

ULUSLARARASI BAKALORYA VE MEB TÜRK
EDEBİYATI DERSİ KESİŞİMİNDE BİR ROMAN ANALİZİ:
KÜLTÜREL AÇIDAN İNCE MEMED

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİLARA ÇARŞANLI

EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI
BİLKENT ÜNİVERSİTESİ
ANKARA

HAZİRAN 2013

Anneme ve Babama...

ULUSLARARASI BAKALORYA VE MEB TÜRK EDEBİYATI DERSİ
KESİŞİMİNDE BİR ROMAN ANALİZİ: KÜLTÜREL AÇIDAN İNCE
MEMED

Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bilkent Üniversitesi

Dilara Çarşanlı

Yüksek Lisans Derecesi

Eğitim Programları Ve Öğretim Yüksek Lisans Programı
Bilkent Üniversitesi
Ankara

Haziran 2013

BİLKENT ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI BAKALORYA VE MEB TÜRK EDEBİYATI DERSİ
KESİŞİMİNDE BİR ROMAN ANALİZİ: KÜLTÜREL AÇIDAN İNCE
MEMED

Dilara Çarşanlı

Haziran 2013

Bu tezi okuduğumu, kapsam ve nitelik bakımından Eğitim Programları ve
Öğretim Yüksek Lisans derecesi için yeterli bulduğumu beyan ederim.

.....
Yrd. Doç. Dr. Rasim Özyürek
(Danışman)

.....
Dr. Melahat Gül Uluğtekin
(2.Danışman)

Bu tezi okuduğumu, kapsam ve nitelik bakımından Eğitim Programları ve
Öğretim Yüksek Lisans derecesi için yeterli bulduğumu beyan ederim.

.....
Yrd. Doç. Dr. Tijen Akşit

Bu tezi okuduğumu, kapsam ve nitelik bakımından Eğitim Programları ve
Öğretim Yüksek Lisans derecesi için yeterli bulduğumu beyan ederim.

.....
Dr. Armağan Ateşkan

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Onayı

.....
Prof. Dr. Margaret Sands

ÖZET

ULUSLARARASI BAKALORYA VE MEB TÜRK EDEBİYATI DERSİ KESİŞİMİNDE BİR ROMAN ANALİZİ: KÜLTÜREL AÇIDAN İNCE MEMED

Dilara Çarşanlı

Yüksek Lisans, Eğitim Programları ve Öğretim

Tez Yöneticisi: Yrd. Doç. Dr. Rasim Özyürek

HAZİRAN 2013

Bu çalışmanın amacı Uluslararası Bakalorya Diploma Programı'ndaki (UBDP) Türkçe dersinde işlenen eserlerde kültür ve kültürel öğelere nasıl yer verildiğini ve Uluslararası Bakalorya Diploma Programı'nın Türkçe ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Türk Edebiyatı derslerinin kültürel amaç ve kazanımları açısından nasıl incelenebileceğini ortaya koymaktır. Bu amaçla UBDP Türk yazarlar listesinden seçilmiş bir roman belirlenen kültür kavramları doğrultusunda Yeni Tarihselcilik kuramından faydalanılarak içerik analizi ve kodlama yöntemleriyle incelenmiştir. Sonuç olarak UBDP Türkçe ve MEB Türk Edebiyatı derslerinin kültürel amaç ve kazanımlarının birbirini desteklediği tespit edilmiştir. Derslerde işlenen eserde, belirlenen kültür kavramlarının çalışmanın sonunda oluşturulan taslaktaki gibi dersin amaç ve kazanımları doğrultusunda incelenerek ulusallık ve evrensellik bağlamında öğrencilere aktarılabilen sonuçuna varılmıştır.

Anahtar sözcükler: Uluslararası Bakalorya Diploma Programı Türkçe dersi, MEB Türk Edebiyatı, Kültür ve Kültürel Öğeler

ABSTRACT

ANALYSIS OF A NOVEL AT THE INTERSECTION OF INTERNATIONAL
BACCALAUREATE AND MEB TURKISH LITERATURE: CULTURAL
VIEWPOINT OF INCE MEMED

Dilara arşanlı

MA in Curriculum and Instruction

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Rasim Özyürek

JUNE 2013

The purpose of this study is to explore how culture and cultural items are covered in the masterpieces which are studied in International Baccalaureate Diploma Programme (IBDP) Turkish lessons and to show how aims and objectives of IBDP Turkish and Ministry of National Education (MoNE) Turkish Literature lessons are examined. For this purpose, a novel chosen from IBDP Turkish prescribed book list was examined in the light of The New Historicism with content analysis and coding methods through determined cultural items. Consequently, cultural aims and objectives of the lessons were found supporting each other. It is concluded that cultural items determined in the masterpieces which are examined in the lessons can be analyzed through the aims and the objectives of the lesson and also these items could be transferred in a national and international concept similar to the schema developed at the end of the study.

Keywords: International Baccalaureate Diploma Programme Turkish Lesson, MoNE Turkish Literature, Culture and Cultural Items

TEŞEKKÜR

İyi bir tez yazmanın ilk adımı iyi bir eğitim almaktır. İlk adımı atarken yanımda olan, beni geliştiren ve destekleyen Bilkent Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü ailesine, bana iyi bir eğitim alma şansı tanıdıkları için teşekkür ederim.

Tezimin ortaya çıkmasında desteği ve yönlendirmeleriyle her zaman yanımda olan ve beni her daim çalışmaya teşvik eden danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Rasim Özyürek'e ve akademik desteğiyle birlikte süreci yakından takip ederek ihtiyaç duyduğum her an bıkmadan benimle ilgilenen, her umutsuzluğa düştüğümde bana destek olan ikinci danışmanım Dr. M. Gül Uluğtekin'e teşekkürü bir borç bilirim.

Danışmanlarımlarımın yanı sıra ne zaman odasına gitsem bana büyük bir sabır ve özveriyle yardım eden, tezimin gelişmesine yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Necmi Akşit'e, tez jürimde yer alarak çalışmamın gelişmesine yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Tijen Akşit'e ve Dr. Armağan Ateşkan'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazarken akademik bilgisi ve profesyonel bakışıyla sizi destekleyen insanların dışında yanınızda olduğunu hissetmek istediğiniz insanlar vardır. Tez sürecim boyunca yanımda hissettiğim; tez başarıma inanıp beni desteklerken, tezimin biçimlendirilme aşamasında en az benim kadar çalışan ve çaba harcayan Samet Teke'ye, hayatımın her alanında olduğu gibi tez sürecinde de inançla ve güvenle her daim beni maddi ve manevi olarak destekleyen teyzem Zuhal Aykut'a, kardeşim Ahmet Can Çarşanlı'ya ve elbette annem Hilal Çarşanlı ve babam İsmail Çarşanlı'ya büyük bir içtenlikle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
BÖLÜM 1: GİRİŞ.....	1
Araştırmanın konusu	1
Problem durumu	5
Araştırmanın amacı	5
Araştırma soruları.....	5
Araştırmanın önemi.....	6
Tanımlar	6
BÖLÜM 2: İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....	8
MEB müfredatı ve Uluslararası Bakalorya Diploma Programı	9
MEB Öğretim Programları	9
MEB müfredatında Türkçe dersi	9
Uluslararası Bakalorya Programı.....	12

Uluslararası Bakalorya Programı ile ilgili yapılan çalışmalar	14
Uluslararası Bakalorya Diploma Programı'nda Türkçe dersi.....	16
Kültür ve kültürel öğeler	18
Eğitimde kültür aktarımı	21
Edebiyat derslerinin kültür aktarımındaki rolü	22
İnce Memed ve Yaşar Kemal	23
Kısaca İnce Memed	23
İnce Memed'in yaratıcısı Yaşar Kemal	24
Yaşar Kemal'in hayatı.....	24
Yaşar Kemal'in edebi kişiliği.....	26
Yaşar Kemal'in kültüre dair düşünceleri	27
İnce Memed romanında kültür ve kültüre ait öğeler.....	30
Kuramsal açıdan İnce Memed	31
BÖLÜM 3: YÖNTEM	34
Araştırma yöntemi	34
Evren ve örneklem.....	36
Veri toplama yöntemi	37
Veri analiz yöntemi	40
Kuramsal çerçeve	43
BÖLÜM 4: BULGULAR	45
Kısaca İnce Memed (özet).....	45

İnce Memed romanında kültürel öğeler	52
İnce Memed romanında yer alan maddi kültür öğeleri.....	53
Giysiler ve takılar.....	55
Tarım ve hayvancılık.....	56
Yemekler	57
El işleri	58
İnce Memed romanında yer alan manevi kültür öğeleri	59
Türkü, ağıt, destan, ninni.....	60
Efsaneler ve eşkıyalık geleneği.....	62
Gelenekler ve görenekler	64
Dedikodu.....	65
İnanışlar.....	66
Misafirperverlik ve yardımseverlik.....	67
Manevi kültür öğesi olarak dil	68
Atasözleri ve deyimler	69
Yerel ağız ve konuşma dili.....	71
Lakaplar ve unvanlar	75
BÖLÜM 5: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	78
Giriş.....	78
Bulguların yorumlanması	80
Öneriler.....	94

Uygulama önerileri	94
Araştırma önerileri	97
Sınırlılıklar.....	98
KAYNAKÇA.....	101
EKLER.....	107
Ek A: Dünyada İnce Memed - 1.....	107

TABLULAR LİSTESİ

Tablo	Sayfa
1 Kodlama kategorileri	39
2 Maddi ve manevi kültür öğeleri.....	52
3 Giysiler ve takılar	55
4 Tarım ve hayvancılık	56
5 Yemekler.....	57
6 El işleri.....	58
7 Türkü, ağıt, destan, ninni	60
8 Efsaneler	62
9 Eşkîyalık geleneği.....	62
10 Gelenekler ve görenekler	64
11 Dedikodu.....	65
12 İnanışlar	66
13 Misafirperverlik ve yardımseverlik	67
14 Atasözleri ve deyimler	69
15 Yerel ağız ve konuşma dili	72
16 Lakaplar ve unvanlar	75
17 Eser inceleme şablonu	91
18 Örnek şablon.....	95

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil	Sayfa
1 Roman analiz yöntemi-1 (s. 87)	38
2 Roman analiz yöntemi-2 (s.297)	38
3 Eşkıyalık ve din etkisi (s. 269)	40
4 Giysiler (s. 199)	41
5 Misafirperverlik-1 (s. 131).....	42
6 Misafirperverlik-2 (s. 195).....	42
7 İnce Memed'de güç ilişkileri.....	84

KISALTMALAR LİSTESİ

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

UBDP: Uluslararası Bakalorya Diploma Programı

UB: Uluslararası Bakalorya

IBDP: International Baccalaureate Diploma Programme

IB: International Baccalaureate

IBO: International Baccalaureate Organization

BÖLÜM 1: GİRİŞ

Araştırmanın konusu

Değişen ve gelişen dünyamızla birlikte eğitim sistemimiz de yavaş yavaş değişmekte ve küreselleşen dünyaya katkı sağlamaktadır. İnsanlar ortak bir tabanda oluşturulan eğitim sistemiyle birbirini daha yakından tanımakta, kısalan mesafeler arasında aynı sistemin bir parçası olmak için çabalamaktadır. Akademik bilginin yanı sıra aynı temelde eğitilip bilimsel yetkinliğe kavuşan insanlar ortak dillere sahip olarak birbirini kültürel yönden de tanımaktadır. Bu eğitim insanların birbiriyle iletişimini ve etkileşimini sağlarken, aynı ölçüde insanların kendilerine ait değerleri de pekiştirmelidir. Bunun için ülkemizde de birçok okulda uygulanan Uluslararası Bakalorya sistemi öğrencilerin dünyayı tanımalarını, uluslararası düzeyde bir eğitim almalarını sağlayan bir eğitim programıdır.

UB Programı ile öğrenciler akademik bilgi yönünden geliştirilirken aynı zamanda sosyal alanda da beceri kazanmaktadır. Program küreselleşen dünyada bilgi sahibi, meraklı, sorgulayan, düşünen, başkalarının düşüncelerine karşı saygılı bireyler yetiştirerek barış dolu bir dünyayı hedeflemektedir (IBO, 2012c).

Uluslararası Bakalorya Diploma Programı'ndaki Türkçe (*Other Language A1, Turkish*) dersi Milli Eğitim Bakanlığı müfredatında Türk Edebiyatı ve Dil ve Anlatım dersleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dersler öğrencilerin zihinsel süreçlerine ve dil gelişimlerine yardımcı olup alanla ilgili bilgi edinmelerini sağlarken, onların bireysel ve toplumsal olarak gelişimlerini de sağlamaktadır (MEB, 2011a, 2011b, s. 1). UB Programı sunan okullarda dersin içeriğinin dil ağırlıklı olması, edebiyat ağırlıklı olması veya her iki dersi de kapsayacak şekilde olması bu okullardaki

Türkçe zümre öğretmenlerinin verdiği kararlara bağlıdır. UB Programı uygulayan çeşitli okullardaki staj dönemlerinde yapılan gözlemler ve okullardaki Türkçe öğretmenleriyle yapılan konuşmalar sonucunda görülmüştür ki ülkemizde bu programı uygulayan okulların tercihi genelde dersin edebiyat ağırlıklı olması yönündedir. Böylece öğrencilere edebiyat metinleri aracılığıyla dört temel beceri olan okuma, yazma, konuşma, dinleme becerileri kazandırılırken, çalışmalar sırasında yapılan etkinlikler ve uygulanan öğretim metotlarıyla da öğrencilerin dil gelişimine katkı sağlanır.

Ayrıca okullarımızın MEB öğretim programlarında yer alan Türk Edebiyatı ve Dil ve Anlatım derslerinde okutulan edebi metinler aracılığıyla kültür ve kültüre ait öğeler öğrencilere aktarılır. Bununla hem kültürün nesilden nesle aktarımı ve devamlılığı sağlanır, hem de öğrencilerin toplumsal ve evrensel değerleri öğrenmeleri gerçekleştirilir.

UBDP'deki Türkçe dersleri kapsamında okutulan eserler üzerinden hem programın 'kültürlerarasılık' kavramının içi doldurulur, hem de Türk Edebiyatı dersinin amaçlarında yer alan "ulusal ve evrensel değerlerin kavranması, edebi eserler çerçevesinde Türk kültürünün kavranması, toplumsal hayatın ve bireysel değerlerin edebiyat metinlerinde belirlenmesi" (MEB, 2011b, ss. 3-4) gibi ifadeler yerine getirilir. Dolayısıyla UB Programı'nın amaçları da göz önünde bulundurulduğunda Türkçe derslerinde tartışılan, üzerinde düşünülen ve derinlemesine araştırılarak incelenen kültür evrensel ölçütler ve başkalarının bakış açıları esas alınarak daha geniş bir perspektifte düşünülür. Böylece gelecek kuşaklara aktarılacak kültür ve onun öğeleri çeşitli etkileşimlerle form değiştirerek öğrencilerin algılarına ve hayatlarına hitap eder.

Öğrenciler için oluşturulan öğrenme ortamı ve öğrencilere sunulan özgür düşünce ve kendilerini ifade ortamı kültürün zaman içinde değişmesine ve evrilmesine neden olur. Öğrenciler bireysel olarak düşünüldüğünde düşünsel olarak başladıkları süreçte, aktif olarak kültürü taşıyan ve kültüre katkı sağlayandır. Uzun vadede düşünüldüğünde kültür aktarımının sağlandığı edebiyat dersleri, aynı zamanda kültürün değişip biçimlenmesine de katkı sağlar.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde yabancılara Türkçe öğretiminde kültürlerarasılık yaklaşımı (Demir, 2010; Pehlivan, 2007), kültür aktarımı açısından Türkçe öğretim programları (Melanlıoğlu, 2008), yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültürün aktarımı (Uyar, 2007), ders kitaplarındaki metinlerin kültür aktarımındaki rolü (Küçükbasmacı & Öztürk 2011), milli değerlerin kazanılmasında çeşitli eserlerin öğrenci başarısına etkisi (Özkartal, 2010), kültürel mirası korumada Türkçe eğitimin önemi (Kolaç, 2009) gibi birçok çalışma karşımıza çıkmaktadır.

UB Programı'nın öğrencilere kazandırmayı hedeflediği; araştıran- sorgulayan (*inquirer*), bilgili (*knowledgeable*), düşünen (*thinker*), iletişim kuran (*communicator*), ilkeli (*principled*), açık görüşlü (*open-minded*), duyarlı (*caring*), riski göze alan (*risk-taker*), dengeli (*balanced*) ve dönüşümlü düşünen (*reflective*) (IBO, 2011a, s. 1) öğrenen profili incelendiğinde de görülmüştür ki programın öğrenen profilinde yer alan açık görüşlü (*open-minded*) olmak ilkesi ile öğrencinin kendi kültürünü bilmesi ve takdir etmesi, diğer bireylerin ve toplumların bakış açılarına, değerlerine ve geleneklerine açık olmayı öğrenmesi, farklı bakış açılarını bulmaya ve değerlendirmeye alışık olması ve bu konudaki tecrübelerini geliştirmeye istekli olması beklenmektedir (IBO, 2011a, s. 1). Buna rağmen öğrencilerin takip ettiği uluslararası bir öğretim programında öğrencilere kültür, kültürlerarasılık,

kültürel çeşitlilik, milli kültür, ulusal ve evrensel değerler kavramlarının edebiyat metinleriyle aktarımı üzerine yeterli sayıda çalışma yapılmamıştır. UB Programı'na yeni başlayacak okullara, bu programla yeni tanışacak öğretmenlere ve öğrencilere Türkçe alanında kaynak niteliği oluşturacak örnek bir çalışma sunulmamıştır.

Kaynak taraması sonucu karşılaşılan boşluktan ve öğrenen profilindeki açık görüşlü (open-minded) olmak ilkesinden yola çıkılarak bu çalışmada kültür, kültürün maddi ve manevi öğeleri, kültürel çeşitlilik, milli kültür, ulusal ve evrensel değerler ve bunların aktarımının ne demek olduğunu anlamlandırılması için kültür aktarımı gibi kavramlar tanımlanacaktır. Yapılan tanımlamalardan hareketle UB DP'de yer alan Türkçe dersinde öğrencilerin okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerilerini geliştirmeye yönelik olarak işlenen eserlerde kültürün alt basamaklarını oluşturan ve tanımlaması yapılan kavramlara nasıl yer verilebileceğini belirlemek üzere UB Programı'nın önerdiği yazarlar listesinden örnek olarak alınan bir roman üzerinden bir inceleme yapılacaktır. Öncesinde UB Programı'nın amaçlarından bahsedilerek, içinde yer alan Türkçe (*Other Language A1, Turkish*) dersi ile ilgili okuyucuyu bilgilendirmek amacıyla program hakkında da bilgi verilecektir.

Bu çalışma ile öncelikle alanda bahsedilen boşluğu doldurmak amaçlanırken diğer yandan da çalışma, UB Programı'nı uygulayan okulların Türkçe zümrelerinde seçecekleri diğer eserleri UB Programı ve MEB Türk Edebiyatı dersinin kültürel kazanımları doğrultusunda inceleyip öğrencilere aktarmaları konusunda yardımcı olması beklenen bir öneri niteliği taşıyacaktır.

Problem durumu

UBDP Türkçe dersinde işlenen bir eserde kültür ve kültürel kavramların öğretimine nasıl yer verilmektedir? Derste işlenecek eser bahsedilen kavramlar açısından nasıl incelenebilir ve bunların öğrencilere aktarımı ile ilgili hangi öneriler sunulabilir?

Araştırmanın amacı

Araştırmanın amaçlarından biri, UB Programı ve MEB’de Türk Edebiyatı dersinin genel amaçları doğrultusunda kültür, kültürün maddi ve manevi öğeleri, kültürel çeşitlilik, milli kültür, ulusal ve evrensel değerler gibi kavramlara işlenen eserde nasıl yer verilebileceği incelenerek literatürdeki boşluğu doldurması beklenen bir çalışma ortaya koymaktır.

Araştırmanın amaçlarından bir diğeri ise UBDP’yi yeni uygulayacak okulların Türkçe zümrelerine, seçecekleri diğer eserleri UB Programı ve MEB Türk Edebiyatı dersinin kültürel kazanımları açısından nasıl inceleyecekleri konusunda yardımcı olması beklenen bir öneri sunmaktır. UB Programı’nın ve MEB Türk Edebiyatı dersinin birbirlerini besleyerek, derslerde daha dinamik ve etkili bir uygulama yapılabileceği görüşü de ortaya konacaktır.

Araştırma soruları

- 1) Maddi kültür öğelerine İnce Memed romanını öğretmede nasıl yer verilmektedir?
- 2) Manevi kültür öğelerine İnce Memed romanını öğretmede nasıl yer verilmektedir?

Araştırmanın önemi

Bu araştırma UBBDP'deki Türkçe dersinde incelenen bir eserde kültür ve kültüre ait kültürün maddi ve manevi öğeleri, kültürel çeşitlilik, milli kültür, ulusal ve evrensel değerler kavramlarına nasıl yer verileceğini göstermesi bakımından önemlidir.

Eğitim alanında yapılan çalışmalara bakıldığında Türkçe dersinin uluslararası programlar içerisindeki yeri ve misyonu üzerine yeterli çalışma yapılmamış olması ve UBBDP'yi uygulayacak okullara kaynak niteliği oluşturacak çalışmaların yeteri kadar bulunmaması da bu alandaki boşluğu dolduracak olması bakımından çalışmayı önemli kılacaktır. Araştırma bu yönleriyle önem arz etmektedir.

Tanımlar

Araştırmada yer alan ve araştırmanın temelini oluşturan kavramlara aşağıda yer verilmiştir:

Kültür: Bir topluma ait olan ve o toplumdaki insanlar tarafından ortaya konan, tarihi bir perspektife sahip olup tarihi yapısından dolayı sürekli ve değişken olan, toplum içindeki insanların oluşturduğu her türlü eşya, araç, gereç, ahlak ve hukuk kuralları, gelenek ve görenekler, alışkanlıklar, kısacası o topluma ait maddi ve manevi değerler bütünüdür.

Kültürün Maddi Öğeleri: Toplumun ya da grubun herhangi bir gelişim aşamasındaki teknolojik ilerlemesini, üretim, teknik, hüner ve becerileridir (Özkalp, 2005, s. 98). Anıtlar, binalar, kıyafetler, el işleri, yemekler kültürün maddi öğelerine örnek olarak gösterilebilir.

Kültürün Manevi Öğeleri: Toplumun yaşamını düzenleyen değer, inanç, sembol, dil, yasa, gelenek, görenek ve ahlak kurallarıdır (Özkalp, 2005, s. 99). Kültürün

manevi öğeleri toplum içinde insanların davranışlarını belirler ve onlara neyin iyi, doğru; neyin kötü ve yanlış olduğunu gösterir.

BÖLÜM 2: İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Çalışma ile amaçlanan UBDP'deki öğrencilere Türkçe dersi sayesinde kültürün maddi ve manevi öğelerini, kültürel çeşitlilik, milli kültür gibi kültürel öğeleri, ulusal ve evrensel değerleri tanıtmanın ve kavratmanın derslerde işlenen eserler aracılığıyla sağlanabileceğini ortaya koymaktır. Böylece daha önce yapılan çalışmalardan da yararlanılarak UBDP'nin gereklilikleri ile MEB müfredatının Türk Edebiyatı ve Dil ve Anlatım dersleri için belirlemiş olduğu amaçlarda yer alan uluslararası kültür, ulusal kültür, ulusal ve evrensel değerler ele alınarak iki programın amaçlarının birleştirilebilmesi ile ilgili olarak literatüre katkıda bulunulacaktır.

Hedeflenen çalışmanın ortaya konması için çalışmanın temelini oluşturacak konularda birtakım literatür taraması yapılmıştır. Literatür taramasında özellikle MEB müfredatı içerisindeki Dil ve Anlatım ve Türk Edebiyatı derslerinin UBDP'de Türkçe dersi olarak karşımıza çıkması üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda öncelikle MEB müfredatı ve ardından da UBDP ile ilgili bilgi verilerek çalışmada Türkçe dersi olarak bahsedilecek bu dersin MEB müfredatı ve UBDP içindeki amaçlarından bahsedilecektir. Ardından kültür ve kültüre ait çalışmada yer alacak kavramlar hakkında bilgi verilecektir. Son olarak İnce Memed romanındaki kültür ve kültüre ait öğeler ile ilgili yapılan çalışmalardan ve romanın yazarı Yaşar Kemal'in edebi kişiliği ve kültüre dair düşüncelerinden söz edilerek çalışmanın literatür bilgisi sunulmuş olacaktır.

MEB müfredatı ve Uluslararası Bakalorya Diploma Programı

MEB Öğretim Programları

Türkiye’de eğitim ve öğretim faaliyetleri, Milli Eğitim Temel Kanunu’na uygun olarak her dersin kendi öğretim programı çerçevesinde düzenlenir. Bu öğretim programlarında okullarda işlenen derslerde ulaşılması gereken amaçlar, kazanımlar, derslerde işlenmesi gereken konular ve konulara göre uygulanması beklenen etkinlikler belirtilir. Kısacası öğretim programları, öğretmene rehberlik edecek bir kılavuz olarak sunulur (Arslan, 2000). Her öğretim programı, kendi uygulandığı dönemin ihtiyaçlarına göre hazırlanır ve eğitimdeki öncelikler, toplumsal ve kültürel duyarlılıklar bu programlara yansır (Tosunoğlu, 2006).

Milli Eğitim Temel Kanunu ile Türk Edebiyatı, Dil ve Anlatım ve Türkçe dersleri öğretim programlarında belirtildiği şekliyle Türk milli eğitiminin amacı Türk çocuklarını milli değerleri tanıyan, bilen ve benimseyen fertler olarak yetiştirmektir (MEB, 2011a; MEB, 2011b).

MEB müfredatında Türkçe dersi

UBDP’de Türkçe dersi olarak adı geçen ders, MEB’in liselerde okutulacak dersler için hazırladığı müfredat programında Dil ve Anlatım ve Türk Edebiyatı dersleri olarak iki farklı biçimde karşımıza çıkmaktadır.

Dil ve Anlatım dersi müfredat programında dersin “iletişim, dil bilimi, anlam bilimi ve yorum bilimi alanlarında ulaşılan düşünce ve gerçekleştirilen çalışmalardan yararlanılarak Türkçenin kullanımı esnasında kazandığı ve kazanabileceği her türlü değer ve özelliği öğrencilere beceri düzeyinde kazandırmak” amacından söz edilmektedir (MEB, 2011a, s. 1). Dersin genel amaçları ise:

- 1) Dilin insan ve toplum hayatındaki rolünü ve önemini kavramaları,
- 2) Dil-kültür ilişkisini kavramaları,
- 3) İletişim aracı olarak dilin işlevlerini kavramaları,
- 4) Türkçeyi doğru ve güzel kullanma yeteneği kazanmaları,
- 5) Türkçenin dünya dilleri arasındaki yerini kavramaları,
- 6) Kelime, cümle ve metin düzeylerinde dil-anlatım ilişkisini kavramaları,
- 7) Günlük hayatın ihtiyaçlarını karşılayacak yazma ve konuşma becerilerini kazanmaları,
- 8) Metin ve metin parçalarını doğru ve güzel okuma, doğru anlama ve yorumlama becerileri kavramaları,
- 9) Anlatım türlerinin özelliklerini kavramaları,
- 10) Her anlatım türünde yazma becerisi kazanmaları,
- 11) Metin türlerinin özelliklerini kavramaları,
- 12) Dinlediklerini ve okuduklarını doğru inceleme ve anlama becerisi kazanmaları,
- 13) Türkçenin kendine özgü ses, yapı ve anlam özelliklerini metinler çevresinde kavramaları,
- 14) Dil bilgisi kurallarını; ses, kelime, kelime grubu, cümle ve metin düzeylerinde doğru uygulama becerisi kazanmaları,
- 15) Sanat metinlerini anlama, inceleme ve değerlendirme becerisi kazanmaları,
- 16) Tartışma, değerlendirme becerisi kazanmaları,
- 17) Türkçenin köklü bir dil ailesinden geldiği bilincini kazanmaları,
- 18) Türk diliyle edebi zevk ve estetik değerler taşıyan eserler verildiğini kavramaları,
- 19) Türkçenin milli birlik ve bütünlüğümüzün vazgeçilmez unsurlarının başında geldiğini benimsemeleri,
- 20) Dinleme, konuşma, okuma ve yazma faaliyetlerinde Türkçenin yazım kurallarına, söyleyiş özelliklerine ve inceliklerine özen göstermeleri,
- 21) Dinlediklerini, okuduklarını, anladıklarını, düşündüklerini söz ve yazıyla planlı, etkili, akıcı, anlaşılır biçimde ifade edebilmeleri,
- 22) Konuşurken ve yazarken anlatım kurallarına uymalarını sağlamaları,
- 23) Edebi metinlerin zamanın getirdiği değişmelerle zenginleştiğini ve geliştiğini kavramaları amaçlanmaktadır (MEB, 2011a, ss. 2-3).

şeklinde belirtilmektedir.

Türk Edebiyatı dersinin amaçları ise edebiyat metinleri ile sağlanacak edebiyat eğitiminde öğrencilerin “tarihi akış içinde Türk kültürünü, düşüncesini ve zevkini metinlerde belirlemeleri; bunların edebi metinlerle nasıl ifade edildiğini sezmeleri; mahalli ve yerli olandan evrensel olana açılacak bilgi ve becerileri kazanmaları” (MEB, 2011b,s. 1) ifadeleriyle belirtilmiştir. Dersin genel amaçlarına baktığımızda da kültürel öğelerin öğrenciler tarafından kavranılmasının önemini, ulusal ve

evrensel değerlerin öğrencilere benimsetilmesi gerekliliğini şu maddelerden

rahatlıkla görmekteyiz:

- 1) Edebiyatın kültürel ve tarihi olandan hareketle dille gerçekleşen bir güzel sanat etkinliği olduğunu kavramaları,
- 2) Edebi eser ve metinlerin, ortaya çıktıkları dönemi, güzel sanatlara özgü duyarlılıkla zihniyet, yapı, tema, dil ve anlatım bakımlarından temsil ettiklerini sezmeleri,
- 3) Edebi metinleri yapı, tema, dil, anlatım ve anlam bakımından yazıldıkları dönemin zihniyetiyle ilişkilendirmeleri,
- 4) Ulusal ve evrensel değerlerin, sanat eseri olan edebi metinlerde zenginleşerek varlıklarını nasıl sürdürdüklerini kavramaları,
- 5) Türkçenin, tarihi akış içinde yaşanan medeniyet daireleri çevresinde nasıl zenginleştiğini ve edebiyat dili haline geldiğini kavramaları,
- 6) Toplumsal hayatın ve her türlü bireysel değerin edebi metinlere nasıl yansıdığını belirlemeleri,
- 7) Türkçenin, Türk ulusunun kimliği olduğunu benimsemeleri,
- 8) Yeni düşünceler üretebilme yeteneğini geliştirmeleri,
- 9) Okuma zevki ve alışkanlığını geliştirebilmeleri,
- 10) Araştırma, tartışma, anlama, değerlendirme ve yorumlama yeteneklerini geliştirmeleri,
- 11) Öğrencilerin sanat zevki ve anlayışlarını geliştirmeleri,
- 12) Dille gerçekleştirilen sanat etkinliklerini anlayabilecek zevk ve bilgi birikimini kazanmaları,
- 13) Dil ve edebiyat ilişkisini kavramaları,
- 14) Edebiyat ile diğer çalışma alanları ve bilim dalları arasındaki ilişkiyi kavramaları,
- 15) Zamanın akışına paralel olarak -en eski dönemden bugüne- Türk yaşama tarzını, düşüncesini, dil zevkini ve kültür hayatına özgü gelişmeleri edebi metinler çevresinde değerlendirmeleri,
- 16) Edebi metinlerden hareketle Türk kültür hayatının, tarihinin ve edebiyatının birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğunu kavramaları,
- 17) Edebi metinlerin zamanın getirdiği değişmelerle zenginleştiğini ve geliştiğini kavramaları,
- 18) Edebi eserler çevresinde Türk insanının kültür, anlayış ve zevk bakımından gelişim sürecini kavramaları,
- 19) Öğrencilerin; kazandıkları yöntem ve dikkatle karşılaştıkları her türlü yazılı ve sözlü metni anlamaları,
- 20) Başta sanat metinleri olmak üzere her türlü metinde ulusal ve evrensel kültür, düşünce ve zevk öğelerini belirlemek; bunlar arasındaki ilişkiyi kavramaları,
- 21) Her türlü insan etkinliğinin edebi eserlerde, sanata has duyarlılıkla dile getirilerek değerlendirildiğini kavramaları,
- 22) Öğrencilerin Türk ulusunun yaşadığı medeniyet daireleri ile Türk edebiyatının dönemlerini bugünden geçmişe yönelik bir dikkatle değerlendirip yorumlayacak düzeye ulaşmaları amaçlanmaktadır (MEB, 2011b, ss. 3-4).

Görüldüğü gibi Dil ve Anlatım ve Türk Edebiyatı dersleri öğrencileri Türkçenin yazılı ve sözlü alanda kullanımını hakkında bilgilendirip, edebi metinlerle bu bilgileri pekiştirerek öğrencilerin okuma, yazma, dinleme ve konuşma gibi temel becerilerini geliştirmekle kalmaz. Edebiyat metinleri aracılığıyla onlara çeşitli dönemler hakkında bilgi verir, ulusal ve evrensel değerlerin önemini kavramalarını sağlar. Kültür ve kültüre ait öğelerin sunumuyla öğrencilere tarihi bilgiler sunar ve ulusal değerler açısından bilinçlendirdiği öğrencilerin, evrensel değerler doğrultusunda eleştirel yaklaşımlara ve başkalarına saygı duyan bir anlayışa sahip olmalarını da sağlar.

Uluslararası Bakalorya Programı

Uluslararası Bakalorya, 1968 yılında İsviçre'nin Cenevre kentinde kurulan ve kâr amacı gütmeyen bir eğitim organizasyondur. Başta birkaç yetenekli ve ileri görüşlü öğretmenin ve birçok uluslararası okuldan gelen asistanların bir araya gelmesiyle uluslararası eğitim alan öğrencilerin üniversiteye hazırlanması için '*IB Diploma Programme*' (UBDP) ile başlatılan program, daha sonraları 3-19 yaş arası her öğrencinin yetiştirilmesi için farklı programlarla geliştirilmiştir (IBO, 2012b).

UB Programı 3 yaşından 19 yaşına kadar olan öğrencilerin zihinsel, duygusal, sosyal açılardan gelişimlerine yardımcı olan ve onları hızla küreselleşen dünyaya hazırlayan bir programdır. 141 ülkede, 3.408 okulda uygulanan programın 1.021.000'den fazla öğrencisi bulunmaktadır (IBO, 2012a). UB Programı'nın dünya çapındaki birçok üniversite tarafından tanınması nedeniyle bu sayı her geçen gün daha da artmaktadır.

Günümüzde okul öncesi eğitimden başlayıp üniversite öncesindeki döneme kadar bir eğitim imkânı sunan program bunun için öğrencilere ayrı ayrı başvurabilecekleri veya bir süreklilik halinde devam ettirebilecekleri dört program sunmaktadır. Bunlar;

3-12 yaş arası öğrenciler için sunduğu ‘*Primary Years Programme*’ (İlk Yıllar Programı), 11-16 yaş arası öğrenciler için sunduğu ‘*Middle Years Programme*’ (Orta Yıllar Programı), 16-19 yaş arası üniversite dönemi öncesi öğrenciler için sunduğu ‘*Diplom Programme*’ (Diploma Programı) ve yine 16-19 yaş arası öğrenciler için sunduğu kariyer programı ‘*IB Career-related Certificate (IBCC)*’ (Uluslararası Bakalorya, Kariyer Sertifikası) programlarıdır (IBO, 2012a).

Ülkemizde Uluslararası Bakalorya Programı’nı uygulayan okullar ilköğretim birinci kademe (1., 2., 3., 4., 5. sınıflar)¹ öğrencilerine ‘*Primary Years Programme*’ (İlk Yıllar Programı) , ilköğretim ikinci kademe (6., 7., 8. sınıflar) öğrencilerine ve lise 9. Ve 10. sınıf öğrencilerine ‘*Middle Years Programme*’ (Orta Yıllar Programı) ve 11. Ve 12. sınıf öğrencilerine ise ‘*Diplom Programme*’ (Diploma Programı) uygulamaktadır².

Programın amaçlarına bakıldığında onun bir eğitim ve öğretim programından daha fazlası olduğu görülmektedir. UB Programı’nın sağlayacağı eğitim ile daha yaşanılabilir bir dünya hedeflenmektedir. Bunun için program tarafından kültürlerarası bir anlayış ve saygı ilkesi benimsenmektedir. UB Programı benimsediği bu görüş doğrultusunda daha iyi ve barış dolu bir dünya yaratmak için meraklı, sorgulayan, araştıran, bilgi sahibi olan gençler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Program benimsediği ilkeler doğrultusunda öğrencileri dünya çapında aktif olabilen,

¹ Tez yazım süreci içerisinde “11/4/2012 tarihli ve 28261 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 30/3/2012 tarihli ve 6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” (MEB, 2012) ile zorunlu eğitim süresi 8 yıldan 12 yıla çıkarılmıştır. Bu kanun ile zorunlu eğitim 4 yıl süreli ilköğretim, 4 yıl süreli ortaokul ve 4 yıl süreli lise eğitimini kapsamaktadır. Öğrencilerin öğrenim gördüğü birinci 4 yıl (1, 2, 3, 4. sınıflar) ilköğretim, ikinci 4 yıl (5, 6, 7, 8. sınıflar) ortaokul ve üçüncü 4 yıl (9, 10, 11, 12. sınıflar) ise lise şeklinde isimlendirilmiştir. Konuyla ilgili yayınlanan genelge kaynakçada belirtilmiştir.

² Uluslararası Bakalorya Programı’nda yer alan ‘*Primary Years Programme, Middle Years Programme ve Diplom Programme*’ uygulamaları öğrencilerin yaş durumlarıyla ilgili olduğundan (IBO, 2012a) ülkemizde değişen eğitim sistemi bu programların uygulamalarına engel teşkil etmemektedir.

hayat boyu öğrenen, diğer insanlara karşı saygılı bireyler olmaları yolunda desteklemektedir. Programın hedeflediği bu amaçlar bütüncül eğitim anlayışının bir göstergesidir. Çünkü UB Programı sayesinde öğrenciler bilgi yönünden eğitilirken, yeteneklerine ve isteklerine göre seçtikleri alanlarda eğitim alma fırsatı bulmaktadır (Hill, 2006).

UB Programı'nda yer alan dersler için oluşturulan ve derslerin genel amaçlarının ve özelliklerinin yer aldığı kitapçıklarda programın hedeflediği öğrenci profili de yer almaktadır. Bu programdaki öğrenci profili; “araştıran- sorgulayan (*inquirer*), bilgili (*knowledgeable*), düşünen (*thinker*), iletişim kuran (*communicator*), ilkeli (*principled*), açık görüşlü (*open-minded*), duyarlı (*caring*), riski göze alan (*risk-taker*), dengeli (*balanced*) ve dönüşümlü düşünen (*reflective*)” (IBO, 2011a, s. 1). Programın sunduğu uluslararası eğitim, kullanılan ortak mirasa sahip çıkan, ulusal bağımsızlık bilincine sahip fakat kendilerinden başka kültürlerle saygı göstermesini bilen, insan haklarının farkında olan bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca program toplum içinde görüşlerini ifade edebilen, eleştirel ve yaratıcı düşünceye sahip, fiziksel aktivitelerle bedensel ve zihinsel gelişimini tamamlayan bireyler yetiştirmektedir (Hayden, Jack & Thompson, 2007).

Uluslararası Bakalorya Programı ile ilgili yapılan çalışmalar

Literatüre bakıldığında 2002 yılından 2013 yılına kadar çeşitli alanlarda UB Programı ile ilgili yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri mevcuttur. Bu çalışmalar: Ortaöğretimde Uluslararası Bakalorya Programı ile Ulusal Programdaki Anadil Öğretimi Derslerinin Eleştirel Düşünme Becerileri Açısından Karşılaştırılması (Aktaş, 2013), Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminin Uluslararası Ölçütlere Göre Değerlendirilmesi (Demiral, 2011), Uluslararası

Bakalorya Diploma Programı'nın Öğretmen ve Öğrencilerin Öğrenme İklimi ile İlgili Algıları Üzerindeki Etkisi (Bora, 2010), Uluslararası Bakalorya Programı'nın Uluslararası Anlayış Geliştirmeye Katkısı (Göçmen, 2010), Alternatif Bir Öğretim Modeli: Uluslararası Bakalorya Eğitim Sisteminin Birinci Basamağı (PYP) (Turan, 2004) şeklinde sıralanabilir.

Aktaş (2013) yapmış olduğu doktora çalışmasında UBDP Türkçe dersi ile 12. sınıf Türk Edebiyatı ile Dil ve Anlatım derslerinin öğretim programlarının amaç, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirme boyutlarını eleştirel düşünme becerileri açısından karşılaştırılmalı olarak incelemiştir.

Demiral'ın (2011) çalışması MEB Türk Dili ve Edebiyatı ile Dil ve Anlatım derslerini UBDP Türkçe dersi öğretim programı ile amaç, hedef, kazanımlar ve ölçme ve değerlendirme süreçleri açılarından karşılaştırılmıştır.

Bora (2010) yapmış olduğu çalışmasında UB Programı uygulayan okulların öğrenci ve öğretmenlerinin öğrenme iklimi üzerindeki etkiyi araştırmıştır. Çalışmasının sonucunda UB Programı'nın öğretmenlerin müfredat alt boyutu algılarında bir farklılaşmaya sebep olduğu ve programın öğrencilerin müfredat ve başarı alt boyutu algılarında bir farklılaşmayı oluşturduğu görülmüştür.

Göçmen (2010), UB Programı'nın uluslararası anlayış geliştirmeye katkısını araştırdığı çalışmasında öncelikle programın amaç ve hedeflerini incelemiş, programdaki anlayış tanımlarını yaparak gerekli çalışmaları gözden geçirmiştir. Literatür taramasını anket çalışması ile geliştirmiştir. Çalışmasında yapmış olduğu anket sonuçlarına göre UBDP öğrencilerinin ulusal programı takip eden öğrencilerden konuyla ilgili daha kapsamlı tanımlar yaptıkları, kişisel bakış açılarını

daha fazla yansıttıkları ve bu tanımların literatürdeki uluslararası anlayış tanımlarını daha fazla içeren tanımlar olduğu görülmüştür.

Turan'ın (2004) yapmış olduğu çalışmada UB Programı'ndaki İlk Yıllar Programı'nı (*PYP: Primary Years Programme*) tanıtmak hedeflenmiştir. Araştırma PYP öğretim modeli esas alınarak yapılmış ilk çalışma olması bakımından önem arz etmektedir.

Uluslararası Bakalorya Diploma Programı'nda Türkçe dersi

Ülkemizde 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin takip ettiği program 6 ana gruptan meydana gelmektedir. Bu gruplar; ana dili, yabancı dil, insan ve toplum bilimleri, deneysel bilimler, matematik ve seçmeli derslerden oluşmaktadır. Ayrıca UBDP'deki her öğrenci bilgi kuramı dersi olarak gereken zorunlulukları yerine getirmeli, yaratıcılık-bedensel etkinlik-hizmet üçlüsünün oluşturduğu aktivitelerde bulunmalı ve istediği bir alanda bitirme tezi yazmalıdır (IBO, 2011a).

Ana dili dersinde ülkemiz okullarında Türkçe (*Other Language A1, Turkish*) dersi görülmektedir. Bu ders MEB müfredatındaki Dil ve Anlatım ve Türk Edebiyatı dersinin karşılığı olarak UBDP'de yer almaktadır. Programı uygulayan okulların Türkçe zümreleri UB ana dili dersleri rehber kitapçığının (*Language A: Literature Guide*) gerekliliklerini ve programın genel amaçlarını göz önünde bulundurup, MEB müfredatında yer alan Dil ve Anlatım ve Türk Edebiyatı derslerinin amaçları ve konuları doğrultusunda yıllık plan hazırlamaktadır. Öğrencilerin Türkçe derslerinde okuyacağı kitaplar da yine hem UB Programı'nın belirlediği dünya yazarları ve Türk yazarlar listeleri, hem de MEB'in müfredatına uygun olan ortak yazarlar göz önünde tutularak seçilir. Öğretmenler seçimleri sırasında her iki programın da gerekliliklerine dikkat ederler.

Ana dili dersi olarak göz önünde bulundurulanan ‘Language A1’ dersi öğrencilerin ana dillerindeki edebi eserler hakkında bilgilenmelerini, ana dillerinde yazılı ve sözlü becerilerini geliştirmelerini sağlar. Programın genel amaçları şu şekilde ifade edilebilir:

- 1) Farklı dönem, stil ve türden edebi eserleri öğrenciye tanıtmak,
- 2) Edebi metinleri bireysel olarak incelemeleri ve gerektiğinde uygun bağlantılar kurmalarını sağlayarak öğrenciyi geliştirmek,
- 3) Öğrencilerin yazılı ve sözlü ifadelerini geliştirmek,
- 4) Öğrencileri yazılı metinlerin içeriğini anlaması ve önemini fark etmesi için desteklemek,
- 5) Edebi metinler doğrultusunda farklı kültürlerdeki insanların bakış açılarını değerlendirmeleri ve bu bakış açılarını nasıl anlamlandıracağı konusunda öğrenciyi teşvik etmek,
- 6) Öğrencilerin edebi metinlerin estetik değerini anlamaları konusunda onlara yardımcı olmak,
- 7) Dil ve edebiyat alanında öğrencilere hayat boyu öğrenme yeteneği kazandırmak ve bu alandan zevk almalarını sağlamak,
- 8) Öğrencileri edebi eleştiride kullanılan teknikler açısından geliştirmek,
- 9) Öğrencileri bireysel olarak edebi eleştiri yapabilmeleri ve eleştirilerini destekleyebilmeleri konusunda geliştirmek(İBO, 2011a, s. 9).

UBDP’deki Türkçe dersi için dikkate alınan bu amaçlara baktığımızda MEB müfredatında yer alan Dil ve Anlatım ve Türk Edebiyatı derslerinin ayrıntılı olarak verilen amaçlarının genel bir çerçevede verildiğini görmek mümkündür. Her iki program da öğrencilerin yazılı ve sözlü becerilerinin gelişimini, bireysel yaratıcılıklarını, eleştirel düşüncelerini geliştirmeyi, edebi metinler aracılığıyla estetik haz duymalarını amaçlamaktadır. Öğrencilerin başka kültürlere ve farklı bakış açılarına saygı duymaları gerektiğinin önemini her iki program da gerek öğrencilere kazandırmayı hedefledikleri öğrenci profili tanımlarıyla, gerek belirledikleri kazanımlar ve amaçlarla vurgulamaktadır.

Başlıca dört bölümden oluşan bu ders kapsamında öğrenciler birinci bölümde çeviri eserler okur. Bu bölümün değerlendirilmesi için genişletilmiş bir kompozisyon yazarlar. İkinci bölüm eserleri farklı türlerden seçilen eserlerdir. Bu bölümün

değerlendirilmesi öğrencilere yapılan bireysel sözlü sınavlarıyla olur. Üçüncü bölüm eserleri aynı edebi türden seçilen kitaplardan oluşur. Bölümün değerlendirmesi ise öğrencilerin bölümde yer alan eserlerden iki tanesini seçerek yazacakları kompozisyondan verilir. Dördüncü bölüm eserleri okulların zümre öğretmenlerinin özgür seçimiyle belirlediği kitaplardan oluşur. Bölümün değerlendirilmesi ise öğrencilerin bireysel olarak hazırladıkları sunumlar doğrultusunda yapılır. Bölümlerin değerlendirilmesinin dışında öğrenciler yorumlama kompozisyonu (*commentary essay*) yazarlar. Belirlenen sınav zamanında öğrencilere daha önce derste görmedikleri bir şiir ve düz yazı verilir. Öğrenciler seçtikleri metni verilen zaman içinde, analiz edip değerlendirirler. Bu da öğrencilerin okunan eserlerden bağımsız olarak aldıkları notlarını oluşturur (IBO, 2011a).

Kültür ve kültürel öğeler

Türk Dil Kurumu'nun güncel Türkçe sözlüğünde kültürün ilk tanımı 'tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin' (TDK, 2012) şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Türk Dil Kurumu'nun vermiş olduğu diğer tanımlarda ise 'bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü', 'bireyin kazandığı bilgi', 'tarım', 'uygun biyolojik şartlarda mikrop türünü üretme' gibi tanımlara rastlamaktayız (TDK, 2012). Sadece Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlüğüne baktığımızda bile kültürün birden fazla ve farklı alandaki tanımı bize kültürün ne kadar geniş anlamda ve alanda kullanıldığını göstermektedir. Çalışmamızda ise kültür verilen ilk tanımı doğrultusunda ele alınacaktır. Bu amaçla çalışmamızla ilgili olarak kültür alanındaki araştırmacıların oluşturmuş olduğu diğer tanımlara da göz atmak gerekmektedir.

Kültürün en ünlü, kapsamlı, geniş ve bugün de kabul edilen tanımı 1871’de Tylor tarafından yapılmıştır. Tylor’a göre;

Kültür (ya da uygarlık) bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun kazandığı (iktisab ettiği) bilgi, sanat, ahlak, gelenekler ve benzeri diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütündür (aktaran Güvenç, 1970,s. 11).

Malinovski (1990) kültürle ilgili yaptığı çalışmalar sonucunda kültürü şu şekilde ele almaktadır:

... kültür, çalışan insanın yapıtı olarak ve amaçlarını gerçekleştirdiği araç olarak, -yaşamasını, bir güvenlik, konfor ve gönenç standardı yaratmasını sağlayan bir araç olarak kendisine hayvansal, organik yeteneklerini aşan bir güç veren, mallar ve değerler yaratmasını sağlayan bir araç olarak- bütün bunların içinde ve bütün bunların yardımıyla, insanı bir sonuca götüren bir araç olarak anlaşılmalı, yani yararlılık ya da işlevsellik açısından ele alınmalıdır (s. 66).

Türkiye’de kültür ile medeniyeti sistemli bir şekilde ilk tanımlayan Ziya Gökalp’tir.

Gökalp (1964) kültür kelimesi yerine ‘hars’ sözcüğünü kullanır. Ona göre ‘hars’ yalnız bir milletin dini, ahlaki, hukuki, akli, estetik, lisani ve fenni hayatlarının uyumlu bir bütünüdür. Gökalp bu sekiz tür hayattan ‘sosyal hayatlar’ olarak bahseder. Medeniyetse, aynı medeniyet dairesine dahil birçok milletlerin toplumsal hayatlarının ortak bir bütünüdür.

Hars milli olduğu halde medeniyet uluslararasıdır. Hars yalnız bir milletin dini, ahlaki, hukuki, akli, estetik, lisani ve fenni olarak belirtilen sosyal hayatının toplamıdır. Medeniyet ise aynı medeniyet dairesine ait birçok milletlerin sosyal hayatlarının toplamıdır. Harsa dahil olan şeyler sezgi ve ilham yoluyla ve doğal olarak meydana gelmektedir. Medeniyetin unsurları ise metotlu bir şekilde bireysel iradelerle meydana gelir; bu nedenle medeniyet bilgilerden, tekniklerden meydana gelir (Gökalp, 1964).

Kaplan’a (2011) göre, “kültür denilince daha ziyade bir milletin tarihi boyunca yarattığı eserler anlaşılır” (s. 83). Kültürü oluşturan unsurların hemen hepsi, tarih

içinde asırlar boyunca nesillerin işleme ile meydana gelir ve mükemmeliyete ulaşır. Dil, edebiyat, musiki, mimari, din ve devlet müesseselerini inceleyince bu durumu açıkça görürüz. Kaplan, kültür ve edebiyat ilişkisini de “Edebiyat, kültürün aynadaki yansımasına benzetilebilir. Kültür sahasında ne varsa akislerini edebiyatta bulmak mümkündür.” (Kaplan, 2011, s. 45) sözleriyle ifade etmektedir.

Kültüre dair yapılan tanımlara ve açıklamalara baktığımızda kültürle ilgili şu yargılara varabiliriz:

- Kültür bir topluma aittir ve o toplumdaki insanlar tarafından ortaya konur.
- Kültür tarihi bir perspektife sahiptir. Tarihi yapısı onun sürekli ve değişken olmasına neden olur.
- Toplum içindeki insanların oluşturduğu her türlü eşya, araç, gereç, gelenek ve görenekler, ahlaki ve hukuki kurallar, davranış ve alışkanlıklar kültürün birer ürünüdür. Bu nedenle kültür hem maddidir, hem de manevidir.
- Kültürün bireylerin iradelerine bağlı olması onun doğal bir süreçte meydana geldiğini göstermektedir.
- Sosyal hayatın bir parçası olan ve toplum içindeki bireyler tarafından oluşturulan kültür aynı zamanda o toplumu bir arada tutan değerler bütünüdür.

Araştırmacıların yapmış olduğu kültür tanımlarının içinde kültürün öğelerini de görmek mümkündür. Tylor (aktaran Güvenç, 1970) ve Malinovski'nin (1990) kültür tanımlarında kültürün manevi öğelerine ait çıkarımlar yapmak mümkünken, Kaplan'ın (2011) tanımında kültürün maddi öğelerine dair kalıntılar bulmak mümkündür. Tylor (aktaran Güvenç, 1970) ve Malinovski'nin (1990) kültür tanımındaki gelenekler, ahlak, sanat, bilgi ifadeleri ve yaşamı devam ettiren yararlılık

anlayışı kültürün manevi öğelerine atıfta bulunurken; Kaplan'ın (2011) tanımında yer alan mimari öğeler, edebi eserler aslında kültürün maddi öğelerine birer örnektir.

Gökalp'in (1964) hars ve medeniyet tanımına baktığımızda ise uluslararası olanın ulusaldan beslendiği noktalar göz önüne alındığında hars ve medeniyetin iç içe geçmiş olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ulusal ve evrensel değerlerin oluşmasında milli kültürlerin bir araya gelerek kaynaşması söz konusudur. Bu geniş çerçeveden bakıldığında evrensel değerlerin kültürel çeşitlilik/çokkültürlülük anlayışı ile oluştuğunu söylemek mümkündür. Kültürel çeşitlilik söz konusu olduğunda farklı kültürlerin ortak bir noktada birleştirilerek üzerinde kurulmaya çalışılan toplumsallıktan söz etmek mümkündür (Vatandaş, 2002).

Eğitimde kültür aktarımı

Evrensel bir sosyal kurum olan eğitimin, en basitinden en karmaşığına kadar hemen her toplumda teşkilatlanmış veya teşkilatlanmamış şekilde faaliyetlerinin varlığı gözlenmiştir (Güngör, 1991).

Ülken eğitimi “her toplumda değerler ve kurumların erişkin kuşaktan yeni yetişen kuşağa geçmesini sağlayan en yaygın toplum görevlerinden biri” olarak tanımlar (Ülken, 1969, s. 91).

Turhan'a göre ise eğitim, bütün bir kültürün muhtevasını bir nesilden diğerine aktaran bir süreçtir. Eğitim süreci ile kültür bir nesilden diğerine aktarılır. Eğitim bir sosyal kurum olarak kültürün unsurlarından biridir (Turhan, 1951, s. 38).

Fındıkoğlu'na göre eğitim belli bir anlayışa uygun olarak ve amaçlı şekilde yürütülen bir faaliyettir. Dolayısıyla eğitimin işaret ettiği anlamlar medeniyet tarihi ile paralel gider ve karşılıklı etkide bulunur (aktaran Güngör, 1991).

Lundberg ve Schrag'a (1963) göre "eğitim sadece kültürel mirası nakletmekle kalmaz; vardığı en yüksek aşamasında, araştırmalar, yenilikler, icatlar yoluyla ve yaratıcı sanatlar ve teknoloji ile beraber hem yeni hem de tam çözümlenmemiş eski problemlere yeni ve yeterli çözümler teklif ederek kültürel mirasa katkıda bulunur" (s.557). Böylece sosyo-kültürel değişme ve gelişmede önemli bir faktör olarak rol oynar.

Eğitim sosyal bir kurum olarak kültürün bir unsurudur; kültürden ve kültürün diğer öğelerinden etkilenir ve şekillenir. Diğer taraftan eğitim kültürün gelişmesinde ve değişmesinde önemli rol oynar. Toplumda kültürün veya sosyal mirasın bir nesilden diğerine aktarılması eğitim yoluyla mümkündür. Güngör'n (1991) de belirttiği üzere eğitim süreci ile sadece kültür nakledilmekle kalmaz, ona katkıda da bulunulur. Dolayısıyla eğitim ve kültür bir süreklilik için birbirlerini desteklerken, eğitim kültürün aktarımını sağlayan önemli araçlardan biridir.

Edebiyat derslerinin kültür aktarımındaki rolü

Kültür eğitim süreciyle kazandığımız içerik, eğitim bize kültürel içeriği kazandıran süreç, dil ise bu içeriği kazanma sürecimizi gerçekleştiren araçtır (Güngör, 1991, s. 64). Dil aracılığıyla oluşturulan sözlü ve yazılı edebiyat ise kültürün ince ince işlendiği ve kayıt altında tutulduğu alanlardır. Kültürün eğitimde aktarımını sağlayan önemli derslerden biri ise Türk edebiyatı ve Trk dersleridir. Bu derslerde işlenen her türlü edebi metin, içeriğinde toplumlara ait kültürü ve kültürel öğeleri de barındırır.

Cunbur ve Parlatır (1990) edebiyatı milli kültürün başlıca unsuru olarak ifade ederler. Onlara göre edebiyat bir milletin geçmişte yaşamış, bugün yaşamakta olan

ve gelecek kuşaklarını birbirlerine bağlayan ve aralarında süreklilik oluşmasına sağlayan bir köprüdür.

Kaplan'a (2011) göre kültür dili tabiri, günlük konuşma ve ilim dili dışında geniş manada yazılı ve sözlü edebiyat dili karşılığı olarak kullanılır. Sözlü halk edebiyatı, şekli ve içeriği bakımından günlük dilden farklıdır. Bundan dolayı o kültür diline girer. Yazılı edebiyat ise kültür dilinin en büyük hazinesini teşkil eder. Yazılı edebiyat, günlük dilden ve sözlü edebiyattan daha zengindir. Bunun sebebi, yazının binlerce yıllık sözleri saklaması ve biriktirmesidir. Kültür denilince özellikle yazılı eserler anlaşılır. Alain'in "kültür kaynaklara gitmektir" (aktaran Kaplan, 2011, s. 161) sözü ise Kaplan'ın ifadelerini özetler niteliktedir. Böylece sözlü edebiyat sayesinde dilden dile dolaşan ve yazılı kaynaklar sayesinde saklı tutularak gelecek kuşaklara aktarılan kültür, edebiyat alanında da kendine yer bulmaktadır.

İnce Memed ve Yaşar Kemal

Kısaca İnce Memed

Yaşar Kemal'in *İnce Memed* (Yaşar, 2012) romanı otuz iki yıllık bir zaman diliminde yazılan ve dünyada birçok dile çevrilmiş önemli eserlerden biridir (Hickman, 1980).

Kitabın başkahramanı Memed'in ve diğer karakterlerin özelliklerini ince ince işleyen Kemal, Çukurova'nın doğasını da detaylı betimlemeleriyle romana yansıtmıştır. Memed kitapta soylu bir eşkıya olarak karşımıza çıkmakta ve köylüye zulmeden Abdi Ağa'ya karşı çıkararak halkın faydasını gözetmektedir.

Dönemi içerisinde edebiyata farklı bir bakışı açısı getiren kitap, dünya edebiyatı ve Türk edebiyatı arasında yer alan eserlerin de ortak beklentilerini taşımaktadır. Yaşar

Kemal bunu Aydın Emeç ile yapmış olduğu bir söyleşide Şu Şekilde dile getirmiştir: “Dışarıda seviliyorsam bunun nedeni yeni bir roman biçimi getirmiş olmam. ‘Çağdaş epope’ diyorlar benim getirdiğim romana. Bu deyim yanlış da olsa, romanımda yeni bir Şey var ve batılılar bunu buluyorlar” (aktaran Çiftlikçi, 1997, ss. 40-41).

İnce Memed’in yaratıcısı Yaşar Kemal

Bir eser, yazarının bilişsel süzgecinden geçerek, yazarını yaratan toplumdan bir Şeyler alarak, yazarının duygu dünyasıyla oluşur. Hele ki bu yazar Yaşar Kemal ise ve bu eser Yaşar Kemal gibi halkın tam ortasında yetişmiş, halk edebiyatıyla yoğrulmuş, milli kùltürü önemseyen bir yazarın kalemiyle Őekillenmiřse eseri kùltür teması bağlamında incelemeden önce yazarına dair bilgi edinmek kaçınılmazdır. Bu nedenle eserle ilgili yapılan çalışmaya yer vermeden önce Yaşar Kemal’in hayatına, edebi kişiliğine ve onun halk edebiyatı ve kùltürle ilgili düşüncelerine yer verilecektir. Yaşar Kemal’in hayatındaki halk öğretisini ve halk edebiyatı ürünlerinin etkisini incelemek, İnce Memed romanı içinde yer alan kùltür öğelerini anlamlandırmada faydalı olacaktır.

Yaşar Kemal’in hayatı

Gerçek adı Kemal Sadık Göğçeli olan Yaşar Kemal, 1923 yılının Ekim ayında Adana’nın Osmaniye ilçesine bağlı Hemite (Göğçeli/Gökçeli) köyünde doğmuştur. Van’dan Çukurova’ya göç eden Türkmen-Kürt kökenli bir ailedir. Dört buçuk yaşında babasını kaybeden Yaşar Kemal, sekiz yaşlarına geldiğinde bölgedeki halk ozanları gibi Şiirler söylemeye, saz çalmaya merak salmıştır. Daha o yaşlarda ünü köye yayılmış ve Âşık Kemal diye anılmaya başlamıştır. Dokuz yaşında okuma-yazma hevesiyle bir arkadaşının peşine takılarak okula giden Kemal, ilkokulda da

şiiirler söylemeye devam etmiştir. Âşık Rahmi yeteneğini görüp onu yanına almak istediye de öğretmeninin desteğiyle Kemal ortaokula gitmiştir (Uyguner, 1993).

Adana'da ortaokulu son sınıfta terk eden Yaşar Kemal, bu dönemden başlayarak fabrika işçiliği, Ramazanoğlu Kitaplığı'nda memurluk, ırgatlık, ayakkabıcı çıraklığı, öğretmenlik gibi birçok işte çalışmıştır. O sıralarda da şiir yazmaya devam eden Kemal'in şiirleri Görüşler (1939), Ülkü, Kovan, Millet, Beşpınar (1942-43) dergilerinde yayımlandı. Yaşar Kemal bir yandan da tekerlemeler, ağıtlar, destanlar gibi folklor derlemeleri yapıyordu (Kabacalı, 1992).

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Adana'ya sürgün edilmiş olan Arif ve Abidin Dino ile tanışması, Yaşar Kemal'in sanat yaşamını etkileyen olumlu gelişmelerden olmuştur. 1946'da yazdığı ilk hikâyesi 'Pis Hikâye'nin ardından 'Bebek' ve 'Dükkancı' hikâyelerini yazmıştır. Hikâyelerinin ardından yazdığı 'Demir Çarık' romanı dönemin siyasi olayları nedeniyle yapılan polis baskınları sırasında kaybolmuştur (Kabacalı, 2004).

1951'de 'Hüyükteki Nar Ağacı' adlı romanını yazmış ve sonrasında İstanbul'a gitmiştir. Buradaki kısa süreli işsizliğinin ardından Arif Dino aracılığı ile Cumhuriyet gazetesinde röportajlar yapmaya başlamıştır. 1952'de ilk hikâye kitabı 'Sarı Sıcak' Varlık Yayınları'ndan çıkmış ve 1953-54 tarihleri arasında Cumhuriyet'te dizi olarak yayımlanan İnce Memed-I sonra kitap olarak basılmıştır. 1956 yılında ise Varlık dergisinin Varlık Roman Armağanı'nı alan İnce Memed-I ile Yaşar Kemal geniş kitlelere ulaşan bir yazar olarak yayın hayatında ilk adımı atmıştır (Uyguner, 1993). Ardından gelen eserleriyle de Yaşar Kemal, hem Türk edebiyatında, hem de dünya edebiyatında adından söz ettiren bir yazar olmuştur.

Yaşar Kemal'in edebi kişiliği

Yaşar Kemal'in hayatından bahsederken değinildiği üzere, Kemal daha sekiz yaşlarındayken halk ozanları gibi saz çalıp, şiir ve ağıt söylemeye başlamıştır.

Toroslardan gelen halk ozanlarıyla birlikte şiirler söylemiştir. Küçük yaşlardan Âşık Kemal diye anılmaya başlamış ve şiir söyleme alışkanlığına okula başladığında da devam etmiştir. Bir gün köye gelen Âşık Ali'nin, Yaşar Kemal'e "Karacaoğlan gibi olacaksın." (aktaran Çiftlikçi, 1997, s. 33) demesi üzerine Kemal şiir söylemeye daha bir tutkuyla bağlanmıştır.

Çocuk yaşlarda başlayan edebiyat merakı onu Toros köylerine yöneltmiştir. Burada köylülerden derlediği ağıtları yirmi yaşındayken 1943 yılında 'Ağıtlar' adlı kitabında toplamıştır (Uyguner, 1993). İçinde yetiştiği bu coğrafya ve insanlar onun yazar kimliğini şekillendiren önemli unsurlardandır.

Sanatçı kişiliğini etkileyen unsurları; gözlem (doğa, insan ve toplum), okuma-yazma uğraşı (Halk, Türk ve Dünya Klasikleri), aydın çevresi, yaşantısı, usta-çırak geleneği olarak belirtmek mümkündür. Küçük yaşta yetiştiği toplumu gözlemleyip ağıtlar, şiirler yazmasının ardından Ramazanoğlu Kitaplığı'nda çalıştığı yıllar, Arif ve Abidin Dino, Ali Rıza Yalgın, Ahmet Şükrü Esen, Şükrü Enis Regü, Reşat Enis, Ferit Celal Güven, Orhan Kemal, Rasim Göknel, Süleyman Şahin Tar gibi aydın ve edebiyatçılar ile tanışması Yaşar Kemal'in yazın hayatında büyük katkılar sağlamıştır (Çiftlikçi 1997).

Etkilendiği kaynakları sayarken Don Kişot ile Odysseus'dan söz eden Yaşar Kemal'in eserlerinde, bu kaynakların izlerini bulmak mümkündür. Ayrıca toplumcu gerçekçilik akımı da yazarı etkilemiştir (Kabacalı, 2004). Yaşadığı ortamı,

Çukurova'yı eserlerinde işleyen yazarın doğayla, kitapla, insanla olabildiğince zenginleşebilmesi de yazarlığının temelini oluşturmaktadır.

Her kitabında ayrı bir biçim arayışı içinde olan Kemal, çevresindeki konuşma biçimlerini ve destanları bu konuda temel almıştır. Yalın bir anlatımı tercih ederek, eserlerinin kentli insanlar tarafından da, bir köylü tarafından da, bir çocuk tarafından da okunup anlaşılabilmesini hedeflemiştir. Hatta Yaşar Kemal'e göre "Bir yazarın sonunda varacağı en büyük ustalık, en son yalınlıktır. Yalınlık yoğunluğa karşı bir şey değildir" (aktaran Uyguner, 1993, s. 28). Halkın yarattığı atasözlerini, deyimleri, yergileri, sövgüleri yine eserlerinde bir araya getirerek halka ulaştırmıştır.

Eserlerinde kullandığı dil Anadolu halkının dilidir ve kahramanlarını konuşturmak istediğinde yerel sözcükleri de kullanmış, kahramanlarının dilini oluşturmuştur.

Yaşar Kemal'in kültüre dair düşünceleri

Küçük yaşlarda saz çalıp şiirler okumaya başlayan, bulunduğu yörenin kadınlarının ağıtlarını dikkatle dinleyen Yaşar Kemal, onu yetiştiren geleneğe sırtını dönmemiş, eserlerinde onu büyüten, yetiştiren geleneği yansıtmaktan geri durmamıştır. 1939-40 yıllarında ilk şiirlerinin yayımlanmasının ardından Çukurova'yı karış karış dolaşmaya başlamış ve bölgeden mâni, tekerleme, destan, ağıt, halk hikâyeleri gibi ürünler toplayarak bunları derleme yoluna gitmiştir. Sonrasında ise Cumhuriyet gazetesinde röportaj yapma dolayısıyla Anadolu'nun birçok bölgesinde bulunma şansı yakalamış ve her türden insanın düşüncesinden, yaşayışından, folklorundan bir şeyler öğrenmiştir. Folkloru kendisinin köken kültürü sayan Kemal bunu şu sözlerle ifade etmektedir:

Folklor bir ülkenin kültürüdür. İçinde doğup büyüdüğümüz temel kültürümüzdür, bizim temel kültürümüzün yansımasıdır. Yani destana, epopeye, daha doğrusu masala, mite, şiire yansımasıdır. Bu benim temel kültürümdür. Bunsuz Türk edebiyatı yapılamaz. Nasıl halkımı yazmak

zorundaysam, yaşadığım insanları yazmak zorundaysam, o folklorun bu kültürün içindeyim, o folkloru sonsuz bilmek zorundayım. Ve gerçek bir edebiyat yaratılırken hiçbir edebiyatçı kendi kökeninden ayrılamaz. Folklor, benim köken kültürümdür (aktaran Mercan, 1983, ss. 10-11).

Her milletin kendine has bir kültürü olduğunu ve dünya kültürü içinde önemli bir yeri olduğunu da vurgulayan Yaşar Kemal (1974) bu düşüncelerini ise şu şekilde dile getirmektedir:

Her milletin kültürü hastır. Her milletin kültürü, dünya kültürü için bir renk, bir tattır. İnsan soyunun ilerlemesinde yardımcıdır. İnsan ileriliğinin, kardeşliğinin temel taşlarından birisidir. Milletlerin kendi kültürlerini sevmeleri, korumaları, olgunlaştırmaları, saymaları gerektir. Başka milletlerin de öteki milletlerin kültürlerini sevmeleri, saymaları ve hatta korumaları gerektir (s. 26).

Adnan Binyazar (1980) ise ‘Yaşar Kemal Gerçeği’ başlıklı yazısında Kemal’in yerelliğinden, geleneksel kaynakları nasıl çağdaş boyutlarda değerlendirdiğinden, yüzyıllarca kapalı kalan, için için üremiş bir kültür birikimini çağdaş dünyaya aktarmasından ve Türk romanına bu doğrultuda öz kaynaklarına ulaştırmasından bahsetmektedir. Ünlü halkbilimci Pertev Naili Boratav (1982) ise ‘Yaşar Kemal’in Yörük Kilimindeki Nakışlar’ adlı çalışmasında Yaşar Kemal’in geleneksel anlatım biçiminden nasıl yararlandığına ve geleneğe neler kattığına uzun bir şekilde değinir.

Yaşar Kemal edebiyat anlayışını ifade ederken sözlü gelenekten ve anlatımdan uzak bir yazılı edebiyat olmayacağını, sözlü edebiyatın olanaklarından sonuna kadar faydalanılarak yeni bir edebiyat geliştirilebileceğini belirtmektedir (Kabacalı, 1983). Ayrıca o, geleneksel kültürümüzün bir parçası olan sözlü edebiyattan ve dolayısıyla gelenekten yararlanırken Altan Gökalp’in (1981) “Geleneği salt bir tekrar olayı değil de geçmişin bilgi, öğretisi ve becerisiyle bugünün koşullarını özdeşleştiren, bağdaştıran ve yorumlayan bir yaratı süreci olarak tanımlamak” (s. 29) görüşünü kabul etmektedir.

Halk edebiyatından faydalanma konusunda ise dünyanın büyük sanatçılarının temelinde halkın yapıtlarının olduğunu ve büyük müzikçilerin, ressamların, yazarların, oyun, şiir ve roman yazarlarının temelinde halkın kaynak olan yapıtlarının yer aldığını ifade etmektedir (Çiftlikçi, 1997).

Tüm bu düşüncelerinin yanında kültürlerin temelinde bütün insanlık kültürünün olduğunu da ifade eden Yaşar Kemal, başka kültürlerden etkilenmeyen, onlardan faydalanmayan kültürlerin zaman içinde zayıflayarak yok olacağı görüşünü de savunmaktadır. Yaşar Kemal (1981), bu konudaki düşüncelerini "...kültürlerin birbirlerini aşlamaları, etkilemeleri bittiği gün kültürler de suyu kesilmiş tarlalar gibi yavaş yavaş güçlerini, renklerini yitirmeye yüz tutarlar." (s. 18) şeklinde ifade etmiştir.

Yaşar Kemal yerel, ulusal kültürün önemini çeşitli şekillerde vurgulamış olmasına, büyük bir sanatçının temelinde geleneklerden yararlanmanın önemli olduğunu ifade etmesine rağmen bunların iyi bir sanatçı olabilmek için yeterli olmadığını da sözlerine eklemiştir. Bu sanatçının geleneksel ve yerel kültürün yanı sıra evrensel değerleri, tüm insanlığın ortak kültürünü özümsemesi gerektiğini, kendi geçmişindeki ustalardan faydalandığı kadar, dünyadaki ustalardan da faydalanmak gerektiğini belirtmiştir (Çiftlikçi, 1997). O, geleneksel kültürü özümsemiş, dünya kültüründen faydalanarak eserlerini oluşturmuş biridir. Yerelden yola çıkarak evrensele ulaşmaya çalışan Yaşar Kemal'in "Benim bir ayağım Anadolu'daysa bir ayağım da dünyada. Kültürler birbirlerini besler. Dünya kültüründen beslenmek şart ama kendi kaynaklarını da bilmeli. Kendi kaynaklarımızı bilip dünyaya açılmaktan başka çaremiz yok." (Oral, 1990, s. 122) görüşleri düşüncelerimizi destekler niteliktedir. Bu konuyla ilgili olarak Emin Özdemir (1977) ise "Yaşar Kemal kendi

ulusal birikimimizle, halk kültürümüzle dünya kültürü arasında ustalıkli bir denge kurmuş seçkin yazarlarımızdan biridir. Dahası bunları kendi kişiliğinde, dünyaya ve insana bakış açısında eritmiş, emiştirmiştir.” (s. 20) görüşünde bulunmuştur.

İnce Memed romanında kültür ve kültüre ait öğeler

İnce Memed romanına baktığımızda Uluslararası Bakalorya programının okuma listesinde yer alan yazarların eserlerinin –Türk Edebiyatı ve Dünya Edebiyatı açısından– sahip olduğu bazı özellikleri görmek mümkündür. Bu özellikler ise toplumun değerlerini, ahlak anlayışını, yaşam tarzını yansıtan kültürel öğeler olarak tanımlanabilir. Bunda Yaşar Kemal’in romanlarında gerçeklikle yetinmeyerek yaşadıklarını ve gözlemlediklerini de romanlarına katmasının payı büyüktür.

Dolayısıyla onun eserlerine baktığımızda toplum anlayışına ve topluma ait değer yargılarını, yaşam tarzını bulmak da mümkündür. Onun romanı geleneksel değer yargılarına ve halkın oluşturduğu dil değerlerine göre şekillenir (Kabacalı, 1992).

Türk Edebiyatı’na baktığımızda İnce Memed romanını soylu eşkıya hikâyelerinin devamı olarak düşünebiliriz. Sıla Akdeniz (2008) yazısında İnce Memed romanını ve Köroğlu destanını birbiriyle karşılaştırmaktadır. Sözlerine İnce Memed’in Köroğlu’ndan farklı olarak halkı düşünen bir eşkıya olduğunu ekleyerek devam eden Akdeniz, toplumun zor günlerde efsanelere sığınma ihtiyacından da bahsetmektedir. Ayrıca Dünya Edebiyatı eserlerine baktığımızda karşımıza çıkan Robin Hood da İnce Memed romanının başkahramanı Memed gibi halkını düşünen ve halkının faydasını gözetten bir eşkıya olarak karşımıza çıkmaktadır. Romanının hem Dünya Edebiyatı’ndaki eserlere örnek oluşturması, hem de Türk Edebiyatı eserlerinde yer alan toplumsal yapıyı yansıtan romanlara örnek oluşturması, onu Dünya ve Türk Edebiyatları arasında önemli eserlerden yapmaktadır.

Bu nedenle çalışmada incelenmiş bu eser, Türkçe dersi için seçilecek diğer eserlerin kültür ve kültürel öğeler açısından incelenmesinde sunulacak öneriler için uygun bir eserdir. Bir eseri kültür ve kültürel öğeler bağlamında incelemek ise öğrencilere ulusal ve uluslararası bakış açıları kazandıracaktır. Eserlerin kültürel içeriğinden yola çıkılarak toplum yapılarına dair çarpıcı örnekler verilerek öğrencilerin eleştirel düşünceleri geliştirilecek, toplumsal ve bireysel davranışlara nesnel olarak bakmaları sağlanacaktır.

Kuramsal açıdan İnce Memed

Bir metin oluşturulduğu mekân ve zamanın özelliklerinden ayrı bir evrensellikte düşünülemez. Yaşar Kemal'in edebi kişiliği ve kültüre dair düşünceleri ışığında İnce Memed romanı okunduğunda fark edilecektir ki roman, Yaşar Kemal'in içinden çıktığı Çukurova'yı doğasıyla, kültürüyle, halkıyla, halkının konuşma biçimiyle yansıtmaktadır. Bu nedendir ki metnin içinden çıktığı toplumun tarihi ve kültürel yapısı metin çözümlemelerinde temel alınması gereken önemli bir husustur. Yeni Tarihselciliğe göre edebiyat politik, kültürel, dini, ekonomik, ahlaksal ve toplumsal güç ilişkilerinin etkileşimi sonucu ortaya konan bir üründür. Bu nedenle metinler yansıttıkları yüzeysel gerçekliklerden çok daha fazlasına sahiptirler (Çavuş, 2002). İnce Memed romanında da görülmektedir ki roman bir gencin içinde bulunduğu duruma karşı mücadelesi şeklinde kurgulanmakla birlikte satır aralarında okura farklı gerçeklikler de sunmaktadır. Romanın derinliklerinde yer alan ve yazarın okura sunduğu bu gerçeklikleri incelemek için romana Yeni Tarihselcilik kuramı temelinde bakmak yararlı olacaktır.

Yeni Tarihselcilik 1980'lerin başında, Stephen Greenblatt tarafından ortaya konmuş ve tarih ve kültür kavramlarının yeniden yorumlanmasını sağlayıp, edebiyat

eleştirilerine farklı bir bakış açısı getirmiştir. Yeni Tarihselcilik “aynı tarihsel döneme ait edebi ve edebi olmayan metinlerin paralel okunuşuna dayanan bir eleştiri yöntemi” olarak tanımlanmaktadır (Çelik,2005, s. 29). İlk olarak Louis Montrose tarafından ortaya atılan tarih ve edebiyatı birlikte değerlendirme düşüncesi Montrose’nun (1989) “tarihin metinselliği ve metnin tarihselliği” (s. 20) formülünde ortaya konmuştur. Buradan hareketle Yeni Tarihselci yaklaşımın görünen metnin ardında saklı olanlarla metnin yazıldığı tarihsel dönemi yorumlamayı amaçladığı söylenebilir.

Yeni Tarihselcilere göre, edebiyat metinleri yazınsal olmayan tüm metinlerle ilişki içindedir ve bu durum kültürel sistemin temelini oluşturmaktadır. Metnin içerisindeki bağlam da bunun kültürel bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Yeni Tarihselci anlayışa göre metinler birbiriyle ilişki içerisindeyken bir yandan da bağlamla karmaşık bir biçimde etkileşmekte ve ortaya yoruma açık birçok bağlam çıkabilmektedir (Opperman, 2006, 30). Bu bağlamları kendi içinde şöyle gruplamak mümkündür:

a)Kültür bağlamı bir dil toplumunca paylaşılan bilgi, inanç ve değer yargılarını içerirler, b) Söylem bağlamı metnin söylemini aynı tür metinlerin söylemleri içine oturtarak değerlendirir, c) Durum bağlamı yazarın yazma ihtiyacının nereden kaynaklandığını ve yine yazarın metnin parçalarını bir bütün oluşturmak için bir araya getirme çabalarının başlangıcına işaret eder. d) Metin bağlamı metnin bütünü içindeki bir paragrafın metin içindeki yerini belirler. Bütün bu sınıflamalar ve tanımlar, metinlerin kültürel ve dinamik olma yönleri olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla da okur hem metinleri hem de metinleri oluşturan tümcelerinin kültür, söylem, durum ve metin açısından değerlendirip yorumlamak zorundadır (Erden, 1998, ss. 49-50).

Bu nedendir ki Yeni Tarihselciler kültür ürünleri üzerine yapılan çalışmalarda araştırmanın merkezine bağlamı koyarlar, çünkü Yeni Tarihselci yaklaşıma göre edebi metin de yazar da içinden çıktığı toplumun bir kültür ürünüdür. Dolayısıyla bir

metin incelenirken metnin yazıldığı dönemin tarihsel arka planı, yazarın içinde yetiştiği kültür göz ardı edilemez.

Yeni Tarihselcilerin eleştirdikleri konulardan biri geleneksel tarih yazımının toplumların gündelik hayatını, kültürel alt yapılarını göz ardı edip bağlamdan ayrı bir şekilde metinleri ele almalarıdır. Bu eksikliği gidermek için Yeni Tarihselciler edebi metnin tarihsel arka planını bağlamdan ayrı ele almazlar ve halkın yaşam biçimi, insanların giyim kuşamları, mekânların nitelikleri, halkın gelenek ve görenekleri, inançları gibi bağlamı şekillendiren sosyal ve kültürel dokunun yansıtılmasına önem verirler (Yeşilyurt, 2009). Yeni Tarihselciler bu değerlerle “onları üreten toplumun yaratıcı ve ideolojik yapılarının karmaşık, simgesel ve somut ifadeleri olarak ilgilenirler” (Greenblatt, 2003, s. 748).

BÖLÜM 3: YÖNTEM

Bu bölümde araştırmada kullanılan yöntemlerden bahsedilmiş ve araştırma boyunca takip edilen süreç belirtilmiştir.

Araştırma yöntemi

Bu araştırmada nitel yöntemler kullanılmıştır. Öncelikle çalışmanın temellendirilebilmesi için literatür taraması yapılmış ve çalışmanın devamı ve anlamlılığı için kültür, kültürün maddi ve manevi öğeleri, kültürel çeşitlilik, milli kültür, ulusal ve evrensel değerler, kültür aktarımı gibi gerekli kavramlar tanımlanmıştır. Bu kavramların tanımlanması için betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

Betimsel analiz, farklı veri toplama teknikleri ile elde edilen verilerin belirlenen temalar doğrultusunda özetlenip yorumlanmasını sağlayan bir nitel veri analiz yöntemidir. Betimsel analiz yöntemi boyunca araştırmacı elde ettiği verileri tanımlar, gereken noktalarda doğrudan ya da dolaylı alıntılar yapar. Bulduğu verileri açıklar, bunlar arasında ilişki kurar, karşılaştırma yapar ve bunları yorumlar (Yıldırım & Şimşek, 2003). Bu doğrultuda belirlenen kültür ve kültüre ait kavramlar literatür taraması sonucunda tanımlanmış ve yapılan tanımlar yorumlanmıştır. Ardından bu tanımlar üzerinden gruplamaya gidilerek kültürün iki temel bileşeni ortaya konmuş ve bunlar kültürün maddi ve manevi öğeleri olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünü oluşturacak kısım çalışma için seçilen romanın belirlenen maddi ve manevi kültür öğeleri kavramları çerçevesinde ve UBDP Türkçe

ve MEB Türk Edebiyatı derslerinin kültürle ilgili amaç ve kazanımları doğrultusunda çözümlenmiştir.

İçerik çözümlemesi (*content analysis*) toplumsal ya da toplumbilimsel araştırmalarda kullanılması tercih edilen bir araştırma yöntemidir. Bu yöntem sosyal bilimlerin hemen her alanında kullanılmakla birlikte, asıl ortaya çıkışı ve önem kazanması kitle iletişim araçlarının toplumlarda yaygınlaşması ile olmuştur.

İçerik çözümlemesi yönteminin ilk uygulamalarına 16. yüzyılda rastlanırken, 20. yüzyılın başlarında yöntemin kullanımının yaygınlaştığı görülmektedir (Aziz, 1990). Başta gazetecilik ve radyo alanında haberlerin altındaki mesaja ulaşma amacıyla kullanılan yöntem, sonraları psikoloji, psikiyatri, iletişim, ölçme ve değerlendirme, siyaset bilimi, hukuk, edebiyat ve dil gibi pek çok alanda kullanılmaya başlanmıştır (Tavşancıl & Aslan, 2001).

İçerik çözümlemesi yönteminin tarihsel gelişimi içerisinde farklı tanımlamalarıyla karşılaşmaktadır. Berelson (1952) içerik çözümlemesini iletişimin açıklanan içeriğinin yansız, sistematik ve sayısal tanımlarını yapan bir araştırma tekniğı olarak tanımlamaktadır. Stone, Dunphy ve Ogilvie (1966) yöntemi bir metinde özelleştirilmiş karakteristiklerin nesnel ve sistemli bir şekilde tanımlanmasıyla çıkarımlarda bulunma şeklinde tanımlamaktadır. Krippendorff (1980) ise içerik çözümlemesinin incelenmek istenen mesajın nicelleştirilmesi işlemi olduğunu ifade ederken, yöntemin aynı veriler üzerinden yinelenebilir olduğunu da vurgulamaktadır. Bu tanımlardan yola çıkarak yöntemin nesnellik taşıdığını, sistematik, yansız, yinelenebilir ve tekrarlanabilir olduğunu söylemek mümkündür.

İçerik çözümlemesi yöntemi çeşitli amaçlarda kullanılmaktadır. Bu amaçlar şu şekilde ifade edilebilir:

- 1) İletişimde uluslararası farklılıkları göstermek,
- 2) İletişim araç ve ortamlarını, bunların seviyeleriyle birlikte karşılaştırmak,
- 3) Hedefleri doğrultusunda iletişim malzemelerinin içeriğini denetlemek,
- 4) Birtakım teknik araştırmalarda yardımcı yöntem olarak kullanılmak,
- 5) Grubun ya da kişinin psikolojik durumunu belirlemek,
- 6) Grubun, enstitünün veya toplumun kültürel örüntülerini saptamak,
- 7) İletişim süresince tutum ve davranışları tanımlamak,
- 8) Sözel ve yazılı malzeme içeriğindeki eğilimleri tasvir etmek,
- 9) Propagandanın varlığını belirlemek (Berelson, 1952).

İçerik çözümlemesi yönteminin temel özellikleri ve amaçları göz önünde bulundurulduğunda, belirlenen kültür ve kültürel öğeler kavramları bağlamında bir romanın çözümlenmesinde ve anlamlandırılmasında kullanılacak bir yöntem olduğu açıkça görülmektedir.

İçerik çözümlemesi yöntemi kullanımında araştırmacının diğer nitel ve nicel yöntemlerden faydalanması çalışmayı daha anlamlı kılacaktır. Bu nedenle çalışmada içerik çözümlemesini destekleyecek kodlama yöntemi de kullanılmıştır. Lockyer'e (2004) göre çok geniş veri gruplarını daha küçük ve analiz edilebilir birimlere dönüştürmenin sistematik yolu veriden elde edilen kavram ve kategorileri ortaya çıkarmaktır. Buna veri kodlama denir. Böylece elde edilen kavram ve kategoriler analiz edilerek yorumlanır ve veriler anlamlı bir hale getirilir.

Bu çalışmadaki roman çözümlemesinde belirlenen ve tanımlanmış kültür ve kültürel öğeler kavramları üzerinden kategoriler oluşturulmuş ve bu kategoriler doğrultusunda kodlama yapılmıştır. Kodlama yöntemi ile romandan elde edilen bilgiler anlamsal olarak incelenmiş olması bakımından nitel, içerik çözümlemesi yöntemi ile ele alınmıştır.

Evren ve örneklem

Çalışmamızın temelini, UB Programı'nda Türkçe dersinde işlenen eserler üzerinden kültür ve kültüre ait çeşitli öğelerin aktarımı oluştururken çalışmamızda bu evreni

İnce Memed³ romanı örnekleminde sunacak olmamız temel verimizi İnce Memed romanı yapmaktadır.

Çalışmada seçilen İnce Memed romanı, programın sunduğu “*Türkçe A Önerilen Yazarlar Listesi*”ndeki yazar olan “*Yaşar Kemal*” in (IBO, 2011b, s. 4) birçok dile çevrilmiş ve dünyada da okunan eserlerinden biri olması sebebiyle ve UB Programı’nı uygulayan bir okulun 2011/2012 öğretim yılında bu romanı seçmesi sebebiyle amaçsal olarak seçilmiştir.

Veri toplama yöntemi

Çalışmanın ilk kısmında yapılmış literatür taramasında veri toplama araçları kitaplar, makaleler, daha önce konuyla ilgili olarak yazılmış tezler ve internet kaynakları kültür, kültürün maddi ve manevi öğeleri, kültürel çeşitlilik, milli kültür, ulusal ve evrensel değerler, kültür aktarımı gibi kavramların tanımlarının yapılabilmesi için incelenmiştir.

Literatür taraması sonucunda Tylor (aktaran Güvenç, 1970), Malinovski (1990), Gökalp (1964) ve Kaplan (2011) gibi kültür çalışmaları yapan araştırmacıların tanımlarından yola çıkılarak betimsel analiz yöntemi ile kültürün maddi ve manevi öğeleri iki temel bileşen olarak elde edilmiştir.

Araştırmadaki önemli diğer nokta ise UB Programı ve içerisinde yer alan Türkçe (*Other Language A1, Turkish*) dersi hakkında bilgi vermektir. Bunun için gerekli literatür taraması (makaleler, kitaplar...) ve internet araştırması (IBO, 2011, 2012) yapılarak çalışmanın temellendirilmesi sağlanmıştır.

³ Çalışma boyunca bahsedilen ‘İnce Memed’ ile dört ciltlik romanın sadece birinci cildi kast edilmektedir. Çalışmada romanın birinci cildinin seçilme nedeni ise ‘Sınırlılıklar’ bölümünde açıklanmıştır.

Şekil 1 ve Şekil 2’de görüldüğü gibi roman okuması boyunca literatür taraması sonucu yapılan kültür tanımları göz önünde bulundurularak romanın üzerine çeşitli şekillerde işaretlemeler yapılmış ve notlar alınmıştır. Verilen şekillerde görüldüğü gibi romanda dil özellikleri, atasözleri, destan, türkü, giysi şeklinde çeşitli kültür öğeleri belirlenmiştir. Romanda belirlenen kültür öğelerinden yola çıkılarak maddi ve manevi kültür öğeleri romandan elde edilen verilerin daha küçük gruplarda, detaylı bir şekilde kodlanıp yorumlanabilmesi için bu kategorilerin alt başlıkları oluşturulmuştur. Tablo 1’de verildiği gibi kodlama kategorileri elde edilmiştir.

Tablo 1
Kodlama kategorileri

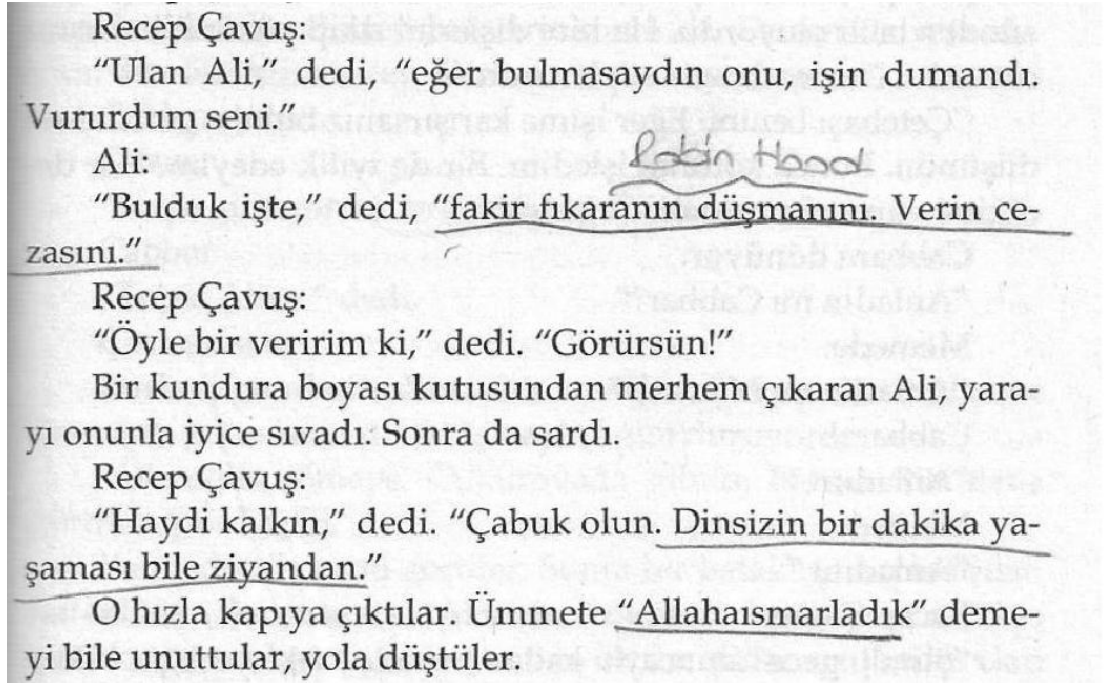
MADDİ KÜLTÜR ÖĞELERİ	MANEVİ KÜLTÜR ÖĞELERİ
Giyisiler ve	Türkü, Ağıt, Destan, Ninni
Takılar	Efsaneler
	Eşkıyalık Geleneği
Tarım ve	Gelenek ve Görenekler
Hayvancılık	Dedikodu
	İnanışlar
Yemekler	Misafirperverlik ve Yardımseverlik
	Atasözleri ve Deyimler
El İşleri	Yerel Ağız ve Konuşma Dili
	Lakaplar ve Unvanlar

Kodlama kategorileri romanı birkaç kez okuduktan sonra netleştirilmiş ve son şekli verilmiştir. Yukarıda verilen tablo genel hatlarıyla oluşturulduktan sonra roman birkaç kez daha okunarak belirlenen kategoriler doğrultusunda roman tekrar gözden geçirilmiş ve romandan elde edilen veriler sayfa numaralarıyla birlikte tablolar halinde listelenmiştir. Elde edilen veriler roman her gözden geçirildiğinde çoğalmıştır. Bölüm 4’te verilen tüm tabloların ortaya çıkması ve düzenlenmesi

yaklaşık bir ay gibi bir sürede tamamlanarak roman üzerindeki notlar da dikkate alınarak analiz ve yorumlama aşamasına geçilmiştir.

Veri analiz yöntemi

Literatür taraması sonucunda sınırları belirlenen kültür tanımları göz önüne alınarak roman okuması gerçekleştirilmiş ve bu sırada roman üzerine alınan notlarla çeşitli kültür öğeleri elde edilmiştir. Romandan elde edilen veriler nitel şekilde anlamlandırılmış ve yorumlanmıştır.

Şekil 3. Eşkivalık ve din etkisi (s. 269)

Örneğin Şekil 3'te görüldüğü gibi romanın çözümlenmesi sırasında belirli kelimeler ve cümleler altları çizilerek ve yanlarına notlar alınarak incelenmiştir. Çözümleme sırasında hem tanımlı yapılan maddi ve manevi kültür öğelerinin altları çizilmiştir, hem de evrensel değerler ve dünya edebiyatı ile ilgili ortaklıklar ilgili notlar alınmıştır. Şekilde 3'te görülen 'Dinsizin bir dakika bile yaşaması ziyandan.', 'Allahaismarladık' ifadeleri manevi kültür öğesi olan inanışlar adı altında belirlenmiştir. Manevi kültür öğelerinin belirlenmesi dışında Robin Hood

hikâyesindeki zenginden alıp fakire verme motifine örnek olabilecek bir kısım not edilmiştir.

“Gel azıcık şuraya oturalım,” diye önerdi.
Oturdular. Hasan, küçücük, zayıf, kuruyup kavrulmuş bir adamdı. Kocaman dişleri dudaklarının arasından gözüktüyordu. Kirpikleri bir hoş, tozlanmış gibi aktı. Mavi, pamuklu bir kumaştan şalvar giymişti. Şalvar daha yepyenydi. Fabrika kokuyordu. Kasketi de yeniydi. Başında eğreti duruyordu. Kırmızı çiçekli mintanı ona tam yakışmıştı. Bir de ökçeleri basık Adana ayakkabısı almıştı ya, yolda giymeye kıyamıyordu. Giydiği ham gönden çarıktı. Kalın, köyden götürüp de eskitemediği çorabın üstüne giymişti. Çorap nakışlıydı.
“Amma da yorulduk,” dedi.

Şekil 4. Giysiler (s. 199)

Şekil 4’te görüldüğü gibi romanın incelemesinde maddi öğeler ana başlığı altında yer alan giysileri ve takıları belirlerken romanın satır aralarında yer alan ‘mintan, fistan, ökçe, kasket’ gibi ifadeler yuvarlak içine alınmış ve kıyafetler notu paragrafın yanına yazılmıştır. Şekilde görülen işaretlemeler tüm roman boyunca yapılmış ve bu belirlemelerin ardından Tablo 1’de yer alan ‘Giysi ve Takılar’ başlığı altında bir liste oluşturulmuştur. Giysi ve takılarla ilgili roman boyunca elde edilen liste dönemin yöre halkının giyim kuşam alışkanlıklarını, dönemin giysi anlayışını okura sunan maddi kültür ögesi olarak çeşitli şekillerde yorumlanmıştır.

Durdu:
"Süleyman Emmi, bir çayımızı iç de öyle git," diye arkasından koştu. "Bir çayımızı... Vallahi içmeden bir yere salmam seni."
Süleyman: *Afiyet olsun*
"Sağ ol yavrum. Ziyade olsun."
Ceketinin kolundan yakalamıştı:
"Bir çayımızı içmeden seni göndermem," diyordu. "Bin yılın bir başı dağıma gelesin de... Bir çay içmeden ha!.. Salar mıyım seni?"
Süleyman, kendi kendine:
"Bu deliden kurtuluş yok," dedi. "Döneyim bari," dedi. Boynunu büktü.

Şekil 5. Misafirperverlik-1 (s. 131)

Yattıkları çukurdan doğruldu. Çadırlara doğru yöneldi. Kerimoğlunun çadırından bir gürültü, çığırtı, bir hayhuy geliyordu. Çadırın kapısını açtı. Bir iki kadın, Kerimoğlunun kanlı başını bir leğene eğmişler yıkıyorlardı. Hem yıkıyor, hem beddua ediyorlardı.
Memed:
"Kerimoğlu Ağa," diye seslendi, bütün başlar kapıya çevrildi. Memedin içinden, hiçbir şey söylemeden kaçmak geçti. Ama kaçamadı.
"Ağa," diye kekeledi. "Kusura kalma. Böyle olacağını bilmiyorduk."
Döndü, koşmaya başladı.
Arkasında, Kerimoğlu bağırıyordu:
"Akşam yemeğini yemeden gitmeyin oğlum. Gitmeyin..."
Cabbarın yanına geldi.
"Haydi kalkın," dedi. "Kalkın da gidelim. Burada daha fazla kalamayacağım. Şu adama bir yüreğim yanıyor ki... Parça parça oluyor..."

Şekil 6. Misafirperverlik-2 (s. 195)

Şekil 5 ve Şekil 6'da yer alan misafirperverlik ile ilgili notlar tüm roman boyunca kitabın üzerine yukarıdaki şekillerde görüldüğü gibi not edilmiştir. Böylece roman içinde geçen 'misafirperverliğe' dair ifadelerle halkın misafirperverlik ve yardımseverlik anlayışına dair elde edilen veriler betimsel olarak yorumlanmıştır.

Verilen şekillerde görüldüğü gibi kodlama yöntemi ile yapılan içerik analizinin ardından elde edilen veriler, çalışmanın başında tanımları yapılmış kavramlarla bağlantılı olarak tanımlanmış, genel yorumlamalarda bulunulmuş ve roman maddi ve manevi kültür öğeleri açısından analiz edilmiştir.

Kuramsal çerçeve

Literatürdeki boşluktan yola çıkılarak UB Programı'nın Türkçe ve MEB Türk Edebiyatı derslerinin amaç ve kazanımları göz önüne alınarak seçilen İnce Memed romanının kültürel bağlamda incelenmesine karar verilmiştir.

İçerik çözümlemesi ve kodlama yöntemleri temel alınarak yapılan roman incelemesinin kuramsal temelini Yeni Tarihselcilik oluşturmaktadır. Yeni Tarihselcilik kuramı edebiyatı politik, kültürel, ekonomik, ahlaksal, toplumsal ve dini güç ilişkilerinin sonucu olarak ortaya çıkmış bir ürün olarak nitelendirmektedir. Bu nedenle edebi metinlerin yansıttıkları yüzeyden daha derin anlamlara sahip olduklarını söylemek mümkündür (Çavuş, 2002).

Ayrıca Yeni Tarihselcilik kuramının ortaya koyduğu “metnin tarihselliği, tarihin metinselliği” (Montrose, 1989), “eserde bağlamın önemi” (Opperman, 2006; Erden 1998) gibi görüşler tarihi süreç içinde kültürün değişen ve dinamik yapısını incelemede; metnin bağlamı içinde atasözleri, deyimler gibi kültür dilini görmede, halkın inanç, davranış ve yaşayışlarını kültürel açıdan analiz etmede yardımcı bir bakış açısı oluşturmuştur.

İnce Memed romanını ilk okumada metnin yüzeyinde görülen; köylü bir çocuğun büyürken köylüye zulmeden ağadan kaçması, içinde bulunduğu toplumdaki ağalık sistemine başkaldırması, köyden kız kaçırması, dağa çıkması ve yavaş yavaş asi bir karakter haline dönüşmesidir. Yeni Tarihselcilik kuramının belirttiği gibi metnin

derin anlamlarını elde etmek için kurgulanan olayların altındaki yapıya bakıldığında ise toplumun değer yargıları, gelenek ve görenekleri, dini inançları, yerel ağız ve konuşma dili, sosyo- ekonomik düzene dair veriler elde edilmektedir. Metnin oluşturulduğu zaman, mekân ve kültür bağlamları bir arada düşünülerek metin incelendiğinde metinden çıkarılanların UB Programı'nın Türkçe dersi ve MEB'in Türk Edebiyatı dersinin kültürel açıdan amaç ve kazanımlarına hizmet ettiği görülmektedir.

Yeni Tarihselcilik perspektifiyle incelenen romandan elde edilen maddi ve manevi kültürel öğeler insanların yaşam şekillerine, kültürel örüntülerine dair fikir verirken bir yandan da tarihi bilgileri kurgunun içinde okura sunmaktadır.

Yeni Tarihselcilik kuramındaki metnin tarihselliği görüşüyle bakılacak olursa romanda halka zulmeden Abdi Ağa karakteri ile feodal sistemin uygulanışı görülmektedir. Ayrıca tarihsel yapı içerisinde Hatçe ve Iraz karakterleri ile kadının yerine dair ipuçları da elde etmek mümkündür. Recep Çavuş, Yüzbaşı Faruk, Asım Çavuş karakterlerini unvanlarıyla birlikte okura sunan yazar devletin hangi yapıda olduğunu bu karakterlerin davranışları altında vermektedir. Yeni Tarihselciliğin edebiyat tanımındaki politik, kültürel, dini, ekonomik, ahlaksal ve toplumsal güç ilişkilerinin etkileşimini İnce Memed romanında kültür temelli bir incelemede görmek mümkündür.

Sonuç olarak söylenebilir ki Yeni Tarihselcilik Tablo 1'de yer alan kodlama kategorilerindeki maddi ve manevi kültür öğeleri ile İnce Memed romanının yüzeysel anlamının ötesinde derin bir şekilde incelenmesine ve metnin altındaki kültürel perspektifin belirlenmesine dayanak sağlamıştır.

BÖLÜM 4: BULGULAR

Kısaca İnce Memed (özet)

İnce Memed Dikenlidüzü'ne kurulmuş beş köyden biri olan Değirmenoluk köyünde annesi ile birlikte yaşayan bir yetimdir. Henüz on bir yaşındayken babasını kaybeden İnce Memed de diğer köylüler gibi köyün ağası Abdi Ağa'ya boyun eğmek zorunda kalır. Diğer köylüler gibi Abdi Ağa'nın tarlalarında çalışan İnce Memed, ağanın köylüye yaptığı zulmü günden güne içerler ve yaşına rağmen yanlış giden bir şeyler olduğunu fark eder. Duruma daha fazla dayanamayan İnce Memed bir gün köyden kaçmaya karar verir ve çakırdikenini geçerek yakın bir köyde bir eve sığınır. Köyden kaçan İnce Memed'in maceralarına tanıklık eden ilk kişiye onu evine tanrı misafiri olarak kabul eden Süleyman'dır.

İnce Memed bir süre Süleyman'ın yanında kalır. Sabah ezanıyla kalkan İnce Memed, büyük bir içtenlik ve çalışkanlıkla tarla sürerken, hayvanları otlatırken Süleyman'a yardımcı olur. Yaz ayı ve ekinlerin biçilme zamanı gelmiştir. İnce Memed keçileri otlatmaya götürdüğü bir gün Değirmenoluk köyünden Hösük ile karşılaşır. Keçilerin tarladaki ekine yaklaşmasıyla kızan Hösük, gördüğü çobana söverek yaklaşır. Bir süre sonra bağırdığı kişinin İnce Memed olduğunu fark eder. Hösük köydeki herkesin İnce Memed'i aradığını, anasının İnce Memed'den haber alınamayınca dertlendiğini söyleyerek, onca zamandır nerelerde olduğunu, neler yaptığını sorar. İnce Memed olanları anlattıktan sonra Hösük'e onu gördüğünü Abdi Ağa'ya söylememesi için yalvarır. Hösük köye vardığında Döne'ye giderek oğlunun yaşadığı haberini verir. Bu haber kısa zamanda bütün köye ve sonrasında da Abdi Ağa'ya ulaşır. Duruma sinirlenen Abdi Ağa soluğu Süleyman'ın evinde alır ve ona sayıp

sövmeye başlar, bir başkası Abdi Ağa'nın hizmetindeki birini nasıl alıp da çalıştırabilir. Köy insanının da köyün tarlaları gibi ağaya ait olduğu bir düzende Süleyman büyük bir hata yapmıştır. Abdi Ağa söylemesi gerekenleri söyler, İnce Memed'i de önüne alarak köye döner. İnce Memed Abdi Ağa'nın zulmünden uzak kaldığı birkaç zaman sonra yine köye dönmek zorunda bırakılmıştır.

Ekin zamanı İnce Memed yine Abdi Ağa'nın emrinde çalışır, yaşlı anası ise ona yemek götürür. Toplanan hasadın dört üçü Abdi Ağa'ya, geriye kalan kısmı ise Döne'ye ve oğlu İnce Memed'e verilir. Düzen hep aynı şekilde işlemeye devam eder. Her kış olduğu gibi köy halkı aç kalır, Abdi Ağa ise depoladıklarıyla rahat bir kış geçirir.

Kışın sonrasında yüzünü gösteren güneşle birlikte Kel Ali'nin oğlu Mustafa ile İnce Memed şehre gitmeye karar verir. Köydeki Dursu'nun anlattığı şehri şimdi gidip kendi gözleriyle göreceklerdir. Şehre giderken yolda karşılaştığı ihtiyardan duyduğu Koca Ahmet destanının etkisi, Abdi Ağa'nın zulümleri, geçen yıllar ve büyüyen yaşı İnce Memed'de de değişimlere neden olur. İnce Memed'in macerasına devam etmek için şehre gitmek önemli bir adımdır. Şehrin nasıl bir yer olduğunu gören İnce Memed, şehirde bir ağalık düzeninin olmadığını görmesiyle farklı hayaller kurmaya başlar. Bu, köyde halka zulmeden Abdi'nin ağalık sistemine başkaldırmada rol oynayan noktalardan biridir.

Şehirden köye dönen Memed, sevdiği Hatçe'ye gider ve ona şehri anlatır. Şehirde tanıştığı insanlardan ve Hasan Onbaşı'dan söz eder. Hasan Onbaşı'nın ona söylediklerini, Hasan Onbaşı'nın eğer Hatçe ile kaçıp şehre giderlerse onlara ev, tarla ve öküz bulacağını anlatır. Böylece hayaller kuran Memed ve Hatçe destansı bir aşkın rüyasına kapılıp gider. Bu aşka engel olan ise yine Abdi Ağa'dır. O, insanların

tarlalarının yanı sıra gönüllerine de sahip olabileceğini düşünür. Bu nedenle Hatçe'yi yeğeni Veli ile evlendirmek ister. Bu isteğe Hatçe'nin babası Osman'ın karşı çıkmaya gücü yoktur. Köylü ise Memed ve Hatçe'nin sevdasının yanında olmakla birlikte Abdi Ağa karşısında çaresizdir. Tek kurtuluşun kaçmak olduğunu anlayan çift birbirlerinden ayrılmamak için köyden kaçarlar.

Bu kaçış da İnce Memed için bir kurtuluş olmamıştır. Ormana gizlenen sevdalılar birbirlerine ait olmuşlarsa da Abdi Ağa bu birlikteliği bozar. Köyün iz sürücüsü Topal Ali sayesinde ormandaki izlerin üzerinden giderek İnce Memed ile Hatçe'nin yerlerini bulan Abdi Ağa, Memed'e, yeğenin (sözde) nişanlısını nasıl kaçırdığını, ona evinde iş verdiği, ekmek verdiği halde nasıl ihanet ettiğini sorar. Bunların arasında Memed şalvarının cebinden tabancasını çıkarır. Önce Abdi Ağa'ya sonra da yeğenine ateş eder. İz sürmeye giden diğerlerine ise Hatçe'yi göstererek onun kılına zarar verirlerse aynısını onlara da yapacağını belirtir. Hatçe'ye köye dönüp evine gitmesini, sonra onu alacağını söyler ve oradan uzaklaşır. İnce Memed iki kişiyi vurmasının ardından ilk kaçışındaki sığınağı olan Süleyman Emmi'nin evine gider. Artık Hatçe'yi ve Memed'i bekleyen hayat başkadır.

Memed'in tabancayı ateşlemesi üzerine Abdi Ağa yaralanır; fakat yeğeni Veli ölür. Süleyman Emmi'nin evine giden Memed tüm olanları anlatır. Gidip hükümete teslim olmayacağını söyleyen Memed dağa çıkacağını söyler. Bunun üzerine ertesi gün Süleyman, Memed'in dağa çıkmasında yardımcı olur ve onu akrabası sayılan, dağda eşkıyalık yapan Deli Durdu'nun çetesini götürür. İki kişiyi vurmasının ardından Deli Durdu çetesine giren Memed artık eşkıyalık yoluna adımını atar.

Aradan geçen birkaç zaman sonra Abdi Ağa kendine gelir ve intikam almak ister. Memed ortalıkta yoktur. Bu suçun bedelini ödemesi gereken ilk kişi ise zavallı

Hatçe'dir. Ağa gücü sayesinde yalancı şahitlik edecek kişileri bulur ve şahitler ağanın onlara ezberlettiği gibi Hatçe'nin Veli'yi öldürdüğünü, ağayı da yaraladığını söylerler. Sevdalıların yerini bulan ve olaylardan kendini sorumlu tutan Topal Ali ise yalancı şahitlik yapmadığı için ağa tarafından çoluk çocuk aç bırakılarak, evi barkı yıkılarak cezalandırılır. Hatçe tüm olanları ifadesinde olduğu gibi anlatsa da onca şahidin sözünden sonra Hatçe artık mahpusanededir.

Deli Durdu ile eşkıyalık yapan İnce Memed yavaş yavaş dağların kuralını öğrenir, kendini Deli Durdu'ya sevdirebilir. Dağlardan geçen parasını pulunu alırlar, jandarmalarla çatışırlar. Deli Durdu ve çetesi günlerden bir gün çatışmadan kurtulup yine saklanmışlardır. Karınlarının acıkması üzerine Cabbar ve İnce Memed ekmeğe bulmaya yola koyulmuşlardır. Yörük çadırlarının olduğu yere gelmişlerdir. Çadırlara doğru eşkıyaların geldiğini gören çocuklar analarına seslenirken, çadırların köpekleri de havlamaktadır. O sırada çadırdan çıkan bir Yörük eşkıyaları içeri davet eder. Çadıra giren Cabbar ve Memed çadırın kime ait olduğunu sorarlar ve onları içeri buyur eden kişi çadırın sahibi olduğunu söyler ve kendini tanıtır. Memed çadırın sahibi Kerimoğlu ismini daha önceden duymuştur. Kerimoğlu, Memed ve Cabbar'a yemek ikram eder. Çatışmadan çıkan Memed ve Cabbar'ın kanlı giysilerini yıkatır. Memed'in çatışmada aldığı yaraları temizletir, sardırır. Hatta Memed, çatışmada yaralanan Horali ve Recep Çavuş için de yarasına sürdükleri yakıdan ister. Ardından da yanlarına yakıyı ve arkadaşları için istedikleri erzakları alarak yola çıkarlar.

Kerimoğlu'nun yardımcılarını ve çadırlarının içindeki mal varlığı öğrenen Deli Durdu ertesi gün ganimet toplamak için yola düşer. Kimseye bir şey söylemese de arkasından gelenlerden Memed ve Cabbar Kerimoğlu'nun obasına gidiyor olduklarından şüphelenir ki bu hislerinde de haklı çıkarlar. Memed, Kerimoğlu'nun

onlara ettiği misafirlikten sonra onun obasını basmış olmalarından büyük utanç duyar. Deli Durdu'nun eşkıyalık anlayışından daha farklı düşünen Memed bu hareketi doğru bulmaz. Lakin başta sesini çıkaracak cesareti de yoktur. Her durumda misafirperver olan Kerimoğlu, çadırına onu soymaya gelene bile ikramda bulunur. Bunun üzerine Deli Durdu daha da çok sinirlenir. Deli Durdu ne var, ne yoksa almıştır Kerimoğlu'ndan, fakat âdeti üzerine parasını aldığı kişiyi donuna kadar soyan Deli Durdu Kerimoğlu'nun da donunu ister. Kerimoğlu kadınların, çocukların gözü önünde bu istek karşısında ne yapacağını şaşırır. Memed artık daha fazla dayanamaz. Deli Durdu'yu elindeki silahla vurmakla tehdit eder. İşte o andan itibaren Kerimoğlu'nun şanını kurtaran Memed, hem Deli Durdu çetesinden ayrılmıştır, hem de diğerlerinden daha farklı bir eşkıya olduğunu gözler önüne sermiştir. Artık Memed'in yolu Cabbar ve Recep Çavuş ile beraber Deli Durdu'dan farklı bir yönde gidecektir.

Memed dağlarda farklı bir eşkıyalık anlayışı ile kötülerin karşısına dikilip, iyilere yardım etmek için dolaşırken, Hatçe mahpusanede işlemediği bir suçun cezasını çekmektedir. Hatçe gibi başka çaresiz ve günahsız biri de Iraz'dır. Iraz, önce kocasından kalan tarlaları kocasının kardeşlerine kaptırır ve oğlu Rıza'yı bir sürü zorluklarla büyütür. Ardından Rıza babasının tarlalarını amcalarından almak için elinden geleni yapar, ana-oğul tam her şeyin yoluna girdiğini düşünürken Rıza tarlada biri tarafından öldürölür. Yok yere oğlundan olan Iraz bunu kocasının kardeşlerinin yaptığını bilir. Onların evine gider ve evi ateşe verir. Bunun üzerine suçlu durumuna düşen Iraz, Hatçe'nin yanına mahpusaneye düşer. Başta oğlunun acısını üzerinden atamayan Iraz, hiçbir şey yemez, içmez ve konuşmaz. Sonrasında ise Hatçe'nin yakınlığıyla beraber kader ortaklığı ederler. Artık sırları da, hayalleri de birdir.

Deli Durdu'nun çetesinden ayrılan Memed'in aklına Hatçe düşmüştür. Memed dağa çıkış nedenini artık yerine getirmek için çalışacaktır. Abdi Ağa'yı öldürecek, Hatçe'yi mahpusaneden kurtaracak ve köy halkına tarlalarını geri vererek onları ağanın zulmünden kurtaracaktır. Memed önce Durmuş Ali'nin evine gider ve ona yapmak istediklerini anlatır. Sonra Topal Ali'yi bulurlar. Bu sefer Topal Ali'den Abdi Ağa'nın izini bulmasını ister. Topal Ali, Hatçe ile Memed'in izini bulduğu günden beri hissettiği pişmanlığı Abdi Ağa'yı bularak bastırmak ister ve Memed'in isteğini kabul eder.

Topal Ali, Aktozlu köyünde Hüseyin Ağa'nın yanında kalan Abdi'nin izini bulur. Memed bu haberi aldığı gibi Cabbar ve Recep Çavuş ile yollara düşer. Abdi'yi bu evde sıkıştırırlar ve evi ateşe verirler. Buna rağmen Abdi bir yolunu bulur ve yanan ateşlerin arasından kimselere görünmeden, Hüseyin Ağa'nın eşlerinden birinin de yardımıyla kaçar. Evi ateşe vermeleri, rüzgârın etkisiyle bütün köyün evlerinin yanmasına neden olur. Artık Memed'in peşinde hem köy halkı, hem jandarmalar, hem de Abdi'nin plan kurup Ali Safa Bey'den aldığı yardımla ulaştığı başka eşkıyalar vardır.

Memed, Cabbar ve Recep Çavuş çıkan yangında Abdi Ağa'nın yandığını düşünürler. Bu nedenle köylüyü ağanın zulmünden kurtarmayı amaç edinen Memed, Değirmenoluk köyünde tarlaları halka bölüştürür, çakırdikenliği yaktırır ve insanların bundan böyle daha rahat bir hayat süreceklerini söyler. Hal böyleyken Abdi Ağa da durumdan haberdar olur ve tarlalarının daha ölmeden başkalarına bu şekilde paylaşılmasına sinirlenerek Memed'in peşine düşer. Artık ya Abdi Ağa ya da İnce Memed ölecektir.

Memed bir yandan köy halkına yardım ederken, bir yandan da Hatçe'sini düşünür. Hatçe'yi mahpusaneden kaçırmayı aklına koyar. Hatçe dedikodu şeklinde dolaşan af kararlarının çıkmasını beklerken Memed gizliden gizliye mahpusaneye giderek Hatçe'ye onu kaçıracakını söyler. Nitekim Iraz ve Hatçe başka bir mahpusaneye nakledilirken dağda Memed pusu kurarak jandarmaları ve kadınları bekler. Sonunda Iraz ve Hatçe'yi jandarmaların elinden kaçırmayı başarır.

Bir mağarada artık Iraz, Memed ve Hatçe yaşamaya başlarlar. Bir zaman sonra artık Asım Çavuş ve emrindeki jandarmalar Memed'i ve yanındakileri bu mağarada sıkıştırırlar. Asım Çavuş tam Memed'i yakalama fırsatını eline geçirdiğinde Hatçe'nin neredeyse doğurmak üzere olduğunu görür ve Memed'i yakalamadan bırakır. O sırada doğum sancıları çeken Hatçe bir erkek bebek dünyaya getirir ve kendisi ölür. Artık Memed için hayat daha farklı devam edecektir. Memed, Abdi'yi öldürüp halkı ağanın zulmünden tamamen kurtarmaya yemin etmiştir. Bebeği oğlu Rıza gibi sahiplenen Iraz alır ve kendi köyüne gider.

Haberler her durumda kulaktan kulağa söylenir ve değışe değışe tüm köye ulaşırdı. Abdi Ağa artık zayıflamış, iyice yaşlanmış bir haldedir ve Memed'den gün geçtikçe daha da çok korkmaktadır. Sonunda korkularında haklı çıkan ağanın karşısına dikilen Memed, Abdi'yi öldürür. Artık köylü rahattır, topraklarında istediğı gibi çalışacak ve kimseye boyun eğmeyecektir. Memed ise dağlarda sır olup kaybolur. Memed artık roman boyunca bahsedilen Koca Ahmet destanındaki gibi bir kahramandır. Memed'in halkı kurtarmasının ardından ise çakırdikenliğı bir gelenek olarak yakılmaya başlanır ve halk bu kurtuluşu kutlar.

İnce Memed romanında kültürel öğeler

Metin, içinden çıktığı toplumun kültürüyle yetişmiş bir yazar tarafından oluşturulur. Yeni Tarihselcilik görüşünde de belirtildiği gibi metin yüzeysel olarak ne söylese söylesin derinlerine inildikçe oluşturulduğu toplumun tarihi ve kültürü hakkında okura bir şeyler fısıldar. Kültür daha önce tanımlandığı şekilde, bir topluma ait olan ve o toplumdaki insanlar tarafından ortaya konan, tarihi bir perspektife sahip olup tarihi yapısından dolayı sürekli ve değişken olan, toplum içindeki insanların oluşturduğu her türlü eşya, araç, gereç, ahlak ve hukuk kuralları, gelenek ve görenekler, alışkanlıklar, kısacası o topluma ait maddi ve manevi değerler bütünüdür. Bu nedendir ki bir metni kültürel açıdan incelemek metin kurgusunun derinlerindeki keşfetmeyi ve o toplumun sosyo-ekonomik yaşantısına, siyasi yapısına, gelenek ve göreneklerine, inançlarına, değerlerine, kılık-kıyafetine dair fikirler elde etmeyi sağlar.

Tablo 2

Maddi ve manevi kültür öğeleri

MADDİ KÜLTÜR ÖĞELERİ	MANEVİ KÜLTÜR ÖĞELERİ
Giyisiler ve Takılar	Türkü, Ağıt, Destan, Ninni Efsaneler Eşkıyalık Geleneği
Tarım ve Hayvancılık	Gelenek ve Görenekler Dedikodu İnanışlar
Yemekler	Misafirperverlik ve Yardımseverlik Atasözleri ve Deyimler
El İşleri	Yerel Ağız ve Konuşma Dili Lakaplar ve Unvanlar

Tanımlı yapılan kültür kavramını Tablo 2'deki gibi maddi ve manevi öğeleri açısından ele almak mümkündür. Kültürün maddi öğeleri toplumun ya da grubun herhangi bir gelişim aşamasındaki teknolojik ilerlemesini, üretim, teknik, hüner ve becerilerini ifade ederken; manevi öğeleri toplumun yaşamını düzenleyen değer, inanç, yasa, gelenek, görenek ve ahlak kuralları olarak ifade edilebilir (Özkalp, 2005). Kültürün maddi ve manevi öğeleri birbiriyle uyum içinde bulunur ve birbirini destekleyerek tamamlarlar.

“Benim bir ayağım Anadolu'daysa, bir ayağım da dünyada. Kültürler birbirlerini besler. Dünya kültürlerinden beslenmek şart ama kendi kaynaklarını da bilmeli. Kendi kaynaklarımızı bilip dünyaya açılmaktan başka çaremiz yok.” (Oral, 1990, s. 122) diyen Yaşar Kemal de ulusallık ve evrensellik arasındaki faydacılığı ve bütünlüğü sağlamak için eserlerinde sözlü edebiyat, halk edebiyatı, folkloru; daha geniş anlamıyla halk kültürünü, geleneksel kültürü bitmez tükenmez bir kaynak olarak kullandığını ifade etmektedir. Türk halkının yüzyıllar boyunca ortaya koyduğu maddi ve manevi kültür öğelerini çağdaş edebiyat metinleri içine yerleştirmeyi başarmıştır. Yaşar Kemal'in İnce Memed romanını incelediğimizde de Türk halkına ait maddi ve manevi kültür öğelerini yoğun bir şekilde görmek mümkündür.

İnce Memed romanında yer alan maddi kültür öğeleri

Kültür, toplumda kullanılan ve değer verilen nesne çeşitlerinden hareketle yorumlanabildiğinden maddi kültür öğeleri insan davranışının anlamlı 'simge'leridir. Maddi kültür ürünleri olan anıtlar, binalar, tüketim malları, giysiler, yemekler, el işleri pek çok işlevin taşınmasına hizmet ederler. Bu nedenle de onlar kültür 'taşıtları' olarak tanımlanabilmektedir. Aynı zamanda maddi kültür öğeleri insanların

davranış örüntülerini gerçekleştirirken kullandıkları ‘araç’lardır. Tüm bunlar, maddi kültür ürünlerini toplumsal gereksinimleri karşılamak amacıyla keşfeden ve yaygınlaştıran kişilerin ‘ürün’leridir.

Maddi kültür nesnelere yapıma ve kullanma ile birliktelik gösteren teknolojik gelişmeler de kültürün bir parçasıdır. Nesnelere içinden çıktıkları toplumlara göre farklılık gösterirler ve onları yapanlar ve o toplum hakkında bizlere çok şey söylerler. Bu nesnelere yaşama örüntülerini etkilerler. Tarihi süreç değerlendirildiğinde bu nesnelere kültürün yeniden yapılandırılabilirliğini de göstermektedir (Fichter, 1990). Bu ise kültürün zamanla değiştiğini, farklılaştığını ve yenileştiğini gösteren bir kanıttır.

Bu değişimi ve farklılaşmayı gösterecek kaynaklardan biri de hiç kuşkusuz edebiyat eserleridir. Edebiyat eserleri aracılığıyla okullarda öğrencilerin; “Türk insanının kültür, anlayış ve zevk bakımından gelişim sürecini kavramaları; ulusal ve evrensel kültür, düşünce ve zevk öğelerini belirlemeleri; Türk ulusunun yaşadığı medeniyet dairelerini görmeleri...” (MEB, 2011b, ss. 3-4) sağlanır.

Yaşar Kemal’in İnce Memed romanı Türk kültürünün maddi öğelerine örnekler bulmamız açısından zengin bir eserdir. Romanı incelediğimiz zaman içerisinde geçen maddi kültür öğelerini giysiler ve takılar, tarım ve hayvancılık, yemekler, el işleri şeklinde dört ana başlıkta toplayabiliriz. Maddi kültür öğelerinin manevi kültür öğeleriyle ilişki içerisinde olması ve birbirlerini tamamlaması bakımından bu romanın derste işlenmesi sürecinde bu başlıkların da kültürel açıdan değerlendirilmesi gerekmektedir.

Giysiler ve takılar

Tablo 3

Giysiler ve takılar

Çarık giymek, çarık dikmek, s. 25
Kadife kasket, s. 30
Tespah, s. 58
Devetüyünden örülmüş takke, s. 58
Kara yazma, s. 103
Şalvar, s. 115
Kırmızı fes, s. 127
Atların gümüş savatlı takımları, s. 138
Ökçe (ayakkabı), s. 199
Mintan, s. 199
Fistan, s. 222
Aba, s. 370
Bele kuşak bağlanması, s. 409

Tablo 3’te belirtilen giysiler ve çeşitli takılar romanda yer alan kişilerin yaşamları hakkında bize ipucu vermektedir. Roman boyunca karşımıza çıkan çarık giymek, kadife kasket ve kırmızı fes takmak, devetüyünden örülmüş takke ve şalvar giymek, bele kuşağın bağlanması, tespih kullanmak, kara yazma takılması dönemin halkının kültürünün bir parçasıdır ve sosyo-ekonomik durumu ve dini inançları göstermektedir. Giysi kelimesi için romanda yer yer geçen mintan, fistan, şalvar ifadeleri Çukurova köylerindeki halkın giyim-kuşamlarına dair fikir vermektedir. Romanda betimlenen eşkıyalar dağlarda kırmızı fes giyerlerdi ve kırmızı fes giymek eşkıyalık kültürünün bir parçası olarak örnek gösterilebilir:

Kırmızı fes dağlarda adetti. Kırmızı fes eşkıyalığın alametiydi. Kasketli, şapkalı eşkıya görülmüş değildir. Olmaz. Fesi kim icat etti bu dağlarda belli değil. Belki, şapka devrimi olduğunda dağda eşkıyalar vardı, onlar fesi çıkarmak gerekliliğini duymadılar. Ondan sonra da her dağa çıkan fes giydi başına (Yaşar, 2011, s.127).

Ayrıca yukarıda romandan alınmış pasajın satır aralarındaki şapka devrimine dair ifadeler Türk tarihinin değişim ve gelişim süreçlerini haber vermesi ve insanların kılık kıyafet kültüründeki değişiklikleri öğrencilere tanıtmaları bakımından da önemlidir.

Abdi Ağa'nın tasvirinin 'elinde doksan dokuzluk tespahi' (Yaşar, 2011, s. 58) ile yapılmış olması dini inançlarda yer alan maddi kültür öğelerinin romanda insanların dini duygularına hitap ederek, onları kandırmada nasıl bir araç olarak kullanıldığını göstermesi bakımından önemlidir. Abdi Ağa'nın roman boyunca elinden tespahi düşürmemesi, onu âdeti bir takı gibi elinde bulundurması Abdi Ağa karakterinin okurun hafızasında şekilsel olarak oluşturulmasında yardımcı olan bir maddi kültür öğesidir.

Tarım ve hayvancılık

Tablo 4

Tarım ve hayvancılık

Çoban olmak, s. 15
Keçileri otlatmak, s. 26
Öküzlerin tarla işlerinde kullanımı, s. 35
Saban kullanımı, s. 35
Orak makinesi, s. 50
Geyik avlamak, s. 65
Çift sürmek, s. 85
Bel(tarım aleti), s. 370

Tablo 4'te verilen öküzlerin tarla işlerinde kullanımı, saban ve orak makinelerinin kullanımı, keçilerin otlatılması, geyik avlamak, çift sürmek, tarlayı bellemek eylemlerinin romanda yer alması tarım ve hayvancılığa dair okurun bilgi edinmesini sağlamaktadır. Romanda yer alan bu maddi kültür öğelerinden yola çıkarak, anlatılan yaşamın ve ekonomik hayatın tarım ve hayvancılığa dayalı olduğu bilgisini çıkarmak mümkündür.

Yemekler

Tablo 5
Yemekler

Çıkındaki yemekler, s. 51
Soğan, tuz, ayran, s. 51
Hamur yoğurmak, ekmek açmak, s. 59
Yiyecekleri sacda pişirmek, s. 59
Tarhana çorbası, s. 200
Tahta kaşıkla yemek yenmesi, s. 217
Suyun ibriğe konması, s. 217
Peynirle taze soğanı yufkaya sarıp yemek, s. 309
Kebap, s. 370
Şerbetçi/Şerbet, s. 366

Tablo 5’te de gösterildiği gibi soğan, tuz, ayran ve ekmeğin bir arada yenerek karın doyurulması, hamurun yoğrulup ekmeğin evde yapılması, peynirle taze soğanın yufkaya sarılarak bir öğünlük yemeğin halledilmesi... Yiyeceklerin sacda pişirilmesi, tarhana çorbasından bahsedilmesi, şerbet ve şerbetçilerin sözünün edilmesi halkın yemek kültürünün gösterilmesinin yanı sıra roman aracılığıyla öğrencilere halkın sosyo-ekonomik durumunun verilmesinde önemlidir. Bunun dışında ekonomik gücü elinde bulunduran Abdi Ağa’nın refah içinde yaşayıp, halkın kışın yiyecek ekmek bulmasının ağanın elinde olması feodal sistemin de maddi kültür ögesi olan yemek örneklerinden yola çıkarak roman aracılığıyla aktarılabilceğini göstermektedir.

El işleri

Tablo 6

El işleri

Tahta oymak, s. 45
Nakış işlemek, s. 45
Kirmen, s. 45
Tespah yapmak, s. 45
Çam bardakları, s. 45
Çorap dokumak, s. 63
Nal dövmek, s. 81
Mendil işlemek, s. 87
Semer yapmak, s. 125
Yörüklerin çadır kurması, s. 174
Çorap örmek, s. 218
Çoraplara nakış işlemek, s. 218
Nakışlı Yörük kilimleri, s. 402

Tablo 6’da İnce Memed romanından elde edilen el işlerine dair örnekler

listelenmiştir. El işleri maddi kültür öğeleri içerisinde büyük önem taşır. Her yapılan ürün gelecek nesillere aktarılırken içinde bulunduğu dönemden izler taşır. Örülen çoraplara işlenen nakışlar kimi zaman sevdanın habercisidir, kimi zamansa ayrılığın işareti. İnce Memed romanı eşkıyalığın, feodal düzenin, ağalık sisteminin örneklerini barındırdığı gibi aynı zamanda içinde aşkı taşıyan bir romandır. Romanı okudukça satırlar arasından sevdayı çıkarmak ve o dönem aşklarının nasıl yaşandığına dair kültürel kanıtlar bulmak mümkündür.

Irazla Hatçe, bütün gün, akşamlara, gece yarısına dek çorap örüyorlardı. Gözlerini kör edercesine. Ördükleri çoraplar kasabada şöhret yapmıştı. ‘Nişanlısını öldüren kızla, oğlu vurulan kadının çorabı...’ Çoraplarda nakışların en acısı uçuşuyordu. Hatçeyle Iraz, örnek filan almıyorlar, nakış üstüne nakış yaratıyorlardı. Ağrı gibi acı renkler, acı nakışlar. Kasaba, kasaba oldu olalı nakışın bu kadar etkileyenini, acısını, güzelini görmemiştir. Kasaba bunu böyle kabullenmiş. Böyle söylüyor (Yaşar, 2011, s. 218).

Iraz ve Hatçe örnek pasajda da görüldüğü üzere kendi acılarından yola çıkarak, hiçbir örneğe ihtiyaç duymadan çoraplara nakışlar işlemişlerdir. İşledikleri nakışlar nesilden nesle onların sevdalarını, acılarını, kederlerini gösterecek maddi kültür öğelerine en güzel örneklerdendir.

Romanda Yörüklerin çadır kurması, çadırların içinin döşenmiş olması hem konar-göçer kültürüne dair araştırma için bir yol gösterir, hem de çadırların el işçiliğine dayalı bir şekilde kurulduğu bilgisi satır aralarından okuyucuya verilir. Böylece kültürün tarih bilgisiyle ve maddi öğelerle bir bütün içinde olduğu rahatça görülebilir.

El işleri arasında sayabileceğimiz tespih yapımı ile dini inançların insanların maddi kültür öğelerini oluştururken ne kadar etkili olduğunu bir kez daha görmek mümkündür.

İnce Memed romanında yer alan manevi kültür öğeleri

Maddi kültür öğelerinin yanı sıra edebi bir eserin satır aralarında gizli olan manevi kültür öğeleri de mevcuttur. Her toplumun taşıt, bina, yapı, giysi, takı, yemek, el işleri gibi maddi öğelerinin yanı sıra o toplumun birliğini ve beraberliğini sağlayan manevi öğeleri de vardır. İnce Memed romanında Yaşar Kemal sözlü halk kültürünün bir koruyucusu ve kuşaktan kuşağa aktarılmasında görev üstleneni olarak manevi kültür öğelerini de kullanmıştır.

Toplum yaşamını düzenleyen değerler, ahlak kuralları, inançlar olarak tanımlanabilen manevi kültür öğelerini İnce Memed romanında türküler, ağıtlar, destan ve ninniler, atasözleri ve deyimler, yerel ağız ve konuşma dili, lakaplar ve unvanlar, gelenek ve görenekler, inanışlar, misafirperverlik ve yardımseverlik, eşkıyalık geleneği, dedikodu ana başlıkları şeklinde sıralanabilir. Maddi kültürel öğeler içinde yer alan; onların nedeni veya sonucu olan manevi kültürel öğeleri hayatımızın her alanında görmek ve onlara katkıda bulunmak mümkündür. Örneğin, maddi kültür öğesi olarak romanda karşımıza çıkan tespih ve kara yazma (bir çeşit başörtüsü) insanların dini inançlarından dolayı yaşamlarına girmiş öğelerdir.

Böylelikle manevi kültür ögesi olan dini inançlar ve maddi kültür ögesi olan giysi ve takılar birbirinin neden ve sonucu olarak insanların hayatında yer almaktadır.

Türkü, ağıt, destan, ninni

Tablo 7

Türkü, ağıt, destan, ninni

Dertli bir türkü, s. 34
Yanık türküler, s. 40
Türkülerin kişiden kişiye anlam kazanması, s. 63
Saz çalmak, s. 80
Türkü söylemek, s. 80
Nal döerken türkü söylemek, s. 81
Hatçe ve Memed'in sevdasının dillere destan olması, s. 87
Hatçe'nin Memed için türküler çıkarması, s. 87
İş yaparken türkü söylemek, s. 125
Neşeliyken türkü söylemek, s. 186
Hasan'ın ağıt yakması, s. 203
Iraz'ın oğluna söylediği ninniler, ağıt ve acı bir türkü, s. 207
Yanık Türkmen türküleri, s. 289
Bir aşk gibi, bir türkü gibi konuşmak, s. 289
Dadaloğlu türküsü, s. 290
Kozanoğlu ağıdı, s. 290
Ünlü eşkıyaların türküleri, s. 290
Dikenlidüzü'nden mutluluk türküleri gelmesi, s. 309
Aktozlu köyü yandıktan sonra Memed dillere destan olması, s. 314
Türkülerle bağışmalar, sevinç, halaylar, s. 328
Az zaman içinde İnce Memed destanlaşması, s. 344
Türkünün bin yıl öteden gelmesi... 'Gel benim derdime.' demesi, s. 355
Şahinin kayasının efsanelere karışması, destanlarda söylenmesi, s. 363
Kozanoğlu türküsü, s. 366
Af üstüne türküler çıkarılması, s. 368
Türküyü Memed'in ağzından duymak, s. 374
Sazla türküye eşlik etmek, s. 374
Hatçe'nin candarmaların elinden alınışı üstüne türküler, s. 390
Açık saçık türküler söylemek, s. 409
Hatçe'nin ve Iraz'ın bebeğe türkü, ninni söylemeleri, s. 429

Tablo 7'de verilen türkü, ağıt, destan ve ninni örneklerine baktığımızda Yaşar Kemal'in İnce Memed romanında sözlü kültür ürünlerinden yararlanmış olduğunu söylemek mümkündür. Toplumsal düzene başkaldırı ve halk edebiyatından, folklordan yararlanma şeklinde oluşturulan romanları 'Anadolu romanı' şeklinde tanımlayan Moran, sözlü edebiyatımızdan ve folklorumuzdan yararlanarak oluşturulan bu romanların en iyi örneklerini sergileyenlerden birinin Yaşar Kemal olduğunu söylemektedir (Moran, 2011).

Yaptığı bir söyleşide:

Ben çocukluğumda ve gençliğimde yalnız Çukurova Bölgesi'nde onlarca Köroğlu anlatıcısına rastladım. Bu Köroğlu destanlarını her usta kendince anlatıyordu, kendisinden bir şeyler katıyordu destana. Ben edebiyata destan anlatıcılarına öykünerek başladım. Gençliğimde hem bir anlatıcı hem bir derleyiciydim. (...) Bir romancı için –eğer o romancı yeni bir roman dili yaratmak gücünde ise- sözlü edebiyat erişilmez bir kaynak olabilir. (...) Benim temelimde ne kadar bir Balzac, Dostoyevski, Gogol, Çehov varsa o kadar da Köroğlu olduğunu sanıyorum (aktaran Kabacalı,1983, s. 120).

diyen Yaşar Kemal, Batı'dan öğrenilen roman türünde Türk yazarlar tarafından eserler verilirken onların kendi sözlü kültürlerinden, manevi kültürel öğelerinden faydalanmaları gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Yaşar Kemal'in aynı ifadelerine başka bir bakış açısı ile baktığımızda ise Dünya Edebiyatı'nda yer alan yazarların da Yaşar Kemal üzerinde etkisi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Aslında tüm bunlar Yaşar Kemal'in ulusal ve evrenseli bir arada kullandığının önemli bir göstergesidir.

İnce Memed romanını inceledikten sonra oluşturulan Tablo 7'de görüldüğü gibi türkülerin dertli, yanık, acı sıfatlarıyla nitelenmesinin yanı sıra insanların neşeliyken, sevdalıyken de türkü söylemeleri, açık saçık türkülerin söylenerek duyguların türküler aracılığıyla verilmesi, nal döverken, iş yaparken türkü söylenmesi; türkülerin yaşamın her anında olup farklı duyguların türkülerle ifade edilebildiği söylenebilir. Türküler o kadar hayatın içindedir ki 'türkü gibi konuşmak' ifadeleri insanların konuşmalarını betimlerken kullanılan söz öbeklerinden biri olmuştur.

Ninniler ve ağıtlar ise türkünün bittiği yerde devreye giren manevi kültür öğeleridir. Bebeklere söylenen ninniler, acı bir türkü sonrası yakılan ağıtlar insanoğlunun en derin duygularının eserleri olarak romanda karşımıza çıkmaktadır.

Romanda bahsi geçen Dadaloğlu türküleri, Kozanoğlu ağıdı, Kozanoğlu türküsü ve ünlü eşkıyaların türküleri durumları ve olayları yansıtmının yanı sıra efsanelerle türkülerin ne kadar iç içe olduğunu; birçok kültür ögesinin birbiri içinde nasıl yer aldığını göstermesi bakımından önemlidir.

Efsaneler ve eşkıyalık geleneği

İnce Memed’de eşkıyalık temasını ulusal kültür öğeleriyle işleyen Yaşar Kemal çizdiği ‘soylu eşkıya’ modeliyle çeşitli ülkelerin Robin Hood, Billy the Kid, Jesse James gibi efsaneleştirilmiş haydutlarıyla (Moran, 2011) da benzerlik gösterecek bir kahraman yaratmıştır.

Tablo 8
Efsaneler

Koca Ahmet efsanesi, s. 68
Topal Ali'nin iz sürücülüğünün abartılarak efsane haline getirilmesi, s. 105
Köroğlu hikâyesi, s. 376
İnce Memed'in Değirmenoluk'ta destan üstüne destan olması ve efsaneleşmesi s. 390

Çehov’dan, Gogol’dan, Balzac ve Dostoyevski’den temelini almasının yanı sıra Türk sözlü kültüründen, Köroğlu’ndan da faydalanmayı bildiğini söyleyen ve bunun gerekliliğini savunan Yaşar Kemal, Tablo 8’de de görüldüğü üzere İnce Memed romanında da Köroğlu destanından bahsedip Koca Ahmet efsanesi, Topal Ali’nin iz sürme efsanesi gibi birkaç kurgu efsane ile romanın eşkıyalık temasını güçlendirmiştir.

Tablo 9
Eşkıyalık geleneği

Koca Ahmet'in zenginden alıp fakire vermesi, s. 69
Deli Durdu'nun soymaya gittiği adamın yemeğini yememesi, s. 189
İnce Memed'in eşkıyalık anlayışının farklılığı, s. 193
Torosların eşkıya dolmasının hikâyesi, s. 292
Horalı'nın eşkıya oluşunun hikâyesi, s. 334
Halkın hükümet yerine eşkıyaya güveniyor olması durumu, s. 351
Halkın tarlasına kavuşmak için bir eşkıyadan medet umması, s. 352
Düzenin bozukluğuna karşı umudun bir eşkıyada olması, s. 358

Romanın temalarından birini oluşturan eşkıyalık geleneği Toroslar'da eşkıyaların ortaya çıkmasının hikâyesinin verilmesinin dışında farklı karakterdeki eşkıyalarla farklı açılardan gösterilmeye çalışılmıştır. Tablo 9'da roman içinde geçen çeşitli eşkıyalık hikâyeleri ve eşkıyalık gelenekleri verilmiştir.

Koca Ahmet efsanesindeki eşkıya karakteri ve İnce Memed ile oluşturulan eşkıya karakteri ile birlikte verilen eşkıyalık geleneğinde halka zulmeden zenginden alıp halka veren, halkı mutlu eden eşkıyalar görülürken; Deli Durdu'nun eşkıyalık anlayışı ile de kendi çıkarını düşünen, kendi için çalıp çırpan eşkıyaların özellikleri okura sunulmaktadır. Horali'nin eşkıya oluşunun hikâyesi, halkın İnce Memed'e "Bütün umudum, bir köyün umudu sende." (Yaşar 2012, s. 358) diyerek hükümet yerine eşkıyaya güveniyor olması eşkıyalık geleneğini destekleyen yan unsurlar olarak romana yerleştirilmiştir.

Gelenekler ve görenekler

Tablo 10

Gelenekler ve görenekler

Kız kaçırma, s. 89
Dünür gönderme, s. 90
Nişan takma, s. 90
Beşi bir yerde takma, s. 90
Kaçan kızın bohçasını alması, s. 96
Toros köylerindeki töreler, s. 102
Kızı kaçan kadının töre gereği dövünmesi, s. 103
Kızı kaçan kadının töre gereği kara yazma bağlaması, s. 103
Abdi Ağa'nın birden fazla karısının olması, s. 140
Yaraların yakılanması, s. 140
Konar-göçer Türklerin çadır kurmaları ve buralarda yaşamaları, s. 174
Köyden kente çalışıp, para biriktirmek için gitmek, s. 197
Paranın iki yüzünü kayınbabaya verip kızı eve getireceğim (başlık parası), s. 197
İnsanların parayı çıkının içinde muşambada saklaması, s. 202
Iraz'ın kocası ölünce kocasının ağabeyinin onunla evlenmek istemesi, s. 207
Iraz'ın kocasının ölmesinden sonraki miras davası, s. 209
Konuşan insanın kolay kolay dertten ölmeyeceğinin düşünülmesi, s. 216
Kocakarı ilaçları (yara için yakı yaptırmak), s. 179
Kocakarı ilaçları (taş yenikleri için tuzlu su), s. 236
Kocakarı ilaçları (kaburgalara sakız vurmak), s. 408
Aşiretlerin oba oba konması, s. 290
Düğünde davullar, zurnalar çalınıyor; bütün köy halay çekip türkü söylüyor, s. 313
Ölülerin gömülmesi ve önemsenmesi, s. 239
Kanı yerde koymamak, s. 344
Âşık Sefil Ali (aşıklık geleneği), s. 353
Ağlayan çocukları İnce Memed geliyor diye korkutmak, s. 401
Çeyiz, s. 402
Mağaranın duvarlarının geyik postlarıyla kaplanması, s. 402
(Özellikle yaşlı) kadınların saçlarını kınalaması, s. 409
Çakırdikenliğin yakılmasının gelenekselleşmesi, s. 436

İnce Memed'i incelediğimizde Tablo 10'da da gördüğümüz kız kaçırma, kızı kaçan kadının töre gereği dövünmesi ve kara yazma bağlaması gibi eylemler gelenek ve görenekler olarak romanda yer almaktadır.

Evlenecek kızı olan eve dünür gönderilmesi, istenilen kız için başlık parası ödenmesi, evlenirken kızın yanında çeyiz adı altında bazı eşyalar götürmesi, nişan takma, düğünde beşi bir yerde takma; evlilikte gelenek ve görenek olarak bilinen ve düğün yapacak ailelerin bunları yapması, toplum tarafından beklenen davranışlardır.

Kadınların saçlarına kına yakması, ölülerin gömülmesi ve önemsenmesi, hastaların kocakarı ilaçları ile tedavi edilmeye çalışılması; romanda bulunabilecek diğer gelenekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca romanın sonunda halkın İnce Memed sayesinde Abdi Ağa'dan kurtulması ve bunun şerefine Çakırdikenliği'nin yakılmasının geleneksel hale getirilerek, her yıl çift koşmazdan önce büyük bir toy düğünle ateşe verilmesi görülmektedir. Bu, geleneksel öğelerin zamanla değişip, yenileneceğini; kültürel öğelerin ve dolayısıyla kültürün dinamik bir yapısının olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Dedikodu

Toplumsal düzen içinde insanlar çeşitli yollarla birbirine yaptırımlarda bulunabilir. Bu yaptırımların etkili olanlarından biri dedikodudur. İnce Memed romanında betimlenen köy halkı olaylar karşısında dedikodu yaparak ağaya yaranmaya çalışmış ya da dedikodu ile duydukları bir haberi kulaktan kulağa yaymışlardır.

Tablo 11
Dedikodu

Memed'in ölmüş olmasının düşünülmesi, s. 35
Hatçe'nin Abdi'nin yeğeniyle nişanı ardından dedikodu, s. 90
Bekir Efendi'nin vurulması üzerine çıkan türlü dedikodular, s. 313
Memed tüm köye kendi tarlalarını ekebileceklerini söyler ve dedikodu başlar, s. 325
Abdi'nin yaşadığını öğrenen köylü Memed aleyhinde dedikoduya başlar, s. 331
"İnce Memede kurşun geçmiyormuş" dedikodusu, s. 400
Memed'in izinin bulunduğu dedikodusu, s. 416
İnce Memed vurulmuş dedikodusu, s. 422

İnce Memed romanı içinde halkın yapmış olduğu dedikodular Tablo 11'de görülmektedir. İnce Memed'in ölümüne dair dedikodu yaparak haberi yaymaya çalışan köy halkı, Hatçe ve Abdi Ağa'nın yeğeninin nişanlanmasının ardından da dedikodu yaparlar. Memed'in köylüye tarlalarını kendilerinin ekebileceğini söylemesiyle başlayan dedikoduda köy halkı Memed'i övmek isterken, Abdi Ağa'nın

hışmına uğrayacaklarını anladıkları an Memed'in aleyhine dedikoduya başlarlar. Toplum içinde efsaneleşen karakterler, betimlenen karakterlerin belirginleşen özellikleri romanda dedikodu aracılığıyla desteklenmiştir. İnce Memed'in dilden dile dolaşan efsanesi de onun kurşun geçirmemesi üzerine hakkında yapılan dedikodularla desteklenmiştir.

İnanışlar

Tablo 12

İnanışlar

İnşallah, alimallah, Allah aşkına, Allah billah aşkına, Allahaismarladık, çok şükür, vallahi(dinin etkisi)
Muska takmak, s. 23
Sofuluk, s. 30
Beddua etmek, s. 53
Vuranın elinin nurlanması, s. 61
'Allahın kahrı gazabına uğra' bedduası, s. 97
Karasevdalılara yardım ederek cennete girmek, s. 108
Selamünaleyküm /Aleykümselam(dinin yaşama yansıması), s. 175
Böyle yazmış yazan (yazgı), s. 336
'Allah ne muradın varsa versin' ifadesi, s. 352
'Hakkımı helal et' ifadesi, s. 436

İnançlar dine, bilime, sağduyuya veya bunların birleşimine dayanmakla birlikte; gerçekliğin doğası hakkında ileri sürülen iddialar, başka bir ifadeyle dünya hakkında paylaşılan fikirlerdir (Bozkurt, 2011). Romana bakıldığında halkın inançlarının din ve batıl inançlar ekseninde şekillendiği görülmektedir. Romanda anlatılan günlük hayat içerisinde kullanılan inşallah, maşallah, Allah aşkına, Allah billah aşkına, allahaismarladık, çok şükür, vallahi gibi Tablo 12'de verilen ifadeler dinin yaşamı etkilediğinin en temel örnekleridir. Abdi Ağa'nın halkı kolayca sömürmesi dini inançları kullanmasından ileri gelirken, halk bu durumdan Tanrı'ya beddua ederek kurtulabileceğini düşünmektedir. Halk karasevdalılara yardım edenin cennete gireceğine inanmakta, başlarına gelen kötü olaylar için yazgının öyle olduğunu kabullenerek boyun eğmektedir. Kimi zaman Abdi Ağa'ya 'gâvur' diye

söylenilmekte, kimi zamansa onu vuranın elinin nurlanması ifadesiyle inanca göre Tanrı tarafından ödüllendirilmeden bahsedilmektedir. Bu insanların dini kendi koşullarına göre yorumlayıp batıl inançlarıyla birleştirdiğinin bir göstergesidir. İnsanların günlük yaşamları içinde yapılan iyiliklere karşılık ‘hakkını helal et’ şeklindeki söylenceleri günlük yaşamda dini inancın yerini göstermektedir.

Misafirperverlik ve yardımseverlik

Tablo 13

Misafirperverlik ve yardımseverlik

Memed'in evden ilk kaçışında Süleyman Emmi'nin ona evini açması, s. 15
Hatçe'yi kaçırıp Abdi'yi ve yeğenini vurduğunda Süleyman Emmi'nin evini tekrar Memed'e açıp ona yardım etmesi, s. 117
Deli Durdu çetesine Memed'i götürmesi ve Durdu'nun onu çay içmeden bırakmaması, s. 131
Abdi'nin evine gelen savcıyı, çavuşu evinde misafir etmesi, s. 148
Kerimoğlu'nun Memed'i ve Cabbar'ı çadırında misafir etmesi, s. 176
Kerimoğlu'nu soymaya gelen Deli Durdu'ya bile yemek ikram etmesi, s. 189
Tanrı misafiri hoş geldi, s. 346
Başımın üstünde yeri var, s. 346

Misafirperverlik ve yardımseverlik toplum düzenini ve sürekliliğini sağlaması bakımından manevi kültür öğeleri arasında sayılmaktadır. Roman boyunca gelişen olaylarda misafirperverlik ve yardımseverlik çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Misafirperverlik ve yardımseverlikle ilgili romanda geçen örnekler Tablo 13'te verilmektedir. Romanın başında Memed, Abdi Ağa'nın zulmünden dolayı evden kaçmış ve Süleyman Emmi'nin evine sığınmıştır. Süleyman Emmi ve eşi Memed'e evlerini açmış, ona yiyecek ve kalacak yer vermişlerdir. Romanın ilerleyen bölümlerinde Hatçe'yi kaçırıp Memed peşlerine düşen Abdi Ağa'yı ve yeğenini vurduğunda da Süleyman Emmi'ye sığınmıştır. Süleyman Emmi evine ikinci kez sığınan Memed'in kaçmasına yardım ederek onu dağa, Deli Durdu'nun yanına götürmüştür. Dağa çıktıklarında oradaki eşkıyalar da Süleyman Emmi'yi çay içirmeden bırakmamışlar, onu içinde buldukları koşullarda bile en iyi şekilde

misafir etmek istemişlerdir. Yörük obasından Kerimoğlu Memed'i ve Cabbar'ı çadırında misafir etmekle kalmayıp; obasına eşkıyalık yapmaya gelen Deli Durdu'ya bile yemek ikram etmiştir. Misafirperverlik ve yardımseverlik insanların diline de yansımıştır. 'Tanrı misafiri hoş geldi. Başımın üstünde yeri var.' ifadeleriyle hem misafirperverliği, hem de kullanılan dilin kültürün taşıyıcısı olduğunu net bir şekilde görmekteyiz.

Manevi kültür ögesi olarak dil

İnsanlığın kültürel mirasının temel ayırt edici özelliği olan dil, insanların iletişim için kullandıkları anlamlara sahip semboller sistemidir (Bozkurt, 2011). Dili kullanma şeklimiz kültürü etkiler ve aynı oranda zaman içinde kültür de kullanılan dili etkiler. Dil ve kültür arasındaki bu etkileşim içinde bulunulan süreçte karşılıklı olarak gerçekleşir. Dil, kültürü bir kuşaktan diğerine aktaran temel bir kültürel öğedir, yeniden üretim yoludur. Dil, kültürün taşıyıcısı ve aktarıcısıdır. Ayrıca, bir dile ait sözcüklerin ve deyimlerin başka dillerde tam karşılığının olmaması, insanların dünyayı sahip oldukları dillerin kültürel perspektifinden algıladıklarına da işaretler (Bozkurt, 2011). Tam bu noktada İnce Memed romanında Türk dilinin kültürüne dair de öğeler bulmak mümkündür. Yaşar Kemal, bir romancı olarak ilk defa halkın sözlü anlatı geleneğini araştırmış, özümsemiş ve romanında bu gelenekten yararlanmıştır (Naci, 1998). Kendisi de İnce Memed romanının birçok romanına göre biraz daha sözlü geleneğe yakın olduğunu ifade etmiştir (Gürsel, 2000).

Romanı incelediğimizde de karşımıza çıkan atasözleri ve deyimler, kişilere yakıştırılan lakaplar ve onlar için kullanılan unvanlar, hatta roman dilini oluşturan yerel ağız ve konuşma dili özellikleri incelendiğinde bir yandan özel olarak Türk dili kültürüne dair bilgi edinilirken, bir yandan da yerel halk söyleyişi kavranmaktadır.

Atasözleri ve deyimler

Tablo 14

Atasözleri ve deyimler

El değer, etek değmez, s. 28
Balı dök, yala (Bal dök, yalanır), s. 32
Kan ter içinde kalmak, s. 51
Acından ölmek, s. 58
Kızı kendi haline bırakırsan ya çingeneye varır, ya davulcuya, s. 90
İki gözü iki çeşme olmak, s. 91
Eli kolu uzun olmak, s. 91
Besle kargayı, gözünü oysun, s. 94
Ocağına incir dikmek, s. 94
Vaktinden önce öten horozu sahibi sabahleyin erkenden kesmek, s. 95
Kulak kabartmak, s. 95
İki gözün önüne aksın, s. 103
Adamı çatlatmak, s.103
Mezarında kemikleri sızlamak, s. 107
Yuva bozanın yuvası bozulur, s. 109
Bir köyün bayram etmesi, s. 109
Çorap söküğü (bir olayın arkasının gelmesi), s. 110
Atı alan... (Üsküdar'ı geçer), s. 114
Taş gibi durmak, s. 116
Kapıyı dövmek (kapıyı çalmak), s. 117
Gözü ısırarak, s. 118
Tosun gibi olmak, s. 118
Yüreğine doğmak, s. 118
Kolaçan etmek, s. 120
Can ciğer olmak, s. 122
İpekten kazıktan kurtulmak, s. 122
İpin ucunu eline vermek, s. 122
Ele avuca sığmak, s. 122
Yataklığı yapmak, s. 122
Astığı astık, kestiği kestik, s. 125
Yakayı kurtarmak, s. 137
Canını dişine takmak, s. 142
Elini vicdanına koymak, s. 143
Gönlü düşmek, s. 154
Keklik gibi avlamak, s. 157
Başa çıkmak, s. 157
Su dökmek (tuvaletini yapmak), s. 159
Gözden irak etmek, s. 164
Tongaya basmak, s. 165
Bir kaşık suda boğmak, s. 166
Çiğ süt emmek, s. 178
İçini bir şüphe kurdu kemirip durmak, s. 188
Tepelerinden kaynar sular dökülmek, s. 189
Taşlı köyü boylatmak (öldürmek), s. 190
Taş kesilmek (donup kalmak), s. 191
Kaşla göz arası (çarçabuk), s. 193
Burnundan fitil fitil getirmek, s. 194
Yaptıklarının yanına kalması, s. 196
Yolcu yolunda gerek, s. 199
Iraz Nuh diyordu da...(peygamber demiyordu), s. 207
Geleceği varsa... (göreceği de var), s. 227
Gözdağı vermek, s. 229
Eteklerini ateş almak, s. 236
İçine ateş düşmek, s. 236
Can kulağıyla dinlemek, s. 237

Tablo 14'ün devamı

Hesabını görmek, s. 240
Benim gözüm önüme aksın (İki gözüm önüne akmak), s. 251
Kırdığın ceviz kırkı geçti, s. 255
Kemikleri mezarında sızlamak, s. 257
Dinsizin hakkından imansız gelir, s. 261
Ecel terleri dökmek, s. 262
İN yok, cin yok, s. 289
Merhametten maraz gelir (merhametten maraz doğar), s. 297
Dillere destan olmak, s. 314
Ağzını açmak, gözünü yummak, s. 347
Bağrı yanmak, s. 355
Derdine derman olmak, s. 355
İçi beni dışı eli yakar, s. 358
Nutku tutulmak, s. 369
Kendini ateşe atmak, s. 378
Kendi düşen ağlamaz, s. 378
Elin ağzı torba değil ki çeke bağlayasın, s. 386
Etekleri tutuşmak, s. 386
Bir ayağı çukurda olmak, s. 388
Bugün banaysa, yarın sana, s. 388
Eşeğin aklına karpuz kabuğu düşürmek, s. 388
Dillere düşmek, s. 400
Gözlerini belertmek, s. 405
Yan gelip yatmak, s. 408
Yüzü kâğıt gibi olmak, s. 419
Etek öpmek, s. 423
Gözü aydın olmak, s. 423
Kulak kesilmek, s. 426
Gözü açık gitmek, s. 427
Gına gelmek, s. 427

Tablo 14'te yer alan atasözleri ve deyimler halkın ifade etmek istediklerini kısa ve öz bir şekilde birbirlerine aktardığını gösteren önemli kelime gruplarıdır. Romanda yaşanan olayların ve içinde bulunulan durumların en net ve özet hali kullanılan bu atasözleri ve deyimlerle ifade edilmektedir. 'Kan ter içinde kalmak' deyimiyile Memed'in yorgunluğundan bahsedilip, onun yorgunluk halinin okurun gözünde canlandırabilmesi sağlanmaktadır. 'İki gözü, iki çeşme olmak' deyimiyile Hatçe'nin üzüntüsünden bahsedilmekte, 'Atı alan Üsküdar'ı geçti' atasözünün eksiltili haliyle Memed'in Hatçe ile kaçması durumunun altı çizilmekte, 'Besle kargayı da gözünü oysun' atasözü ile Memed'in tavrına Abdi Ağa perspektifinden bakıldığında yapılan yorumları net bir şekilde görmekteyiz. Kısaca Tablo 14'te yer alan birçok atasözü ve

deyim göz önünde bulundurulup romanın olay örgüsü değerlendirildiğinde atasözleri ve deyimler bile romanı net bir şekilde anlamamıza olanak sağlayacaktır.

Romanda yer alan “iki gözü iki çeşme olmak”, “besle kargayı oysun gözünü”, “canını dişine takmak” gibi standart dilin kullanımında gördüğümüz atasözü ve deyimler olmasına rağmen “balı dök, yala (bal dök, yalanır)”, “gözlerini belertti”, “elin ağzı torba değil ki çeke bağlayasın (elin ağzı torba değil ki büzesin)” gibi kullanımlarla yöresel söyleyişleri de görmekteyiz. Bu örnekler kültürel zenginliği ve standart dilin yöresel olarak nasıl değişime uğradığını göstermektedir.

Yerel ağız ve konuşma dili

Yaşar Kemal, gerçeklikle yetinmeyip yaşadıklarını ve gözlemlediklerini başka bir türlü gerçeğe dönüştürerek okura ulaştırır (Moran, 2011). Fethi Naci bu konuyla ilgili olarak, Yaşar Kemal’in hazır roman diliyle yetinmeyip yeni bir roman dili yarattığını belirtir ve onun bunu yaparken halkın dilinden, türkülerinden ve halk edebiyatından faydalandığını söyler (Naci, 1981). Bu noktada İnce Memed romanında yerel ağız ve konuşma dilinin roman boyunca görüldüğünü ve Fethi Naci’nin belirttiği üzere Yaşar Kemal’in halkın dilinden faydalandığını söylemek yanlış olmaz.

Tablo 15

Yerel ağız ve konuşma dili

Kardaş (kardeş)	
Bre (seslenme ünlemi)	
Memed (Mehmet)	
Hatçe (Hatice)	
Candarma (Jandarma)	
Keşki (Keşke)	
Küfürler (orospu analı, pezevenk, keçi sakallı, gâvur dinli...)	
İnşallah, alimallah, Allah aşkına, Allah billah aşkına, Allahaismarladık, çok şükür, vallahi(dinin etkisi)	
Karı, avrat (kadına hitap şekli)	
Senin babayın, s. 43	
Babayın düşmanı (Babanın Düşmanı), s. 56	
Fakir fikara (Fakir fukara), s. 68	
Azık (Yemek), s. 51	
Üfle babam üfle, s. 99	
Yiğen (Yeğen), s. 102	
"Kız gitmiş, nişleyelim?" (ne yapalım?), s. 102	
Ağayın evi (Ağanın evi), s. 103	
Çek babam çek, s. 105	
Şimdıcik bulurum, s. 107	
Buluyum oğlanı (Bulayım), s. 107	
Acep (Acaba), s. 108	
Saatta (Saatte), s. 114	
Giyit (Giysi), s. 117	
Nidersin (Ne yaparsın), s. 119	
Sormak acep olmasın, s. 119	
De yat, ha yat, s. 120	
Eğleşme (Eğlenme, oyalanma), s. 121	
Kocalık (Yaşlılık), s. 124	
Hırsızlığının (hırsızlığının), s. 126	
Yerle bir eylemek (etmek), s. 126	
Ağızlan (Ağızla), s. 126	
Canının kıymeti (canının kıymeti), s. 127	
Bu dağların kartalı gayri, s. 129	
İçindeki gariplik bundan mı ola?, s. 129	
Ko gitsin (Bırak gitsin), s. 142	
Köpoğlunun kızı, s. 145	
Mahpusane/Mapushane, s. 152	
Sana deyim (diyeyim), s. 152	
İspatçılık etmek (Şahitlik etmek), s. 152	
Garaz(garez), s. 153	
Göğnü düşmüş (gönlü), s. 154	
Öpüyüm (öpeyim), s. 154	
Kaç babam kaç, s. 156	
Heyye (Evet), s. 158	
Cıgara/cigara, s. 159	
Gayrı (artık), s. 160	
Yüzbaşının yanı (yüzbaşının yanı), s. 161	
Ateşi kes, tüfeği toprağa bele, s. 162	
Arkadaşlarını koymuş da kaçmış (Arkadaşlarını bırakmış da kaçmış), s. 162	
Öldü mü ola Recep Çavuş, s. 163	
Haklayacak bizi (öldürecek bizi), s. 163	
...kircikli sordu, s. 165	
Haydiyin, s. 165	
Tetik duralım/bulunalım (hazır olalım), s. 166	
Herhal (herhalde), s. 169	
İyi bilirin (bilirsin), s. 169	
Karıyın donunu (karının donunu), s. 169	

Tablo 15'in devamı

Selamünaleyküm /Aleykümselam(dinin yaşama yansıması), s. 175
Çamaşır yurmak (yıkamak), s. 178
Uğurola (gülegüle), s. 180
...ıslığı çekti (çaldı), s. 182
Acımızdan ölüyorduk (açlığımızdan), s. 182
Saatlarca (saatlerce), s. 185
Şimdi nereye gidecek ola? ("ola" ifadesi), s. 186
Kusura kalma (kusura bakma), s. 193
Adamı koyver de git (Adamı bırak da git), s. 193
Yüzünü yu (yıka), s. 196
Yeşil ışık çınarı üstüne ağdı (aktı, yayıldı), s. 197
Amma (ama), s. 197
Bu kış işim iş (rahatım), s. 197
Anam bükülmüş beliylen (beli ile), s. 199
Anayın pişirdiği çorba (Anamın pişirdiği çorba), s. 200
Elinizi ayağımızı öpüyüm (öpeyim), s. 202
Azık (yiyecek), s. 211
Köyün yakışığıydı (yakışıklısıydı), s. 216
Üstüme ıspatçılık eden edene (şahitlik eden edene), s. 218
Bu da mı geliciydi başıma? (Bu da mı gelecekti başıma?), s. 224
Nettiler ola?, s. 233
Köpoğlu, s. 234
Köpeklerin ürdüğü yer (köpeklerin ürediği yer), s. 234
Düneyin (dün), s. 235
Abdi evde mi ola?, s. 236
Korku adamı böyle edermiş zaar, s. 236
Çıraklık tutmak, s. 238
Doncak (don ile), s. 238
Gömlekçek (gömlek ile), s. 238
Döşek sermek, s. 238
Elimlen koydum (elimle koydum), s. 239
Ayıkınca (ayılınca), s. 240
Köylü haberlendi (köylü haberi aldı), s. 244
Ayakkaplarımız (ayakkabılarımız), s. 254
Tabanının altı (tabanının altı), s. 255
Sağlıcakla kal ifadesi/ sağlıcağlan kal, s. 257
Kahve daha yenice(yeni) açılmıştı, 260
Koca adam şimdi boşanıverecek (ağlayıverecek), s. 264
Götürüyüm (götüreyim), s. 266
Gazanız mübarek olun (olsun), s. 273
Öldümola o melun?, s. 288
Azrailin kılınıcı (kılıcı), s. 296
Gözümle (gözümle), s. 296
Hepsini birem birem (bire birer) toplayıp..., s. 300
Küşümlenmek (kaygılanmak, üzülmek), s. 302
O gavuru niceyledin? (O gavura ne yaptın?), s. 320
İhtiyarı nettiniz? (İhtiyarı ne yaptınız?), s. 320
Berkiştirmek (sağlamlaştırmak, pekiştirmek), s. 323
Yüreği ikircikliydi, köy ikircikliydi... (ikilemde kalmak), s. 324
Söylen (söyle/söyleyin), s. 328
Zorlan (zorla), s. 329
Çiçeklere arılar çokuşur (toplanır, birikir), s. 333
Neden indim ola?, s. 337
Eyi ettim (iyi ettim), s. 342
Allasen, s. 347
Uzak mı ora? (Uzak mı orası?), s. 348
...bulduruyum (buldurayım), s. 348
Çiğir (ince yol, patika), s. 349
Görüyüm (göreyim), s. 350

Tablo 15'in devamı

Bizim köy nere, burası nere? (neresi), s. 353
Burası bura, s. 353
Tükrük (tükürük), s. 358
Memedlen (Memed ile), s. 369
İyilikleriyin (iyiliklerinin), s. 379
Yamçı (yağmurluk), s. 379
Azık çıkını (yemek poşedi), s. 382
Şafaklayın (şafak olduğunda), s. 382
Bizimlen (bizimle), s. 383
Allah selamet versin, s. 384
Usturuflu var (doğruca git), s. 396
Sürüm sürüm sürümek, s. 396
Nennilenmek (ninni söylenmesi), s. 402
Sersefil kor muyuz? (Koyar mıyız, bırakır mıyız), s. 409
Oyum oyum oynatmak, s. 411
Bazan (bazen), s. 412
Karnı burnunda (gebe, hamile), s. 412
Tüfeğe kurşunu vermek (koymak), s. 413
Arkasınca yürümek (arkasından yürümek), s. 416
Ağlamsı ağlamsı (ağlamaklı), s. 417
Paşaylan (paşa ile), s. 426
Büyütüyün (büyüteyim), s. 431
Evinde olur mola?, s. 434
Candarma dayırası (jandarma dairesi), s. 434

Tablo 15'te İnce Memed romanında geçen yerel ağız ve konuşma diline dair örnekler listelenmiştir. Yöre halkının konuşma dilini okura net bir şekilde sunmak isteyen Yaşar Kemal, tamlama eklerini roman boyunca konuşma dili ile sunmuştur. Bu nedenle romanda 'ağanın evi' yerine 'ağayın evi', 'karının donu' yerine 'kariyın donu', 'ananın pişirdiği çorba' yerine 'anayın pişirdiği çorba' gibi ifadelere oldukça sık rastlanmaktadır. Konuşmalarda sürekli geçen 'bre' seslenme edatı halkın dilini yansıtmaları bakımından önemlidir. 'Bu da mı *geliciydi* başıma?', 'herhalde' yerine 'herhal' denmesi, 'Elimlen koydum mezara', 'anam bükülmüş *beliylen*', gibi ifadeleri romanın, konuşma dili ve yerel ağız özelliklerinden faydalanılarak oluşturulduğuna dair örneklerdendir. 'Ağızlan', 'Memedlen', 'zorlan', 'bizimlen' gibi ifadelerle yöre halkının 'ile' edatını konuşma dilinde nasıl kullandığını görmek mümkündür. Yemeğe azık, giysiye giyit, ince yola çiğir, yağmurluğa yamçı kelimelerinin kullanılması Çukurova'daki yerel ağız özelliklerini romanda görmemiz

açısından önemlidir. Tablo 15’te verilen diğer tüm kullanımlar Yaşar Kemal’in roman içinde yerel ağız ve konuşma dilini okura nasıl sunduğunu net bir şekilde göstermektedir.

Lakaplar ve unvanlar

Atasözleri ve deyimler ile yerel ağız ve konuşma dilinin yanı sıra halk arasında insanlara takılan lakaplar ve onların toplum içinde hangi meslekte, hangi kademedede bulduklarını gösteren unvanlar da romanda kullanılmıştır. Toplumsal kuralları ve düzeni anlamlandırmamıza yardımcı olan kültür dilin kullanımı sayesinde lakaplar ve unvanlar yoluyla manevi kültür ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır. İnce Memed romanında yer alan lakaplar ve unvanlar aşağıda verilen Tablo 16’da listelenmiştir.

Tablo 16

Lakaplar ve unvanlar

İnce Memed /İbrahim'in oğlu İnce Memed
Abdi Ağa/Gâvur Abdi
Recep Çavuş
Koca Osman
Durmuş Ali
Yüzbaşı Faruk
Asım Çavuş
Pancar Hösük, s. 43
Topal Ali, s. 105
Karacaörenden Mustuğun oğlu Cabbar, s. 125
Kınalı kızım (annesinin Hatçe'ye demesi), s. 150
Saçıkaralı aşiretinin ağası Kerimoğlu, s. 176
Körcecinin oğlu Bekir, s. 198
Kulaksız İsmail, s. 233
Kör Ali, s. 248
Kürt Reşit, s. 276
Koca İsmail, s. 289
Tecirli aşireti, s. 290
Ceyhanbekirli Aşireti, s. 290
Bozdoğan Aşireti, s. 290
Cerit Aşireti, s. 290
Bozdoğan Aşireti, s. 290
Lek Kürtleri, s. 290
Sumbaslı Aşireti, s. 290
Tatarlı Aşireti, s. 290
Avşar Aşireti, s. 290
Gizik Duran, s. 294
Cötdelek, s. 294
Sarı Bekir, s. 312
Kalaycı Osman, s. 313
Kel Mıstık, s. 327

Tablo 16'nın devamı

Kürt Memo, s. 333
Göde Duran, s. 352
Sefil Ali, s. 353
Arzuhalci/Siyasetçi Ahmet, s. 361
Deli Fahri, s. 361
Kürt Temir, s. 364
Karacalı Osman, s. 373
Horoz Remzi, s. 386
Maraşlı Mustafa Efendi, s. 386
Kara İbrahim, s. 388
Dul Eşen, s. 426

Romana adını veren Memed'in sürekli 'İnce' lakabıyla karşımıza çıkması lakapların günlük hayat içinde ve yerel kültürde ne kadar önemli bir yer aldığını göstermesi bakımından önemlidir. Abdi'nin 'ağa' unvanı alması onun köy içinde diğer insanlardan daha üstte olduğunu vurgularken; zaman zaman köy halkı tarafından 'gâvur' sıfatıyla anılması ise onun halka zulmeden yanını gösterir. Abdi için kullanılan 'ağa' ve 'gâvur' lakapları ise birbirini destekleyerek romanda betimlenen toplum içindeki sınıf farklılıklarına vurgu yapar.

Abdi dışında roman kişilerinin neredeyse birçoğunun lakabı ya da unvanı vardır: Kulaksız İsmail, Pancar Hösük, Topal Ali, Koca İsmail, Sefil Ali, Deli Fahri, Horoz Remzi, Maraşlı Mustafa Efendi, Yüzbaşı Faruk, Asım Çavuş... Bu kişilerden bir kısmı köy halkındandır. Köy halkı aynı isimdeki kişileri birbirinden ayırt edebilmek için kişilerin çeşitli özelliklerini, dış görünüşlerini ya da huylarını karakterize etmede yardımcı manevi kültür öğeleri olarak lakaplar kullanılmıştır. Koca İsmail ve Kulaksız İsmail buna örnek olarak gösterilebilir. Bir de Asım Çavuş gibi belirli mevkideki kişiler vardır. Bu kişiler buldukları konum gereği sürekli unvanlarıyla anılmıştır ve romandaki hiyerarşik yapı onların unvanlarıyla anılması sayesinde güçlendirilmiştir. Burada, hiyerarşide üstte olanların sonradan edindikleri toplumsal konumlarını imleyen unvanlarla, altta olanların ise onların doğal, fiziksel yapılarına

ait göndermelerle anılması dikkate değer başka bir noktadır ki bu da toplumsal yapıda insanlar arasındaki sınıfsal farklılıkları gösteren diğer bir ayrıntıdır.

BÖLÜM 5: SONUÇ VE ÖNERİLER

Giriş

Literatürde uluslararası bir programın kültürlerarasılık perspektifi ve bu programda öğrencilere kazandırılması beklenen öğrenen profili ile ulusal bir ders olan Türk Edebiyatı dersinin kültür ve kültürel öğeler ile ilgili amaç ve kazanımlarının birlikte düşünülerek birleştirilebileceğine dair yer alan çalışmaların yeteri kadar olmaması çalışmanın bu düzlemde geliştirilmesine neden oldu. Bu doğrultuda UBDDP'nin Türkçe dersi ve MEB Türk Edebiyatı dersinin kültüre dair amaç ve kazanımları doğrultusunda incelenen bir eserin öğretiminde kültür ve kültüre ait kavramlara nasıl yer verildiğine dair kültürel açıdan bir eser incelemesi yapıldı.

Fark edilen boşluktan yola çıkılarak öncelikle kültür ve kültüre ait çalışmada yer verilecek kavramların ne olduğu tartışılarak bu kavramların tanımı yapıldı. Eğitimde kültür aktarımı ve bunun öneminden bahsedilerek kültür aktarımında edebiyat derslerinin rolü üzerine araştırma yapıldı. Çalışma başında düşünüldüğü gibi yapılan literatür taramasında da görüldü ki eğitim kültürün bir kuşaktan diğerine aktarılmasını sağlayan sosyal bir kurum olarak kültürün bir unsurudur. Eğitim bu aktarımı sağlarken kültürün değişmesine ve şekillenmesine yola açarak ona katkıda bulunur. Dolayısıyla eğitim ve kültür bu aktarım sırasında birbirini destekler.

Eğitim bir topluma ait olan ve o toplumdaki insanların oluşturduğu her türlü araç, gereç, kullandıkları her türlü eşya, inandıkları her şey, durumlar karşısında gösterdikleri her türlü tutum olan kültürü kişilere kazandıran bir süreçtir. Bu süreçte kazandığımız içerik kültür, dil ise bu içeriği kazanma sürecimizdeki temel araçtır. Dil aracılığıyla oluşturulan her türlü sözlü ve yazılı edebiyat kültürü yansıtan önemli

kaynaklardandır. Kültürün eğitimde aktarımını sağlayan temel derslerden biri ise  lkemizde Türk Edebiyatı ve Türkçe dersleri olarak ifade edilebilir.

Yeni Tarihselcilik kuramı temelinde ifade etmek gerekirse metnin görünen anlamının altında yer alan derin anlamları, metnin içinden çıktığı tarihsel ve kültürel yapıyı okura sunar. Edebiyat derslerinde işlenen her türlü metin de metnin görünmeyen yanındaki tarihsel yapının ve kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasına olanak sağlar. Ayrıca kültürün içinde bulundurduğu dinamik yapısı sayesinde eserler incelendiği, üzerinde konuşulduğu ve tartişıldığı her ortamda biraz daha yorumlanıp değişerek ve toplum dinamiğinin de devamlılığını sağlayarak kültürün aktarılmasında rol oynar. Derslerde işlenen eserler aracılığıyla öğrencilere eserin yazıldığı döneme ait bilgiler verilebilir, eserin yazıldığı dönemin dili ve dilin kullanımına dair örnekler gösterilebilir, toplumsal yaşama dair ipuçları bulunabilir.

MEB Türk Edebiyatı ve Dil ve Anlatım dersleri müfredatlarında belirtildiği ve çalışmanın literatür taramasında da yer verildiği gibi edebiyat derslerinde işlenen metinler aracılığıyla öğrenciler tarihi akış içerisinde Türk kültürüne, düşüncesine ve zevkine ulaşırlar. Bunların nasıl ifade edildiğini sezerler ve ulusal olandan evrensele doğru giden bilgi ve beceri düzeylerini geliştirirler. Aynı zamanda metin incelemeleri sırasında iletişim, dil bilimi, anlam bilimi ve yorum bilimi alanlarında var olan ve edindikleri her türlü değer ve özelliği beceri düzeyinde kazanırlar (MEB, 2011a, 2011b).

Buradan yola çıkararak çalışmanın başında belirtildiği gibi ulusal olan bu derslerin amaç ve kazanımları UBDP Türkçe dersi kapsamında öğrencilere kazandırılmaya çalışılır. Ulusal derslerin bu amaçları yerine getirilirken UB Programı'nın öğrenen profilinde belirtilen araştıran-sorgulayan (*inquirer*), bilgili (*knowledgeable*), düşünen

(*thinker*), iletişim kuran (*communicator*), ilkeli (*principled*), açık görüşlü (*open-minded*), duyarlı (*caring*), riski göze alan (*risk-taker*), dengeli (*balanced*) ve dönüşümlü düşünen (*reflective*) özellikleri de eserlerin kültürel bağlamda incelenmesi ve UBDP Türkçe dersi ve MEB Türk Edebiyatı dersi amaç ve kazanımlarında yer alan kültürle ilgili maddelerin öğrencilere aktarılması sırasında öğrencilere kazandırılır.

Bulguların yorumlanması

Çalışmanın öncelikli amacı literatürde bulunan boşluğu doldurmak ve UB Programı uygulayacak okulların Türkçe zümre öğretmenleri kuruluna UBDP Türkçe ve MEB Türk Edebiyatı derslerinin kültür ile ilgili amaç ve kazanımlarını göz önünde bulundurarak İnce Memed romanı örneğinde maddi ve manevi kültür öğelerini öğretmede bir öneri sunmaktır.

Bu amaçla romanın kurgusunun altında yer alan tarihi ve kültürel yapıyı incelemek için Yeni Tarihselcilik kuramının bakış açısından faydalanıldı. Kuram doğrultusunda İnce Memed romanında görünen metnin altında yer alan anlam ve metindeki tarihi ve kültürel bağlam kültürün çalışma için sınırlanan tanımından yola çıkılarak belirlenen maddi ve manevi kültürel öğeler açısından içerik analizi ve kodlama yöntemi ile incelendi.

Romandaki maddi kültür öğeleri giysiler ve takılar, tarım ve hayvancılık, yemekler ve el işleri başlıkları altında ele alındı. Giysiler ve takılar başlığı altında elde edilen veriler eşkıyanın, köy halkının ve ağanın giysilerinin farklı olduğunu okura gösteren önemli kültür öğeleridir. Ağanın kıyafetlerinin betimlemelerinde ‘deve tüyü’ ifadeleri kullanılırken, köy halkının kıyafetlerinin sıradan bir şekilde söylenerek geçmesi o toplumdaki sınıf farklılıklarını göstermektedir. Eşkıyaların kırmızı fes

takmaları, şapka devrimine rağmen fes giyiyor olmaları gerek devlete, gerek içinden çıktıkları köye karşı direnişlerini ve isyanlarını gösteren bir kültürel öğedir. Romanda adı geçen giysi ve takılar okura karakterlerin özelliklerini, mevkilerini vermede metni destekleyici öğelerdir. Bunun yanı sıra kızı kaçan kadının kara yazma bağlaması, Abdi Ağa karakterinin elinde tespih bulundurması; gelenek ve görenek ve inanç gibi manevi kültür öğelerini destekleyen maddi kültür öğeleri olarak kullanılmıştır. Hatçe kaçtıktan sonra annesi Hatçe'nin Abdi Ağa'nın yeğenine zorla gitmeyecek olmasından büyük bir sevinç duymuştur. Buna rağmen onun kara yazma bağlaması, toplumun gelenek ve göreneklerinin yazılı olmayan kurallar doğrultusunda yerine getirilme zorunluluğu olduğunu göstermektedir. Abdi Ağa'nın halka her daim zulmetmesinin yanı sıra elinden tespihi düşürmemesi din inancını halkı kandırmada kullanılan bir kültür öğesi olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Her toplumun kendi içinde ve başka toplumlara göre farklı sosyo-ekonomik durumları vardır. Bu farklılıkları görmemizi sağlayan bulgular da tarihi belgelerin yanı sıra dönemin edebi eserlerinde yer almaktadır. Çünkü Yeni Tarihselcilere göre “metnin tarihselliği ve tarihin metinselliği” (Montrose, 1989, s. 20) formülü bize yazılı olanların kurgusallığını gösterirken bir yandan da metnin içinde çıktığı toplumdan bağımsız olmadığını göstermektedir. Buradan hareketle İnce Memed romanından elde edilen tarım ve hayvancılıkla ilgili veriler bize Çukurova'nın 1950'li yıllarındaki çalışma şartlarını ve ekonomik durumunu göstermektedir. Romanda keçilerin bir çoban tarafından otlatılması insan gücüne gereksinimi gösterirken, öküzlerin tarla işlerinde kullanılması ve orak makinelerinin roman içinde geçmesi değişen ekonomik şartları gözler önüne sermektedir. Bir geçiş dönemi halinde tarım ve hayvancılıkta hem insan gücünden, hem hayvan gücünden, hem de makineleşmeden faydalandığını göstermektedir.

Romanda betimlenen köy halkının fazla ekonomik gücünün olmaması, hatta gücün ağanın elinde bulunması yemek alışkanlıklarına da yansımıştır. Tarlada çalışan Memed'e annesinin çıkında yemek götürmesi, soğan-tuz-ayran ile karın doyurulması, hamur açılarak ekmeğin evde pişirilmesi, tarhana çorbasının en önemli yiyeceklerden biri olması yemek alışkanlıklarını ve yeme işinin en az bütçe ile halledildiğini göstermektedir. Köyde durum böyleyken şehre gelen Memed kebab ve şerbet ile tanışır. Bu, o dönemde köyde yaşayan insanların kent hayatını bilmediklerini; hayatı köyde gördüklerinden, bildiklerinden, öğrendiklerinden ibaret sandıklarını göstermektedir.

Bu durum günümüzle karşılaştırıldığında köy ve kent yaşamına dair diğer değişiklikleri de fark etmek mümkündür. Ulaşım araçları, radyo, televizyon ve internet gibi iletişim araçları sayesinde insanların köy ve kent hayatının değişmesiyle insanların çevrelerine karşı farkındalıklarının da değiştiği söylenebilir. Tüm bu değişme ve gelişmeler insanların kültürel yaşamlarını da etkilemektedir. Ulaşım ve haberleşme ağı sayesinde insanlar uluslararası alanda birbirlerini daha kolay tanımakta, birbirleriyle haberleşmekte ve uzak mesafelere kolayca ulaşmaktadır. Bu da insanlar arasındaki kültürlerarası etkileşimi ve değişimi sağlamaktadır.

Kuşaktan kuşağa aktarılan önemli maddi kültür öğelerinden biri de el işleridir. Yapılan el işlerinin hepsinin farklı bir anlamı, farklı bir yorumu vardır. Romanda halkın kültürünü, duygu ve düşünce dünyasını yansıtan el işlerinden tahta oymak, nal dövmek, semer yapmak maddi bir gelir elde etmek için yapılan el işlerindedir. Bunlara rağmen İraz ve Hatçe'nin mahpusanede dokudukları çoraplar, işledikleri mendiller onlara gelir sağlamanın yanı sıra mendil ve çoraplarda işlenen motifler

onların aşklarını, acılarını, hüznlerini anlatan maneviyatı da içinde barından maddi kültür öğeleridir.

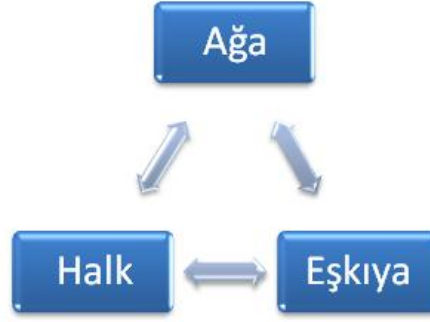
Türkü, ağıt, destan, ninni sözlü halk kültürümüzün en yaygın kullanıma sahip olan öğeleridir. İnce Memed romanında da türküler dertli, yanık, neşeli, sevdalı gibi sıfatlarla tanımlanmıştır. Bu türkülerin insanların her türlü duygu ve düşüncesini anlatmada kullanıldığını, yaşamın her köşesinde yer aldığını göstermektedir.

Bahsedilen destanlarla geçmiş hakkında ipucu veren Yaşar Kemal, efsane karakterlerini de destan yazabilecek kişiler şeklinde betimlemiş ve bu karakterlerin gücünü ve hünerini göstermede destanları yardımcı öge olarak kullanmıştır.

Bebeklere ninni söylendiği ve daha doğum anından itibaren kişinin kültürel bir yapı içinde yetişmeye başladığı da yine satır aralarında gizlidir. Ninni ile yetişeceği kültürün bir parçası olan doğan bebek, birey olduğunda türküler ve destanlarla yaşamı hissederken öldüğünde ise arkasından yakılan ağıtlarla uğurlanmaktadır.

Romanda da ölen birinin ardından yakılan ağıtlar insanların acılı zamanlarını yansıtmaktadır.

İnce Memed romanında okura sunulan eşkıya modelleri ve Abdi Ağa ile sunulan ağalık sistemi bir arada düşünülünce toplum içindeki çatışmalar net bir şekilde görülmektedir. Romanda eşkıya ile halk arasında, eşkıya ile ağa arasında, ağa ile halk arasında var olan güç ilişkileri Şekil 7’de de net bir biçimde görülmektedir.

Şekil 7. İnce Memed'de güç ilişkileri

Roman boyunca ağa-halk-eşkiya arasındaki çatışma, yardımlaşma ve diğer güç gösterileri bu üçgenin içinde çözülmeye çalışılmaktadır. Beklenilenin aksine asker, polis, devletin baskın bir gücü görülmemektedir. Tam tersi bir şekilde devletin zaman zaman ağadan yana bir yol izlediği görülmektedir. Ağalık sistemi roman içinde kimi zaman devletin bir simgesi olarak görülmektedir. Romanın yıllar sonra okunduğunda da güncelliğini yitirmemesi, zamana yenik düşmemesi ve her zaman okuyucunun romanda bir şeyler bulabilmesi de kurgudaki bu yapıdan dolayıdır. Eşkiyalık teması ve onu destekleyen efsanelerle aslında yazar alt metin olarak hükümet ve halk sorunsalını okura sunmaktadır.

Toplumda yaşamın kurallarından biri de toplum tarafından beklenen tavır ve davranışları yerine getirmektir. Bu beklentiler yerine getirilmediğinde yani toplumsal normlara uyulmadığında insanlar o toplum tarafından bakışla, sözle veya onlara karşı gösterilen tavırlarla yargılanırlar. Bu, gelenek ve göreneklerin yazılı olmayan yaptırımlarından kaynaklanmaktadır. Roman çeşitli gelenek ve görenekleri okura sunarken oluşturulan kurgusunu bu gelenek ve göreneklerle desteklemektedir. Roman içine yerleştirilmiş tüm gelenek ve görenekler Çakırdikenliği'ndeki halkın yazılı olmayan kurallara göre yaşadığının ve toplum içinde 'başkası ne der' düşüncesinin hâkim olduğunun önemli bir göstergesidir.

Romanın kurgusunun gelişmesine katkı sağlayan diğer bir manevi kültür ögesi ise dedikodudur. Roman boyunca okurun karşılaştığı dedikodular halkın bir olay karşısındaki tavrını ve tutumunu göstermektedir. Dedikodu efsanelerin, destanların ortaya çıkmasına neden olan bir alt manevi kültür ögesi olarak da düşünülebilir. Aynı zamanda yerine getirilmeyen gelenek ve göreneklerin yani toplumun uyulmayan yazısız kurallarının cezası da yapılan dedikodular sonucu bireyin toplumda kınanması, toplumdaki dışlanması şeklinde görülebilmektedir. Roman içinde var olan dedikodu ögesi, gelenek ve göreneklerle bağlantılı bir şekilde var olmaktadır. Buradan hareketle toplumun devamlılığı için toplum tarafından ortaya konan manevi kültür öğelerinin birbirini desteklemekte ve birbirinin sürerliğini sağlamakta olduğu söylenebilir.

İnsanlar inançları doğrultusunda hayatlarını şekillendirir ve inandıkları doğrultusunda hareket ederler. İnanışlar kişilerin hayatlarında maddi ya da manevi olarak görülmektedir. Birbirlerine teşekkür ederken, olanı ve olacağı kadere bırakırken, canlarına yakan birine karşılık vermek için beddua ederken aslında hep inançların varlığı görülmektedir. Romanda geçen dini ifadeler ve dini inanışların çeşitli maddi kültür öğeleri (tespih gibi) olarak görülmesinden de anlaşılabilir ki bir toplumu yönlendiren kültürel öğelerden biri de inanışlardır. Bu nedendir ki Abdi Ağa gibi yönetici konumundakiler halkı yönetirken halkın dini inanışlarına göre hareket ederler. Bu nedendir ki halkın dini inanışları, onları etkilemeye çalışırken kullanılan unsurlardandır. Roman boyunca halkın Abdi Ağa'nın sözünden çıkamaması, ondan korkması da halkın inanışlarının bir sonucudur. Hatta "Tanrı misafiri" ifadesi gibi bir deyiş Türklerdeki misafirperverlik anlayışında da inanışların etkisi olduğunu göstermektedir.

Dil, edebiyat ve kültür her zaman iç içe geçmiş öğelerdir ve bu öğeleri birbirinde ayırmak olanaksızdır. Yeni Tarihselci yaklaşıma göre de bir metni ele alırken birçok bağlamı bir arada değerlendirmek gerekir. Kültür bağlamı, metin bağlamı, söylem bağlamı, durum bağlamı bunlardan birkaçıdır (Erden, 1998). Kültür bağlamını değerlendirirken metin bağlamını da gözden kaçırmamak gerekmektedir. Metindeki paragraflardan, cümlelerden, sözcüklerden hareketle metinlerin kültürel ve dinamik olma yönleri üzerine yorumlamalara gidilebilmektedir. Bu nedendir ki metin içindeki atasözleri ve deyimleri, metin içerisine yerleştirilen yerel ağız ve konuşma dili özellikleri, metindeki karakterleri betimlemede kullanılan lakaplar ve unvanlar kültürel yapıyı okura dilsel açıdan sunmaktadır. İnce Memed romanı incelenirken romanın başından sonuna kadar belirlenmiş olan atasözleri ve deyimlerin içinde bulunan olayları ve durumları en iyi şekilde, kısa ve öz bir biçimde okura anlatmada kullanılan manevi kültür öğeleri olarak görülmektedir. Romanın bütününe baktığımızda kullanılan dilin de yerel ağız ve konuşma dili olduğu görülmektedir. Yazar, metnini yazdığı bölge halkının dilini kullanmış ve okur ile eser arasında bir köprü kurmayı başarmıştır. Böylece dilsel özellikler okur ve metin arasındaki mesafeyi kaldırmıştır. Karakterlerin derinlemesine tanınmasına sağlayan lakaplar ve unvanlar ile toplum içindeki hiyerarşik yapı alt metin olarak gözler önüne serilmiştir. Tüm bunların dışında atasözleri ve deyimleri, yerel ağız ve konuşma dili bir topluluğun yaşayışını ve dünyaya bakış açısını gösteren önemli kültürel öğelerdendir. Atasözleri ve deyimlerin kullanımı roman içinde oldukça fazladır. Bu, Türk toplumunun olay ve durumlar karşısındaki tepkilerini, ifadelerini kültürel olarak nasıl açığa çıkardıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

Romandan elde edilen maddi ve manevi kültür öğeler Türk milletinin özünü yansıtan milli kültürü ve değerleri göstermede önemli verilerdir. Bu veriler üzerinden Türkçe derslerinde eser aracılığıyla öğrencilere kültürün öğretilmesi sırasında öğrencilerin kendi kültürlerine dair farkındalıkları arttırılacaktır. Bulunan verileri yorumlama aşamasında öğrenciler sınıf içinde yapacakları grup çalışmalarıyla, belirlenen bir sorunsal üzerinde tartışarak, kendilerine verilen kültür öğesini ulusal ve evrensel boyutta araştırıp sınıfta sunarak kendi kültürlerine ve diğer kültürlerle karşı bakış açısı geliştireceklerdir.

İnce Memed romanındaki bulgulardan yola çıkılırsa; öğrenci romanda belirlemiş olduğu maddi öğeler doğrultusunda 1950’li yılların Türkiye’sinin çalışma koşullarını, o dönemdeki tarım ve hayvancılığı değerlendirerek elde ettiği verileri güncelleştirerek içinde bulunduğu günü değerlendirebilecektir. Kılık-kıyafet değişiklikleri, yemek alışkanlıkları, el işlerinin günümüz Türkiye’sindeki yeri üzerine öğrenciler bilinçlenip kültürel değişimler üzerine tartışacaklardır. Böylece öğrenciler kültürün değişkenliğini ve dinamik yapısını göreceklerdir.

Romandan elde ettiği verilerle kültürün manevi öğelerini değerlendirecek öğrenciler geçmiş ile gelecek, geçmiş ile yaşanılan gün, yaşanılan gün ve gelecek arasında kültürel değişiklikleri anlamlandıracak ve yorumlayacaktır. Romandan elde edeceği gelenek ve görenekler, inançların insanları nasıl etkileyebileceği bilgisi, eşkıyalık geleneğinden yola çıkarak halk ve hükümet arasındaki ilişkiye dair yapacağı araştırmalar ve yorumlar öğrencinin kendi tarihi ve kültürel gelişim ve değişimlerini kavramasını sağlayacaktır.

Kendi tarihi ve kültürel değişimlerinin ve farklılıklarının bilincine varan öğrenci romandan elde ettiği verileri evrensel düzlemde düşünerek başka kültürlerle karşı

saygı duymayı öğrenir. Başka kültürleri araştırarak olaylar ve durumlar karşısında tepkilerini nasıl geliştireceğini kavrar. İnce Memed romanında yer alan eşkıyalık geleneğinden yola çıkarak öğrencinin kendi tarihi kültürü içinde yer alan eşkıyalara ve halk kahramanlarına doğru yapacağı araştırmaların ve öğreneceği bilgilerin evrensel değerleri ve kültürlerarasılık bilincini kavramasında temel oluşturması sağlanır. Kendi halk kültürünün bu değerleriyle milli kültürüne dair bilinçlenen öğrencinin, bu kavramlardan yola çıkarak Dünya Edebiyatı'nda yer alan Robin Hood, Billy the Kid, Jesse James gibi efsaneleşmiş kahramanları da keşfetmesi beklenir.

Çalışmada tahlili yapılan İnce Memed örneğinde görüldüğü gibi derslerde kültürel olarak incelenecek bir metinde, yine İnce Memed ekseninde ifade edilecek olursa öğrenci Türk kültürünü tarihi akışı içerisinde net bir şekilde görebilir. Romanda yer alan ağılık sistemi öğrencinin yerel bir biçimde feodal sistemi araştırıp, sorgulamasına imkân verir. Elde ettiği bilgilerden hareketle feodalizm üzerinde öğrenci sahip olduğu bilgiyi geliştirerek ve bu bilgiye daha geniş bir açıdan bakarak konuyla ilgili evrensel değerlere ulaşabilir.

İşlenen eserin toplumsal ve tarihsel yapısının incelenmesi öğrencilerin kültür kavramını ulusal sınırların dışında da yorumlamalarına katkı sağlayacaktır. Örneğin, İnce Memed romanında yer alan ağılık sistemi, feodal düzene dair ipuçları verirken öğrencilerin feodal düzen üzerinde kültürlerarası bir yaklaşım geliştirebilmeleri için de yardımcı olacaktır. Romandaki eşkıyalık sistemi de bu bakış açılarını geliştirmelerinde yardımcı olacak, Türk Edebiyatı ve Dünya Edebiyatı eserlerinin ortaklıklarını görmelerine ve dolaylı olarak evrensel değerlere dair fikir edinmelerine olanak tanıyacaktır. Ayrıca kültürün sadece edebiyat derslerinde karşılına çıkan bir

kavram olmadığını, tarih, coğrafya gibi tüm derslerde ve alanlarda karşılına çıkacak bir kavram olduğunu romandan elde ettikleri verilerle dolaylı yoldan da olsa kavrayacaklardır. Bu, UBDP'nin disiplinlerarasılık anlayışı ve bütüncül eğitim düşüncesini de desteklemektedir.

İnce Memed romanında manevi öğelerin içinde sayılan inançlar insanların kılık-kıyafetini, kullandıkları malzemeleri (tespih gibi) etkileyerek maddi kültür ögesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. İnsanlığın değişen süreçleriyle birlikte inançların değişmesinin kıyafetleri değiştirdiği, diğer yandan ise kıyafetlerin farklılaşarak ve insanlarda oluşturduğu algılarla inançların da farklı yönde şekillendiği görülmektedir. Kültürün bir çeşit üreticisi ve taşıyıcısı olan dil ise maddi ve manevi kültür öğeleri arasında bir köprü oluşturarak birbiri arasındaki akışı sağlayan önemli bir öğedir. Konuşulan dil içinde yer alan atasözleri, deyimler, yerel ağız özellikleri hem kültürel çeşitliliği, hem de milli kültürü gösteren diğer önemli öğelerdir. Dil edinimi sürecine katkı olarak öğrenci romandan elde edeceği atasözleri ve deyimler, yerel ağız ve konuşma dili ile ilgili veriler üzerinden kendi okuma, yazma, dinleme ve anlama becerilerini geliştirir. Atasözleri ve deyimleri öğrencilerin dil farkındalıklarını arttırırken işlevsel dil kullanma becerisini geliştirerek kültürel algılama süreçlerine katkı sağlar (Onan, 2011).

Kültürün maddi ve manevi öğeleri birbirinden ayrılmayan ve bütünü oluşturan parçalar olarak düşünülmelidir. İnce Memed ekseninde ele alınan kültürün maddi ve manevi öğelerinin bir bütün içinde olduğu, her iki ögenin de birbiri içine geçmiş olduğu net bir şekilde görülmektedir. Bu kültürel öğeler yaşanan toplum içinde birliği ve beraberliği oluşturarak milli kültürün de bir parçasıdır. Toplumu tek bir vücutta buluştururlar. Kişilere milli kültür içerisinde kazandırılan anlayışlı ve duyarlı

olmanın ardında yatan diğer insanları anlamak, onlara saygı duymak ise çok kültürlü bir yapıdaki ulusal değerlerden öteye geçip evrensel değerleri anlama ve kavrama konusunda da öğrencilere yardımcı olacaktır.

İnce Memed romanı örnekleminde yapılan inceleme sonucunda İnce Memed romanı olayların kilit noktalarından bölümlere ayrılarak bölümde geçen maddi ve manevi kültür öğeleri Tablo 17’de verilen eser inceleme şablonu olarak oluşturuldu.

Oluşturulan eser inceleme şablonu ile metinde yer alan maddi ve manevi kültür öğelerini detaylı olarak bütün içinde görmek mümkündür.

Tablo 17
Eser inceleme şablonu

	1. BÖLÜM: İnce Memed'in çocukluk yılları, halkın Abdi Ağa'dan zulüm görmesi	2. BÖLÜM: İnce Memed'in şehre gitmesi, Hatçe'yle kaçması ve dağa çıkması	3. BÖLÜM: İnce Memed'in eşkıyalığı, kahramanlıkları ve Abdi Ağa'dan öç alması	4. BÖLÜM: İnce Memed'in kahraman ilan edilmesi ve halkın Abdi Ağa'dan kurtuluşu
Giyisiler ve takılar	Çarık giymek/dikmek, kadife kasket takmak, tespih, devetüyünden örülmüş takke	Kara yazma, şalvar	Kırmızı fes, atın gümüş savatlı takımları, ökçe, mintan, fistan, aba, bele kuşak bağlanması	
Tarım ve hayvancılık	Çoban olamak, keçileri otlatmak, öküzlerin tarla işlerinde kullanılması, saban kullanımı, orak makinesi, geyik avlamak	Çift sürmek, bel (tarım aleti)		
Yemekler	Çıkındaki yemekler, soğan-tuz-ayran, hamur yoğurup ekmeç açmak, yiyecekleri sacda pişirmek		Tarhana çorbası, tahta kaşıkla yemek yemek, suyun ibrige konması, peynirle taze soğanı yufkaya sarıp yemek, kebab, şerbet	
El işleri	Tahta oymak, nakış işlemek, kirmen, tespih yapmak, çam bardakları	Çorap dokumak, nal dövmek, mendil işlemek	Semer yapmak, Yörtüklerin çadır kurması, çorap örmek, çoraplara nakış işlemek, Nakışlı Yörtük kilimleri	
Türkü, ağıt, destan, ninni	Dertli/yanık türkü, saz çalmak, nal döverken türkü söylemek	Hatçe ve Memed'in aşkının destan olması, Hatçe'nin Memed için türküler söylemesi	Hasan'ın ağıt yakması, İraz'ın söylediği ninniler, türküler, ağıtlar, Dadaloğlu türkü, az zaman içinde Memed'in destanlaşması, Kozanoğlu türkü	Açık saçık türküler söylemek, bebeğe türkü, ninni söylemesi

Tablo 17'nin devamı

Efsaneler	Koca Ahmet efsanesi	Topal Ali'nin iz sürmesinin efsaneleştirilmesi	Köroğlu efsanesi	İnce Memed'in Değirmenoluk'ta efsane olması
Eşkıyalık geleneği	Koca Ahmet'in zengininden alıp fakire vermesi		Deli Durdu'nun soymaya gittiği adamın yemeğini yememesi, İnce Memed'in eşkıyalık anlayışı, Toroslar'daki eşkıyalık hikâyeleri, Horali'nin eşkıya oluşunun hikâyesi	Düzenin bozuluşuna karşı umudun eşkıyada olması
Gelenek ve görenekler		Kız kaçırma, dünür gönderme, nişan takma, beşi bir yerde takma, kaçan kızın bohçasını alması, kızı kaçan kadının dövünmesi ve kara yazma bağlaması	Konar-göçer Türklerin çadır kurması, İraz'ın kocası ölünce ağabeyinin onunla evlenmesi geleneği, kocakarı ilaçları, ölülerin gömülmesi ve önemsenmesi	Çakırdikenliğin yakılmasının gelenekselleştirilmesi
Dedikodu	İnce Memed'in öldüğü dedikodusu, Hatçe ile Abdi Ağa'nın yeğeninin nişanı ardından dedikodu		Bekir Efendi'nin vurulmasından sonraki dedikodular, İnce Memed'e kurşun geçmediği dedikoduları, İnce Memed vurulmuş dedikoduları	
İnanışlar	Muska takmak, sofuluk, beddua etmek	Kara sevdalılara yardım ederek cennete gireceğine inanmak, Selamünaleyküm/Aleykümselam ifadeleri	Yazgının kabul edilmesi, 'Allah ne muradınız varsa versin' ifadeleri	'Hakkınızı helal edin' ifadeleri
Misafirperverlik ve yardımseverlik	Memed'in ilk evden kaçıyışıyla Süleyman Emmi'nin onu evinde misafir etmesi	Hatçe'yle kaçtıktan sonra İnce Memed'i Süleyman Emmi'nin evinde tekrar misafir etmesi	Kerimoğlu'nun çadırına gelene yemek ikram etmesi ve çadırına gelenleri misafir etmesi	

Tablo 17'nin devamı

<p>Atasözleri ve deyimler</p>	<p>El değer etek değmez, balı dök yala, iki gözü iki çeşme olmak, besle kargayı oysun gözünü, kulak kabartmak</p>	<p>Yuva bozanın yuvası bozulur, gözü ısırarak, tosun gibi olmak, yüreğine doğmak, ipin ucunu eline vermek, ele avuca sığmak</p>	<p>Yakayı kurtarmak, canını dişine takmak, bir kaşık suda boğmak, çiğ süt emmek, taş kesilmek, kaşla göz arası, yolcu yolunda gerek, etekleri tutuşmak, bir ayağı çukurda olmak...</p>	<p>Kulak kesilmek, gözü açık gitmek, gına gelmek</p>
<p>Yerel ağz ve konuşma dili</p>	<p>Kardaş, Memed, keşki, karı/avrat, senin babayın, gayrı, babayın düşmanı, azık (yemek), fakir fikara (fukara)</p>	<p>Çek babam çek, şimdilik, acep (acaba), giyit (giysi), nidersin (ne yaparsın), eğleşme (eğlenme), ağızlan (ağızla), canının kıymeti (canının kıymeti)...</p>	<p>Ko gitsin, köpoğlunun kızı, sana deyim, öpüyüm, saatlarca, yüzünü yu (yık), köyün yakışığı (yakışıklısı), ayıkınca (ayılınca), götürüyüm (götüreyim), zorlan, yamçı (yağmurluk)...</p>	<p>Nennilenmek (ninni söylemek), karnı burmunda (hamile), ağlamsı ağlamsı (ağlamaklı), büyüüyün (büyüeyim), evinde olur mola, candarma dayırası (jandarma dairesi)...</p>
<p>Lakaplar ve unvanlar</p>	<p>İnce Memed, Süleyman Emmi, Abdi Ağa, Pancar Höstik</p>	<p>Topal Ali, Karacaörenden Mustuğun oğlu Cabbar, Kınalı Kızım (Hatçe'ye annesinin hitabı)</p>	<p>Saçıkaralı aşiretinin ağası Kerimoğlu, Körçeninoğlu Bekir, Kulaksız İsmail, Gizik Duran...</p>	<p>Horoz Remzi, Asım Çavuş, Recep Çavuş, Yüzbaşı Faruk, Dul Eşen</p>

Öneriler

Uygulama önerileri

UBDP'deki Türk yazarlar listesi evreninden seçilen İnce Memed romanının belirlenen amaç ve kazanımlar doğrultusunda yapılan incelemesinin, aynı listeden seçilecek başka bir yazarın eserinde de uygulanabileceği düşünülmektedir. İnce Memed romanının kültürel açıdan incelenmesi için belirlenen “ulusal ve evrensel değerlerin kavranması, edebi eserler çerçevesinde Türk kültürünün kavranması, toplumsal hayatın ve bireysel değerlerin edebiyat metinlerinde belirlenmesi” (MEB, 2011b, ss. 3-4) gibi amaç ve kazanımlar diğer eserler için hazırlanacak ünite planında da amaç ve kazanımlar olarak belirlenir. Ardından UB Programı'nın öğrenen profillerinde yer alan öğrencinin kendi tarihi ve kültürel yapısını tanıyıp, diğer kültürleri araştırarak onlara saygı duyması (IBO 2011a) ifadeleri doğrultusunda, uygulanacak çeşitli öğretim metot ve teknikleriyle öğrenci merkezli bir ders gerçekleştirilir.

Bir eserin belirlenen amaç ve kazanımların elde edilmesinde ve UB Programı'nın öğrenen profilinin kazandırılması doğrultusunda işlenebilmesi için romanın kurgusunun birkaç bölümde ele alınarak, belirlenen kültür ve kültür öğelerini bu bölümler üzerinde detaylandırmak hem öğretmenin hazırlayacağı ünite planına yardımcı olacaktır, hem de öğrencilere aktarımı konusunda eseri detaylı sunabilmesi için öğretmene kolaylık sağlayacaktır.

Tablo 18
Örnek şablon

4. BÖLÜM:		
3. BÖLÜM:		
2. BÖLÜM:		
1. BÖLÜM:		
	Maddi Kültür Öğeleri	Manevi Kültür Öğeleri

Tablo 18’de de görüldüğü gibi derslerde incelenecek eser kurgulanan olayların kilit noktasından eserin dinamiğine göre üç, dört veya beş bölüme ayrılarak, her bölümde yer alan maddi ve manevi kültür öğelerinin belirlenmesi sonucu öğrencilerin kendi milli kültürlerini, ulusal ve evrensel değerleri tanımalarını sağlar. Konuşup tartıştıkları öğeler üzerinden diğer kültürlerle karşı olumlu bir yaklaşım geliştirir, onları tanıma imkânı elde ederler ve küreselleşen dünyadaki çok kültürlülük algısına olumlu bir şekilde karşılık verirler.

Oluşturulan tablonun UBDP’nin Türk yazarlar listesinden yer alan yazarlardan Sabahattin Ali’nin Kuyucaklı Yusuf’u, Orhan Kemal’in Bereketli Topraklar Üzerinde romanı, Haldun Taner’in Keşanlı Ali Destanı oyunu, Fakir Baykurt’un Yılanların Öcü romanı, Tarık Buğra’nın Küçük Ağa romanı, Kemal Tahir’in Yorgun Savaşçı romanı gibi eserlerin incelenmesinde yardımcı olması beklenmektedir.

Ayrıca ‘Maddi Kültür Öğeleri’ ve ‘Manevi Kültür Öğeleri’ satırları çoğaltılarak incelenen eserin içeriğine göre daha detaylı bir biçimde İnce Memed romanı için hazırlanan Tablo 17’deki şablon gibi detaylandırılabilir.

Eserden elde edilen veriler doğrultusunda dönemin kültürel yapısından bahsetmek, eserin üslubunun incelenmesi, eserin okunduğu dönemle yazıldığı zaman arasında bağ kurulması kültürün aynı kalan yönünün ve kültürel değişimlerin fark edilmesine ve öğrencilerin bu konuda bilinçlenmesinde faydalı olacaktır.

Çalışmadan yola çıkarak uluslararası bir program uygulayacak okulların Türkçe zümreleri için ise şu önerilerde bulunulabilir:

- Kültürün eğitimden ayrılmaz bir bütün olduğu bilincine varılarak Türkçe ders planlarında kültür ve kültürel öğelere yer verilmelidir.
- Milli kültür ve ulusal değerlerin öğrencilere aktarılması sırasında evrensel değerler, çokkültürlülük anlayışı göz ardı edilmemelidir.
- Türk kültürü diğer kültürlerle ilişki içerisinde öğrencilere aktarılarak bütüncül bir bakış açısı geliştirilmelidir.
- Türk kültürünün rahat bir biçimde öğrenciye aktarılacağı ve Türk kültürüyle diğer kültürlerin karşılaştırılarak öğrencinin bakış açısını geliştirebilecek eserler, Türkçe dersleri için seçilecek eserler olmalıdır.
- Uluslararası Bakalorya Programı uygulayan okulun Türkçe zümresi bu programın önerdiği Türk yazarlar listesinden seçtikleri eserleri incelerken MEB’in Türk Edebiyatı ve Dil ve Anlatım derslerinin müfredatlarında belirledikleri kültür ve kültüre ait kavramlarla ilgili amaç ve kazanımları eserin incelenmesiyle öğrencilere aktarılması beklenen kazanımlar olarak belirlemelidir.

- Seçilen eser üzerinden, belirlenen kazanımlarla ilgili olarak kültür ve kültüre ait kavramlarla ilgili inceleme yapılabilmesi için belirlenecek kültür kavramları temalar halinde öğrencilere verilmelidir.

- Eserden hareketle belirlenen kültür ve kültürel öğelerle ilgili olarak seçilen temalar öğrenciler tarafından incelenmeli, anlamlandırılması ve yorumlanmalıdır.

- Araştıran, sorgulayan, düşünen, açık görüşlü ve düşüncelerini ifade edebilen öğrenciler yetiştirilebilmesi için kültür ve kültüre ait kavramların eserler üzerinde belirlenmesi sırasında öğrencilerin kendilerini rahatça ifade edebilecekleri bir sınıf ortamı oluşturulmalıdır.

- Türkçe öğretmenleri seçtikleri eserlerin kültür kavramları açısından incelenmesinde kullanılacak öğretim metot ve tekniklerinde öğrencilere öğrenen profilinin kazandırılmasını sağlayacak yöntemler kullanılmalıdır (örneğin grupla çalışma yöntemi, problem çözme yöntemi, tartışma yöntemi, proje yöntemi gibi (Ocak, 2007)).

- Öğrencinin kültürün değişen, yenilenen, canlı bir yapısının olduğunu görmesi için eser aracılığıyla kültürel kazanımlar öğrenciye verilmeye çalışılırken kültürün dinamik yapısından da söz edilmelidir.

- Kültürün geniş bir kavram olduğunun öğrenilmesi için kültür ve kültürün öğeleri bir bütün şeklinde öğrenciye verilmelidir. Böylece Uluslararası Bakalorya Programı'nın bütüncül yaklaşımı da sağlanmış olacaktır.

Araştırma önerileri

Literatürde karşılaşılan Ortaöğretimde Uluslararası Bakalorya Programı ile Ulusal Programdaki Anadil Öğretimi Derslerinin Eleştirel Düşünme Becerileri Açısından Karşılaştırılması (Aktaş 2013) ve Ortaöğretimde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminin

Uluslararası Ölçütlere Göre Değerlendirilmesi (Demiral, 2011) gibi çalışmalara ek olarak UBDP Türkçe dersi kapsamında işlenen ve işlenecek eserlerin belirlenen kazanımlar doğrultusunda nasıl ele alınacağı konusunda spesifik bir öneri sunulmak istenmiştir. Bu nedenle çalışma, ulusal bir ders olan Türk Edebiyatı dersindeki amaç ve kazanımlar doğrultusunda uluslararası bir program içinde kültür ve kültürel öğelerin öğretiminin nasıl sağlanabileceğini teorik bilgi düzeyinde kanıtlamaya çalışmıştır.

Elde edilen teorik bilgilerin daha derinlemesine irdelenebilmesi için UB Programı uygulayan bir okulun seçilip bu okuldaki Türkçe derslerinde belirlenen teorik bilgiler çerçevesinde bir eser üzerinde işlenmesi önerilebilir. Böylece uygulamada da ulusal bir dersin uluslararası bir programda kültür kazanımlarını aktarırken, öğrenen profilini de öğrencilere nasıl kazandırabileceği incelenebilecek ve bu araştırma üzerinden bir ders planı taslağı oluşturulabilecektir.

Ayrıca düzeyleri aynı iki sınıf seçilerek yapılacak başka bir çalışmada da kültür ve kültüre ait kavramların öğrenen profilinin öğrencilere kazandırılması amaçlanarak onlara nasıl aktarılacağı farklı öğretim metot ve teknikleri kullanılarak bir çalışma yapılabilir. Böyle bir çalışma ile elde edilen teorik bilginin uygulamasında hangi öğretim metot ve tekniklerinin kullanılacağı elde edilmiş olacaktır.

Sınırlılıklar

Günümüzde kültür dendiğinde sınırları belli bir tanım bulunmamaktadır. Antropoloji, tarih, edebiyat, sosyoloji gibi çeşitli alanlarda çeşitli tanımlara sahip olan kültür, günlük yaşamda bile ‘kültürlü insan’, ‘kültür bitkisi’ gibi farklı ifadelerle karşımıza çıkmaktadır. Bu kadar çok anlama sahip olan kültür kelimesinin tanımı çalışmanın başında çeşitli araştırmacıların düşüncelerine yer verilerek yapılmıştır. Ardından

kültüre ait kavramlardan kültürün maddi öğeleri ve manevi öğeleri gibi çalışmanın temelini oluşturacak kavramlar olarak belirlenmiştir. Verilen tanımlamalardan yola çıkılarak çalışmada bizim kullanacağımız kültür ve kültüre ait belirlediğimiz öğelerin tanımı yapılarak kelimelerin bu çalışma içindeki sınırlılıkları ortaya konmuştur.

Çalışmayı oluşturan kavramların tanımlanarak çalışmanın sınırlarının belirlenmesinin yanı sıra, çalışmanın ikinci aşamasında inceleme için seçilecek roman da çalışmanın sınırlarını oluşturmuştur. Çalışmada UB Programı'nı uygulayan bir okulun, 2011/2012 öğretim yılında programın sunduğu kitap listesinden seçtikleri İnce Memed romanının birinci cildi incelenmiştir. Bu romanın seçilmesindeki neden hem UBDP'yi uygulayan bir okulun seçmiş olduğu eser olmasından kaynaklanmaktadır, hem de programın sunduğu yazarlar arasında yer alan bir yazarın birçok dile çevrilmiş ve dünyada da okunan eserlerinden biri olmasıdır (Çiftlikçi, 1997; Oral, 1990).

Romanın içinde yer alan milli kültür unsurları romanın dünya çapında tanınıp okunmasına büyük katkı sağlamaktadır. Roman milli kültür unsurlarına rağmen değil, milli kültür unsurları sayesinde dünya çapında bir üne kavuşmuştur. Milli kültür unsurlarının evrensel değerleri beslemesi ise romanı uluslararası bir program içinde yer alan ulusal dersin amaçlarına hizmet etmesi ve uluslararası olanla ulusal olanın arasında birleştiricilik sağlaması bakımından da önemli kılmaktadır.

Eserin birinci cildinin ele alınmış olmasındaki nedeni ise şu şekilde belirtmek mümkündür: UBDP'de öğrencilerin okuması için bir esere genelde bir aylık süre ayrılmaktadır ve bu süre zarfında öğrenciler birkaç cildi bulunan eserlerin ilk cildini derinlemesine okumakla ve incelemekle sorumludur. Diğer ciltlerin okunması öğrencilere verilecek kanaat notu için gerekli olmaktadır. Çalışmanın UB

Programı'nın öğrenen profilindeki açık görüşlü (open-minded) olmak maddesi ve dersin kazanımları göz önünde bulundurularak diğer eserleri incelemede bir örnek niteliği taşıması da bu uygulamayı göz önünde bulundurmaya gerektirmiştir.

Seçilen romanın incelenmesinde ise tanımı yapılan kavramlar üzerinde yoğunlaşmış ve bu incelemeden hareketle UBDP Türkçe dersi ile MEB müfredatında yer alan Türk Edebiyatı dersinin amaç ve kazanımları doğrultusunda diğer eserlere de uygulanması beklenen şekilde bir inceleme ile örnek eser inceleme şablonu sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, S. (2008). Hikâyeden romana 'soylu' bir dönüşüm. *Milli Folklor* (79), 94-99.
- Aktaş, B. (2013). *Ortaöğretimde Uluslararası Bakalorya Programı ile ulusal programdaki anadil öğretimi derslerinin eleştirel düşünme becerileri açısından karşılaştırılması* (Yayınlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Arslan, M., Mirici İ., & Yaman, M. (2001). *Milli eğitimin yasal dayanağı mevzuat-1*. Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- Aziz, A. (1990). *Araştırma yöntemleri-teknikleri ve iletişim*. Ankara: İletişim Araştırmaları Derneği.
- Berelson, B. (1952). *Content analysis in communications research*. New York: Halfner.
- Binyazar, A. (1980). The Yasar Kemal phenomenon. *Edebiyat Special Issue on Yasar Kemal*, 5(1-2), 205-219.
- Bora, N. (2010). *Uluslararası Bakalorya Diploma Programının (IB) öğretmen ve öğrencilerin öğrenme iklimi ile ilgili alguları üzerindeki etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Boratav, P. (1982). YK'in Yörük kilimindeki nakışlar. *Bilim ve Sanat*, 14, 9-15.
- Bozkurt, V. (2011). *Değişen dünyada sosyoloji*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Cunbur, M., & Parlatur, İ. (1990). Edebiyat. *Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler* (46), 203-231.
- Çavuş, R. (2002). Edebiyat incelemelerinde tarihe yeni bir dönüş. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 42(1-2), 121-133.

- Çelik, D. (2005). *Yeni tarihselcilik kuramı ve Türk edebiyatında postmodern tarih romanları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çiftlikçi, R. (1997). *Yaşar Kemal: Yazar-eser-üslup*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Demir, A. (2010). *Yabancılara Türkiye Türkçesi öğretiminde kültürlerarası yaklaşımdan hareketle metinlerin incelenmesinde dikkat edilecek noktalar* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Demiral, H. (2011). *Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı öğretiminin uluslararası ölçütlere göre değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Erden, A. (1998). *Kısa öykü ve dilbilimsel eleştiri*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Fichter, J. (1990). *Sosyoloji nedir?* (Nilgün Çelebi, Çev.). Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Göçmen, G. (2010). *Uluslararası Bakalorya Programı'nın uluslararası anlayış geliştirmeye katkısı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Gökalp, A. (1981). Geleneksel kültür ve çağdaşlık. *Sanat Olayı* (7), 29.
- Gökalp, Z. (1964). *Hars ve medeniyet*. Ankara: Balkanoğlu Matbaacılık.
- Greenblatt, S. (2003). Yeni tarihselcilik (Türkan Mingon, Çev.). *Hece: Eleştiri Özel Sayısı*(77-79), 744-750.
- Güngör, N. (1991). *Kültür, eğitim, dil üzerine görüşleri ile Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gürsel, N. (2000). *Yaşar Kemal, bir geçiş dönemi romancısı*. İstanbul: Everest Yayınları.

- Güvenç, B. (1970). *Kültür kuramında bütüncülük sorunu üzerine bir deneme*.
Ankara: Hacettepe Basımevi.
- Hayden, M.; Levy, J., & Thompson, J. (2007). *Research in international education*.
London: Sage Publications.
- Hickman, W. (1980). Yaşar Kemal'in İnce Memed'indeki geleneksel temalar.
Edebiyat, I(2), 55-68.
- Hill, I. (2006). Do international baccalaureate programs internationalise or globalise.
International Education Journal, 7(1), 98-108.
- IBO. (2011a). *Language A: Literature guide*, U.K ,Wales: Peterson House.
- IBO. (2011b). *Turkish A1 prescribed book list*. Online Curriculum Centre.
http://occ.ibo.org/ibis/documents/dp/gr1/language_a1_turkish/d1a1turpbl01051e.pdf adresinden alınmıştır
- IBO. (2012a). *Customer service statement*. International Baccalaureate Organization.
<http://www.ibo.org/general/> adresinden alınmıştır
- IBO. (2012b). *History of the IB*. International Baccalaureate Organization.
<http://www.ibo.org/history/> adresinden alınmıştır
- IBO. (2012c). *IB mission and strategy*. International Baccalaureate Organization.
<http://www.ibo.org/mission/> adresinden alınmıştır
- Kabacalı, A.(1983). YK ile anlatım sanatı üzerine söyleşi. *Yazko Edebiyat* (27), 120.
- Kabacalı, A. (1992). *Çağımızın büyük romancısı: Yaşar Kemal*. İstanbul: Tüyap Fuar AŞ.
- Kabacalı, A. (2004). *A'dan Z'ye Yaşar Kemal*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kaplan, M. (2011). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kolaç, E. (2009). Somut olmayan kültürel mirası koruma, bilinç ve duyarlılık oluşturmada Türkçe eğitiminin önemi, *Milli Folklor* (81), 19-31.

- Krippendorff, K. (1980). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Küçükbasmacı, G., & Öztürk, B. (2011). İlköğretim 6., 7., 8., sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan masal metinlerinin kültür aktarımındaki rolü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2) 671-688.
- Lockyer, S. (2004). Coding qualitative data. M. S. Lewis-Beck, A. Bryman, & T. F. Liao (Ed.), *Sage encyclopedia of social science research methods* içinde, 1, 137-138.
- Lundberg, G., & Schrag, C. (1963). *Sociology*. New York: Harper and Row.
- Malinowski, B. (1990). *İnsan ve kültür*. Ankara: Verso Yayınları.
- MEB. (2011a). *Dil ve anlatım dersi 9, 10, 11, 12. sınıflar öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı
- MEB. (2011b). *Türk edebiyatı dersi 9, 10, 11, 12. sınıflar öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı
- MEB. (2012). 12 yıllık zorunlu eğitime yönelik uygulamalar. Milli Eğitim Bakanlığı. <http://www.meb.gov.tr/haberler/2012/12YillikZorunluEgitimeYonelikGenelge.pdf> adresinden alınmıştır
- Melanlıoğlu, D. (2008). Kültür aktarımı açısından Türkçe öğretim programları. *Eğitim ve Bilim*, 33(150), 64-73.
- Mercan, H. (1983). YK: Ben değişmenin romancısıyım. *Varlık*(904), 10-11.
- Moran, B. (2011). *Türk edebiyatına eleştirel bakış 2*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Montrose, L. (1989). Professing the renaissance: The poetics and politics of culture. H. A. Veenser içinde, *The New Historicism* (ss. 15-36). New York, London: Routledge.
- Naci, F. (1981). *Türkiye 'de roman ve toplumsal değişme*. İstanbul: Gerçek Yayınları.

- Naci, F. (1998). *Yaşar Kemal'in romancılığı*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Ocak, G. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Onan, B. (2011). Türk atasözlerinde dil farkındalığı ve işlevsel dil kullanımı. *Milli Folklor*(91), 91-100.
- Opperman, S. (2006). *Postmodern tarih kuramı: Tarih yazımı, yeni tarihselcilik ve roman*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Oral, Z. (1990). *Sözden söze*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Özdemir, E. (1977). YK evreni. *Varlık* (841), 20.
- Özkalp, E. (2005). *Sosyolojiye giriş*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Özkartal, M. (2010). İlköğretim sanat etkinlikleri dersinde Dede Korkut Destanı'nın milli değerlerin kazanılmasında öğrencilerin başarı ve tutumlarına etkisi. *Ekev Akademi Dergisi*, 14(42), 291-304.
- Pehlivan, F. (2007). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültürlerarası etkileşim odaklı yaklaşım uyarınca metin çalışmaları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Stone, P., Dunphy, D., Smith, M., & Ogilvie, D. (1966). *The general inquirer: A computer approach to content analysis*. Cambridge: MIT Press.
- Tavşancıl, E., & Aslan, E. (2001). *İçerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- TDK. (2012). *Güncel Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Tosunoğlu, M., Melanlıoğlu, D. (2006). Türkçe müfredat programlarının değerlendirilmesi. *Ulusal sınıf öğretmenliği kongresi bildiri kitabı*, C.1. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Tural, S. (1988). *Kültürel kimlik üzerine düşünceler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Turan, N. (2004). *Alternatif bir öğretim modeli: Uluslararası Bakalorya eğitim sisteminin birinci basamağı (PYP)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Turhan, M. (1951). *Kültür değişimleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Yayınları.
- Uyar, Y. (2007). *Türkçe öğretiminde kültür aktarımı ve kültürel kimlik geliştirme* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Uyguner, M. (1993). *Yaşar Kemal: Yaşamı, sanatı, yapıtlarından seçmeler*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Ülken, H. (1969). *Sosyoloji sözlüğü*. İstanbul: Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları.
- Vatandaş, C. (2002). *Küreselleşme sürecinde toplumsal kimlikler ve çokkültürlülük*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Yaşar, K. (1974). Kültür. A. Kabacalı içinde, *Baldaki Tuz* (ss.24-25), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Yaşar, K.(1981). Akdeniz'deki kültür kökeni. *Sanat Olayı*(7), 16-18.
- Yaşar, K. (2012). *İnce memed I*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yeşilyurt, Ş. (2009). Nedim Gürsel'in romanlarının yeni tarihselci bağlamda okunması. *Turkish Studies*, 4(1), 1989-2009.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

EKLER

Ek A: Dünyada İnce Memed - 1⁴

- Bulgaristan:

İnce Memed, Çev. Donka Melamed, Sofya, 1957.

İnce Memed, Narodna Prosveta, Sofya, 1958 (Türkçe Basım).

- SSCB:

Tochshi Memed, Çev. Alexandrov and Kerimov, Moskova, 1956.

- Fransa:

Memed Le Mince, Çev. Güzin Dino, del duca, UNESCO, Paris, 1961.

- İngiltere ve ABD:

Memed My Hawk, Çev. Edouard Roditi, Collins and Harvill Press, London, April 1961, 3. bas. 1970; Writers and readers, London, 1981; Fontana Paperback, London, 1984; Collins and Harvill, London, 1990; Pantheon Books, Newyork, 1961, 2.bas. 1978, 3. Bas. 1982.

- İtalya:

Il Cardo, Çev. Giuseppe Cittone, Garzanti, Milano, 1961; Garzanti, Milan, 1987.

⁴ Bu kısım Yaşar Kemal'in İnce Memed-I eserinin yurtdışındaki çevirileri hakkında bilgi vermek için Ramazan Çiflikçi'nin 'Yaşar Kemal, Yazar-Eser-Üslup' adlı kitabından hiçbir değişiklik yapılmadan doğrudan alınmıştır. Kitabın künyesi kaynakçada belirtilmiştir.

- Almanya ve İsviçre:

İnce Memed, Çev. Horst Wilfrid Brands, Verlag Heinrich Scheffler, Frankfurt, 1962;
Büchergilde Gutenberg, Frankfurt, 1962; Verlag Volk und Welt, Berlin, 1962;
Memed mein Falke adıyla: Ro-Ro-Ro, Hamburg, 1965; Verlag Neues Leben, Berlin,
1979; Unionsverlag, Zürich, 1980; Bertelsmann, Gütersloh, 1981, son iki basımı
gözden geçirenler: Helga Dağyeli Bohne ve Yıldırım Dağyeli.

- İspanya:

El Halcon, Çev. Domingo Mafredi Cano- Alfonso Ruiz Garcia, Luis de Caralt
Publishers, Barcelona, 1962.

- Hindistan:

Memed my Hawk, Published in the English-Language review "ımrıt", Bombay,
1962.

- Macaristan:

A Sovany Mehmed, Çev. Peter Koryürek, Magvetö Publishers, Budapest, 1963.

- Moldavya:

İnce Memed, Kishinev, 1962.

- Romanya:

Indje Memed, Haiducul, Çev. Viorica Dinescu, Editura Pentru Literatura Universală,
Bucharest, 1964; A Sovany Memed, Çev. Peter Koryürek, Bucharest, 1967 (Macarca
Basım).

- Portekiz:

Memed meu Falcao, Çev. Alfredo Amorim, Editorial Estudios Cor. Lisbon, 1964.

- Yugoslavya:

Pobunjenik Sa Torosa, Çev. Nedim Filipoviç-Eşref Kovaçeviç, Feniks, Biblioteki Sujetske Kryzernosti, Sarajevo, 1966; Memet Imcaku, Çev. Donika Omari, Rilindja, Piriştine, 1986; Memet Imcaku, Çev. Donika Omari, Rlindja, Piriştine, 1986 (Arnavutça Basım).

- Çekoslovakya:

Zbojnik İnce Memed, Çev. Helena Turkova, Statni Nakladatesltvi Krasne Literatury a Umeni, Prag, 1966; Zbojnik Indze Memed, Çev. Milan Odran, Nakladatelstvo Pravda, Bratislavya, 1981.

- Özbekistan:

İnce Memed, Taşkent, 1968.

- İsveç:

Lat Tistlarna Brinna!, Çev. Tora Palm, Gidlunds Förlag, Stockholm, 1970, 2.bas. Stockholm, 1980.

- Norveç:

Magre Memed, Çev. Reidar Revold, H. Aschehoug and Co., Oslo, 1971.

- İran:

İnce Memed, Çev. Samim Bahçevan, Tahran, 1974.

•Finlandiya:

Haukkani Memed, Çev. Eva Siikarla, Tammi, Helsinki, 1974; Suuri Suomalainen Kirjakerho, Helsinki, 1976; Tammi, Helsinki, 1981.

•Ermenistan:

Tsah Memed, Çev. Hagop Mardirosyan-Haçik Amiryan, Armanian Publications, Erivan, 1975.

•Yunanistan:

O Psilos Memet, Çev. D. Tsalidis, Foreign Literature, Papyrus-Viper, Atina, 1976;
Intze Memet (Memet O Psylolignos), Çev. Ermos Argaios, Kedros, Atina, 1981.

•Danimarka:

Mehmet, İngilizceden Çev. Birthe Tandrup-Christian Kock, Gyldendal, Copenhagen, 1979.

•Çin:

Shouz Memed, Çev. Li Xiande, Waigno Wenxue Chubanshe, 1981; 1982'de Uygur Türkçesiyle yapılmış bir başka basımın künyesi belirlenememiştir.

•Arnavutluk:

Memet Imcaku, Çev. Donika Omari, Naim Fraşeri tarafından yayımlanmıştır, Tiran, 1983.

- İzlanda:

Memed Mjoi, Çev. Porhildur Olafsdottir-Necmi Ergün, Mal og Menning Reykjavik, 1985.

- Lübnan:

İnce Memed, Çev. İhsan Sarkis, Dârü'l-Fârâbi, Beyrut, 1981, (Arapça Basım).

- Brezilya:

Memed meu Falcao, Çev. Wilson Roberto Vaccari, Marco Zero, Sao Paulo, 1989.

- Irak:

Hemedok, Farsçadan Çev. Abdullah Hasanzâde, Bağdad, 1986, (Kürtçe Basım).

- Hollanda:

Memed, Çev. A.J. Richel, Bigot and Van Rossum, Blaricum,?, Elsevier, 1981.

- Avusturya:

Rot Sind Allahs Berge, Çev. Horst Wilfrid Brands, Buchgemein- Schaft Donauland, Viyana (Basım yılı belirlenemedi).